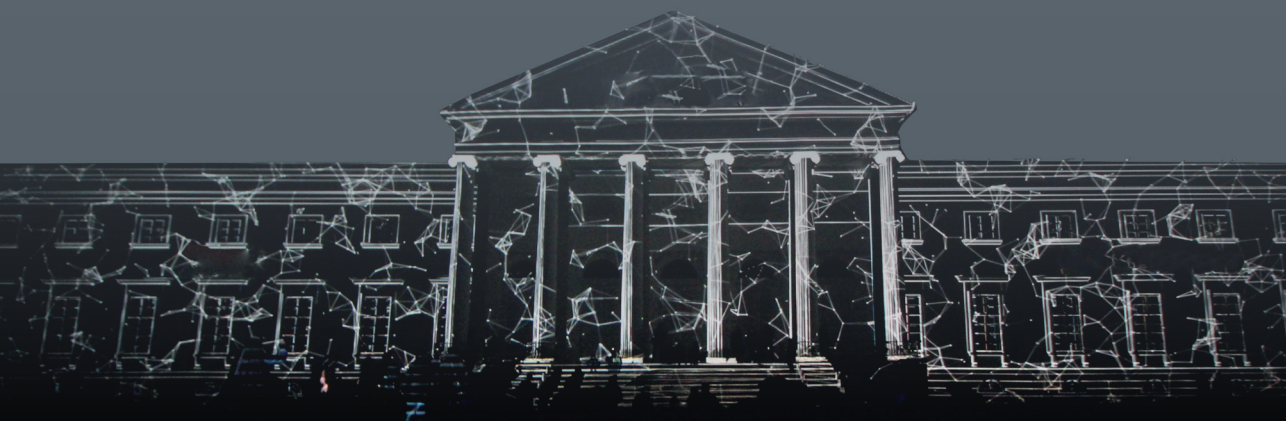

METODOLOGIE A ŘÍZENÍ VÝZKUMU V MUZEU

František Ochrana, Milan Jan Půček a kol.

Metodologie a řízení výzkumu v muzeu

Národní zemědělské muzeum, s. p. o.
2019

ISBN 978-80-88270-11-9

Obsah

	Úvod do problému / Základní cíl výzkumu	9
1	Teoretická východiska	12
1.1	Metodologie, metody a použita data	12
1.2	Sbírky, sbírkové fondy, sbírkové předměty a muzeální předměty jako předmět výzkumu a informační zdroj pro vědecké zkoumání	13
1.3	Muzejní funkce jako východisko pro kritické zhodnocení sbírky	17
1.3.1	Tradiční pojetí muzejních funkcí a jejich proměny z pohledu kritického zhodnocení sbírky	17
1.3.2	Kritický pohled na klasické muzejní funkce z hlediska selekce, tezaurace a prezentace	19
1.3.3	Fenomén sbírky v kontextu paměťové, vzdělávací a zážitkové funkce	21
1.4	Frascati manuál – východisko pro vymezení, co lze považovat za výzkum v muzeu	24
1.4.1	Pět kritérií pro posouzení činností (projektů) výzkumu	24
1.4.2	Základní výzkum, aplikovaný výzkum a experimentální vývoj v muzeu	26
1.5	Teoreticko-metodologická východiska pro zkoumání vědecko-výzkumné činnosti muzeí	29
2	Muzeum jako „vědecko-výzkumná jednotka“ / Tvorba vědecko-výzkumného záměru	33
2.1	Muzeum jako vědecko-výzkumná jednotka	33
2.2	Prvky vědecko-výzkumného záměru (projektu) a jeho tvorba	34
2.2.1	Vědecký problém	34
2.2.2	Předmět zkoumání	35
2.2.3	Stanovení výzkumných cílů, výzkumných otázek a hypotéz	36
2.2.3.1	Výzkumné cíle	36
2.2.3.2	Výzkumné otázky a hypotézy	37
2.2.4	Volba metodologie	38
2.2.5	Návrh nových výzkumných metod a postupů pro vědecko-výzkumnou činnost	40
2.2.5.1	Rozdělení vědeckých metod	40
2.2.5.2	Příklad speciálně vědní metody – orální historie	41
2.2.5.2.1	Úvod k metodě orální historie, historie a název metody	41
2.2.5.2.2	Vymezení (definice) metody orální historie	42
2.2.5.2.3	Zásady orálně historického výzkumu a jeho etapy	42
2.2.5.3	Nové metody: Vědecké vysvětlení formou subsumpcce pod teorii	44
2.2.5.4	Nové metody: Výklad problému	46

3	Statistika muzeí, analýza muzejního výzkumu v ČR	47
3.1	Statistika muzeí	47
3.2	Analýza muzejního výzkumu	50
3.2.1	Výzkumné úkoly prováděné dle zákona o sbírkách	50
3.2.2	Výzkum prováděný muzei – výzkumnými organizacemi	51
3.2.3	Hodnocení kvality vybraných výsledků	56
4	Řízení výzkumu a vývoje (VaV) v muzeích v podmínkách v ČR	57
4.1	Úvod k problematice řízení – definice, cíle, koncepce	57
4.2	Projekt (záměr) jako nástroj pro řízení VaV v muzeích	58
4.3	Finanční řízení	58
5	Případové studie	60
5.1	Případová studie 1: Jak naplnit definice výsledků výzkumu dle Metodiky 17+	60
5.1.1	Úvod do problému, metody a cíle případové studie	60
5.1.2	Výsledky a diskuse – znaky vybraných výsledků dle Metodiky 17+	60
5.1.3	Závěr případové studie	65
5.2	Případová studie 2: Jak z hlediska kvantity a kvality hodnotit výzkum muzea	66
5.2.1	Úvod do problému, metody a cíle případové studie	66
5.2.2	Výsledky a diskuse – hodnocení kvantity (výstupy VaV činnosti)	67
5.2.3	Výsledky a diskuse – hodnocení kvality (výsledky VaV činnosti)	69
5.2.4	Závěr případové studie	71
5.3	Případová studie 3: Metoda orální historie a její využití při studiu muzejních sbírek	72
5.3.1	Úvod do problému, metody a cíle případové studie	72
5.3.2	Výsledky a diskuse – využití orální historie ve výzkumu v muzeu	72
5.3.3	Závěr případové studie	73
5.4	Případová studie 4: Katalog lidových staveb	74
5.4.1	Úvod do problému, metody a cíle případové studie	74
5.4.2	Výsledky a diskuse – analýza situace a postup při tvorbě knihy	74
5.4.3	Závěr případové studie	77
5.5	Případová studie 5: Modely jako předmět výzkumu	78
5.5.1	Úvod do problému, metody a cíle případové studie	78
5.5.2	Výsledky a diskuse	78
5.5.3	Závěr případové studie	80
6	Limity, diskuse a doporučení	81

Závěr	83
Summary	84
Přílohy:	85
Příloha č. 1: Obecně vědní metody – vysvětlení a příklady použití	85
Příloha č. 2: Definice výsledku „odborná kniha“ a „výstava“ včetně kritéria ověřitelnosti	88
Literatura	91
Jmenný rejstřík	97
Věcný rejstřík	100
Klíčová slova	105

Úvod do problému / Základní cíl výzkumu

Tato kniha se věnuje problematice řízení a metodice výzkumu prováděných muzei. Je to téma aktuální, které je z pohledu metodologie vědy prozatím málo probádané. Daný stav vznikl historicky. V minulém století pro většinu muzeí v Evropě totiž platilo, že se jejich pracovníci soustředili zejména na odbornou práci se sbírkami nebo na vědeckou práci. Méně se věnovali komunikaci s návštěvníky (viz například Šobáňová, 2012). Bylo charakteristické, že „mnohá muzea se věnovala více výzkumu než úkolům, které měla plnit jako instituce poskytující služby veřejnosti“ (Waidacher, 1999, s. 72). Tento stav se v posledních dvaceti letech významně změnil ve prospěch interaktivní prezentace vůči návštěvníkům, v chápání role muzea jako služby pro společnost, jako instituce, která dovede úspěšně komunikovat s veřejností a orientovat se na návštěvníka.¹

Došlo rovněž k významným změnám v chápání výzkumu a vývoje. Většina zemí v Evropě se při provádění výzkumu a vývoje řídí zásadami, které obsahuje Frascati manuál.² S ním pracuje také metodika hodnocení výzkumu a vývoje v ČR, která je platná od roku 2017.³ Muzea, jež jsou současně „výzkumnou organizací“, musí při provádění výzkumu v muzeu tuto metodiku dodržovat.

Muzea mají nepominutelný vědecko-výzkumný potenciál. Svědčí o tom i počet muzeí a zaměstnanců zabývajících se zároveň výzkumnou činností. Šobáňová (2012) uvádí, že v Evropě je v současnosti 18 tisíc muzeí, přičemž ve světě jich na konci 20. století bylo cca 35 tisíc (Waidacher, 1999). V České republice fungovalo podle statistiky NIPOS (2018) k 31. 12. 2017 celkem 477 muzeí, v nichž pracovalo více než 6 tisíc zaměstnanců, přičemž cca 50 % z nich byli odborní pracovníci (kurátoři, dokumentátoři, restaurátoři, výstaváři, edukátoři a podobně).⁴ Jsou to ti zaměstnanci, kteří mají potenciál podílet se na vědecké činnosti muzeí, musí však plnit i jiné povinnosti. Starají se přibližně o 65 milionů kusů sbírkových předmětů, o více než 800 památkově chráněných budov (nejčastěji zámků), o muzejní depozitáře a další muzejní areály, o 2 071 stálých expozic a zároveň uspořádali 4 095 výstav. Realizované expozice nebo výstavy navštívilo v roce 2017 celkem 13,5 milionu návštěvníků. Muzea jsou mimo jiné i pořadateli kulturně výchovných či vzdělávacích programů (respektive akcí) – za rok 2017 jich proběhlo 14 851 s celkovou návštěvností takřka 2 miliony návštěvníků.

Z uvedeného stručného výčtu činnosti muzeí je patrné, že na provádění výzkumu zaměstnancům v muzeích mnoho z jejich časového fondu pracovní doby nezbyvá, přesto se muzeím dle statistiky NIPOS (2018) za rok 2017 podařilo dokončit 2 021 vědecko-výzkumných úkolů, tedy průměrně 4,2 úkolu na jedno muzeum, což přepočteno ve vztahu k odborným zaměstnancům činí 0,64 úkolu na jednoho zaměstnance.

1 Rozdílný pohled na poslání muzea v Americe a Evropě popsala například Šobáňová (2012, s. 73–74), kdy muzea v USA od svého vzniku deklarují jako své hlavní poslání vzdělávání (zaměření na návštěvníka a jeho kultivaci), ale pro Evropu je typické zaměření na sbírkový předmět a odbornou práci.

2 První verze vznikla na základě schůzky národních expertů v oboru statistiky výzkumu a vývoje, kterou pořádala v roce 1963 OECD ve Frascati (Itálie). Překlad jeho verze z roku 2002 (šlo o šestou verzi) je dostupný na: <https://science.law.muni.cz/dokumenty/23023>. Překlad stěžejní kapitoly verze manuálu z roku 2015 je dostupný na: https://www.tacr.cz/dokums_raw/ck/FRASCATI_MANUAL.pdf

3 Jedná se o „Metodiku hodnocení výzkumných organizací a programů účelové podpory výzkumu, vývoje a inovací“ (označovaná též jako Metodika M17+), kterou schválila vláda dne 8. února 2017. Metodika je dostupná na: <https://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsecke=799796>

4 Podrobněji včetně vymezení činností jednotlivých profesí viz katalog prací (katalog prací v kultuře), dostupný například na: <https://kupnisisla.cz/katalog-praci/>

Muzeum má vědeckou činnost uloženu zákonem. Ten uvádí, že muzeum je „instituce, která získává a shromažďuje přírodniny a lidské výtvořiny pro vědecké a studijní účely, zkoumá prostředí, z něhož jsou přírodniny a lidské výtvořiny získávány...“ (zákon č. 122/2000 Sb., § 2 odst. 4).⁵ Činnost muzea je tak s vědou dle zákona o sbírkách úzce propojena, a to formou shromažďování sbírkových předmětů pro vědecké či studijní účely a formou vědeckého zkoumání prostředí, z něhož jsou předměty získávány. Zatímco pro ochranu sbírkových předmětů, respektive pro režim nakládání se sbírkou existuje vyhláška Ministerstva kultury ČR⁶ a celá řada dalších doporučení⁷ či popsanych přístupů (např. Žalman, 2010; Stránský, 2000, 2005; Beneš, 1997; Waidacher, 1999), pak v české literatuře prozatím neexistuje ucelenější publikace zabývající se prováděním výzkumu v muzeích. Většina muzeí realizuje výzkum v souladu se zákonem o sbírkách. Pouze 22 muzeí je zařazeno do seznamu vědeckých organizací,⁸ které vede Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy.⁹ Tato muzea tak dodržují při vědě a výzkumu postupy stanovené zákonem o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací (zákon č. 130/2002 Sb.).

Z analýzy odborné literatury i z vlastních zkušeností autorů této publikace vyplývá, že chybí vhodná odborná literatura, která by se zabývala managementem vědecko-výzkumné práce v muzeích. Chybí rovněž odborná kniha, která by poskytovala ucelené poznatky, jak realizovat vědecko-výzkumnou práci, jak tvořit teoreticko-konceptuální a metodologický rámec výzkumné činnosti v muzeích a jak metodicky postupovat ve výzkumné činnosti. Zmíněná mezera v teoretické produkci a zároveň společenská potřeba mít v muzeích k dispozici potřebné ucelené informace o metodologii vědecké práce byly pro autory rozhodujícím motivem k napsání této publikace.

Kniha prezentuje původní výsledky výzkumu¹⁰ (prováděné autorským kolektivem pod vedením prof. Františka Ochrany¹¹ a doc. Milana Jana Půčka¹²). Výzkum, jehož výsledky jsou v této knize publikovány, navazuje z hlediska problematiky řízení muzeí na knihu s názvem *Management a hospodaření muzeí*¹³.

Výzkum potřebný pro napsání této publikace byl proveden v rámci institucionální podpory poskytované Ministerstvem zemědělství výzkumné organizaci Národní zemědělské muzeum, s. p. o., (registrační číslo rozhodnutí MZE-RO0818 o poskytnutí institucionální podpory). Taktéž je v souladu s dlouhodobou koncepcí rozvoje výzkumné organizace Národní zemědělské muzeum (výzkumné téma „Muzeologie“).¹⁴

5 Celé vymezení pojmu „muzeum“ dle zákona č. 122/2000 Sb., § 2 odst. 4 zní: „Muzeum je instituce, která získává a shromažďuje přírodniny a lidské výtvořiny pro vědecké a studijní účely, zkoumá prostředí, z něhož jsou přírodniny a lidské výtvořiny získávány, z vybraných přírodnin a lidských výtvořin vytváří sbírky, které trvale uchovává, eviduje a odborně zpracovává, umožňuje způsobem zaručujícím rovný přístup všem bez rozdílu jejich využívání a zpřístupňování poskytováním vybraných veřejně prospěšných služeb, přičemž účelem těchto činností není zpravidla dosažení zisku. Galerii je muzeum specializované na sbírky výtvarného umění.“

6 Vyhláška Ministerstva kultury č. 275/2000 Sb.

7 Například text „Správnost a průkaznost sbírkové evidence“, dostupný na: https://www.cz-museums.cz/UserFiles/file/Deni%20v%20oboru/Legislativa/spravnost_pukaznost_sbevidence.pdf

8 Seznam je dostupný na: <http://www.msmt.cz/vyzkum-a-vyvoj-2/vyzkumne-organizace>

9 Jedná se převážně o státní muzea a některá muzea zřízená samosprávou.

10 Výzkum se týká zejména výzkumu sbírkové a prostředí, ze kterého se sbírkové předměty získávají, ale také výzkumu muzea jako instituce a muzejních činností.

11 Prof. František Ochraňa je autor řady odborných publikací k problematice metodologie vědy, například: Ochraňa, F. (2013). *Metodologie sociálních věd*. Nakladatelství Karolinum; Ochraňa, F. (2009). *Metodologie vědy: úvod do problému*. Nakl. Karolinum. Taktéž je společně s doc. Půčkem, doc. Pláčkem a Mgr. Šimčíkem autorem publikace *Management a hospodaření muzeí*.

12 Doc. Půček je ředitelem Národního zemědělského muzea (předtím řídil Muzeum regionu Valašsko) a je společně s prof. Ochranou a doc. Pláčkem spoluautorem řady článků či publikací k problematice managementu, marketingu či efektivnosti muzeí.

13 Ochraňa, F. – Pláček, M. – Půček, M. J. – Šimčík, A. *Management a hospodaření muzeí*. Praha, Karolinum, 2018.

14 Koncepce je dostupná na: <https://www.nzm.cz/veda-a-vyzkum>

Základním cílem výzkumu, jehož výsledkem je tato odborná kniha, je identifikovat a analyzovat nové poznatky ve vazbě na provádění výzkumu v muzeích (a to jak ve smyslu zákona o sbírkách, tak dle zákona o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací), rozpracovat metodologii vědecko-výzkumné činnosti na podmínky muzea a hledat dobrou či špatnou praxi v muzejním výzkumu. K tomu je zejména využita metoda případových studií. Při naplňování tohoto cíle bylo sledováno pět kritérií stanovených Frascati manuálem (2015) pro výzkum prováděný v muzeích.¹⁵ V našem případě je těchto pět kritérií naplněno takto: (1) **Prvek novosti**: náš výzkum usiluje o nové poznatky (viz výše uvedený cíl). (2) Činnost musí být **kreativní či tvůrčí**: náš výzkum je založen na tvůrčím hledání vhodných řešení pro provádění výzkumu a vývoje v muzeu. (3) Činnost musí obsahovat **prvek nejistoty**: s ohledem na skutečnost, že z provedené rešerše literatury a zkušeností zpracovatelů plyne, že podobný výzkum nebyl v podmínkách ČR prováděn, je prvek nejistoty v prováděném výzkumu obsažen jak z hlediska času, tak z hlediska nákladů na výzkum. (4) Jde o **systematickou činnost**: výzkum, jehož výsledky jsou v této knize publikovány, navazuje z hlediska problematiky řízení muzeí na knihu s názvem Management a hospodaření muzeí¹⁶ a byl proveden v rámci institucionální podpory poskytované Ministerstvem zemědělství výzkumné organizaci Národní zemědělské muzeum, s. p. o., (registrační číslo rozhodnutí MZE-RO0818 o poskytnutí institucionální podpory). Rovněž je v souladu s dlouhodobou koncepcí rozvoje výzkumné organizace Národní zemědělské muzeum (výzkumné téma „Muzeologie“).¹⁷ (5) Činnost musí být **reprodukovatelná**: za účelem zajištění tohoto kritéria byla zvolena forma odborné knihy pro prezentaci původních výsledků výzkumu.

Kniha je určena především pro odborné (výzkumné) pracovníky muzeí, dále pro odborné pracovníky v památkově chráněných objektech, pracovníky výzkumu zaměřeného na oblast kulturního dědictví, pracovníky zřizovatelů muzeí a majitele soukromých sbírek. Nové poznatky získané pomocí provedeného výzkumu jsou využitelné pro zřizovatele a vlastníky muzeí, ale také v dalších typech organizací, které shromažďují předměty ve vztahu ke kulturnímu dědictví (například Národní památkový ústav, knihovny, ale také soukromí vlastníci sbírek) a které pečují stejně jako muzea o památkově chráněné objekty nebo pořádají vědecké výstavy.

Kniha se člení do dvou věcných okruhů. První okruh se orientuje na metodologii vědecko-výzkumné práce v muzeích. Jmenovitě se jedná o kapitoly 1–4. V nich jsou rozpracovány nové vědecké pohledy a přístupy v oblasti metodologie vědecké práce v muzeích. Druhý okruh (kapitola 5) má podobu případových studií. Případové studie ukazují, jak je možné aplikovat nové získané vědecké poznatky ve vybraných oblastech vědeckého zkoumání v muzejní činnosti. V 6. kapitole se zabýváme diskusí a doporučeními, která vyplývají z našeho zkoumání pro oblast teorie a praxe výzkumné činnosti v muzeích. Pro snazší orientaci čtenáře je součástí knihy věcný a jmenný rejstřík, přílohy a seznam citované literatury.

15 Klíčová kapitola Frascati manuálu přeložená do češtiny je ke stažení na: <https://vedavyzkum.cz/z-domova/z-domova/cesky-preklad-stezejni-kapitoly-frascati-manualu-oecd>. Tato kritéria byla převzata i do definice výsledků vládní metodiky platné z roku 2017. Viz Definice druhů výsledků. Samostatná příloha č. 4 Metodiky hodnocení výzkumných organizací a programů účelové podpory výzkumu, vývoje a inovací, schválené usnesením vlády dne 8. února 2017 č. 107. Dostupné na: <https://www.vyzkum.cz/FrontAktualita.aspx?aktualita=825193>

16 Ochraňa, F. – Plaček, M. – Půček, M. J. – Šimčík, A.: Management a hospodaření muzeí. Praha, Karolinum, 2018.

17 Koncepce je dostupná na: <https://www.nzm.cz/veda-a-vyzkum>

1 Teoretická východiska

1.1 Metodologie, metody a použitá data

Kniha se opírá o interdisciplinární přístup a holistickou metodologii. Problém vědecko-výzkumné činnosti v muzeích je zkoumán z hlediska muzeologie, metodologie vědy, systémové teorie, organizační teorie, historie, teorie veřejné správy a finanční teorie. Tomu odpovídá i členění knihy do jednotlivých kapitol. Zkoumání je ukotveno na mixu pozitivní a normativní metodologie (Ochrana, 2009), resp. jejich integraci (Fay, 2002). Pozitivní metodologie byla v rámci výzkumu využita při popisu a analýze výzkumného problému. O normativní, resp. integrativní přístup se opírá analýza případových studií, a to všude tam, kde jsme považovali za potřebné provést normativní hodnocení zkoumaného problému a formulovat normativně cílené závěry. Příkladem takového normativně orientovaného výstupu je hledání odpovědi na otázku, jaký cílový (výsledný) stav by byl vhodný (respektive žádoucí) pro metodologii a řízení výzkumu a vývoje v muzeu.

Z vědeckých metod byly vedle obecně vědních metod, jako jsou analýza, syntéza, indukce, dedukce, komparace, použity zejména modifikace metody analýzy a indukce ve formě statistické analýzy (zvláště kapitola 3). Protože statistická analýza je založena na neúplné indukci,¹⁸ mají závěry z této analýzy pravděpodobnostní charakter. To ostatně odpovídá novému duchu vědy (Bachelard, 1949, 1978). Metoda analýzy našla svoji modifikaci i v použití metody „desk research“ („zkoumání od stolu“). Ta byla využita především při analýze odborné literatury a také při („obsahové“) analýze dokumentů týkajících se řízení muzeí (viz zejména kapitoly 1–4). Kapitoly týkající se části 5 se opírají o metodu případové studie.¹⁹ Tuto metodu doporučujeme používat i v muzeologii. Je to především z toho důvodu, že v oblasti muzeí máme velmi omezené možnosti používat metodu indukce, která se využívá zejména při vyvozování závěrů z analýzy empirických dat. V muzeích (muzejnictví) často zkoumáme jednotlivý případ (či několik případů). Takový přístup však v duchu Popperovy logiky vědeckého zkoumání (Popper, 1997) nijak nesnižuje explanační sílu vysvětlovaného problému ani jeho výklad.

¹⁸ Použití metody indukce má svoje limity. Na ně poukázal již Russell (1992) konstatováním, že závěry, které jsou založeny na indukci, nejsou schopny skýtat jistotu, protože jsou založeny na neúplné indukci. Neúplná indukce je takovou indukcí, kdy závěr provádíme na základě zobecnění z neúplného pozorování. Potíž s indukcí je v tom, že věda je teoretickým systémem, který vypovídá o zkoumaném problému ve formě obecných (univerzálních) tvrzení. Metoda indukce, jedná-li se o indukci neúplnou, takovou jistotu neposkytuje. Jak upozorňuje Popper (1997), není jasné, zda máme právo ze singulárních tvrzení (jakkoliv početných) odvozovat tvrzení univerzální (hypotézy, teorie). Jakkoli takto získaný závěr se vždy může ukázat jako nepravdivý. Navíc v oblasti muzeologie zkoumáme často jednotlivé předměty, solitéry. Použití indukce může být tudíž značně omezené.

¹⁹ Jde o metodu, která je běžně používána v sociálních vědách (Yin, 2009; Stake, 1995). Velký potenciál pro její využití spatřujeme i v oblasti muzeologie a historie. Příkladem použití „případové studie“, kterou spolehlivě prověřil čas, je Pekařova práce „Kniha o Kosti“ (1970), která pojednává o poddanství v době třicetileté války až do 19. století. Samotný Pekař o této knize v úvodu píše: „Při tom ovšem nešlo jen o prázdninový flirt historický, nýbrž měl jsem na mysli i vyšší úkoly vědecké; chtěl jsem zejména na území velkého severočeského dominia prostudovati vývoj poddanských poměrů v 16.–19. století, seznámiti se se selskou historií té doby z podrobného názoru skutečného života a poznati právní i hospodářské podmínky bytu sedláckova neméně než správu vrchnostenskou a panskou ekonomii. Po mém soudu vede jen takový prozkoumání menšího teritoria cesta k plnému porozumění vývoje celkového.“ (Část „Předmluva k čtenářům“, strana neuvedena.) Na základě této knihy (případové studie) můžeme získat cenné informace o poddanských poměrech ve zmiňovaném období na našem území. Analogický cíl sledujeme i v naší knize. Snažíme se na jednotlivých případových studiích (kapitola 5) dojít k vysvětlení a „porozumění“ zkoumaného problému, na jehož základě můžeme pochopit vývojové trendy muzeí.

Jak ukazují námi prezentované případové studie, předpokládáme, že teoretické závěry z nich plynoucí mohou být testovány.²⁰ V duchu Popperovy metodologie proto můžeme určité závěry z případové studie brát jako tvrzení, jež ukazují na evoluci zkoumaného problému, který může mít obdobné rysy i u analogických problémů. Podrobné prozkoumání jednoho případu tak může přispět k porozumění jiným (obdobným) případům, jak např. uvádí Hendl (2005).

V rámci provedeného výzkumu byla využita statistická **data** Ministerstva kultury ČR²¹ (zejména Statistika kultury a data NIPOS – Národní informační a poradenské středisko pro kulturu, tj. organizace určená pro sběr dat týkajících se muzeí a památek), data v databázi CES (Centrální evidence sbírek muzejní povahy),²² kterou spravuje Ministerstvo kultury, data na stánkách Českého statistického úřadu týkající se muzeí a galerií,²³ data o výsledcích v Informačním systému výzkumu, experimentálního vývoje a inovací – RIV (Rejstřík informací o výsledcích)²⁴ a ANV (Analýza výsledků výzkumu),²⁵ finanční data v databázi MONITOR (informační portál Ministerstva financí ČR, který umožňuje přístup k rozpočtovým a účetním datům ze všech úrovní státní správy a samosprávy)²⁶ a interní data Národního zemědělského muzea.

1. 2 Sbírky, sbírkové fondy, sbírkové a muzeální předměty jako předmět výzkumu a informační zdroj pro vědecké zkoumání

Muzeum je institucí, jež mimo jiné prostřednictvím svých sbírek poskytuje badatelům důležité informace pro vědecké zkoumání, a zároveň je aktérem, který sám realizuje vědecký výzkum.²⁷ Muzejní sbírky, sbírkové fondy, sbírkové a muzeální předměty jsou kromě své ontické hodnoty významným informačním zdrojem a předpokladem pro muzejní vědecké bádání. Tato badatelská role muzeí se rodila postupně, a to v souvislosti s tvorbou sbírek. **Právě sbírky odlišují vědní obor v muzeu od téhož vědního oboru v jiné instituci.** V minulosti sbírky vznikaly (v humanitních vědách) jako soubory kuriozit, rarit, uměleckých děl nebo reprezentativní kolekce, na rozdíl od toho sbírky v oblasti přírodních věd byly od svého počátku podkladem vědecké práce.

20 Jestliže se teorie osvědčila, je „koroborována“ (Popper, 1997), přičemž kritériem demarkace (rozdílení mezi vědou a „ne-vědou“) je falzifikovatelnost. Ta spočívá v tom, že teoretické závěry plynoucí z případové studie jsou v principu falzifikovatelné. Případovou studii totiž vytváříme jako empirický systém, který umožňuje jeho vyvrácení.

21 Dostupné na: <https://statistikakultury.cz/poskytovatele-kulturnich-sluzeb/>

22 Dostupné na: <http://www.cesonline.cz/arl-ces/cs/index/>

23 Dostupné na: <https://www.czso.cz/csu/czso/ministerstvo-kultury>

24 Dostupné na: <https://www.rvvi.cz/riv>

25 Dostupné na: <https://www.rvvi.cz/analiza-vysledku>

26 Dostupné na: <https://monitor.statnipokladna.cz/2018/>

27 Muzea (resp. sbírky) v minulosti sehrála významnou roli při vzniku řady vědních oborů (viz aktivita C. Linného a jeho metodika pro zřizování muzeí), zejména tím, že ukládala a třídila hmotné prameny a vytvářela tak podmínky pro budování systematiky vědních disciplín (například etnografie, archeologie, paleontologie). Další rozvoj vědy odsunul muzea do jiné pozice. Vědeckými centry jsou chápány katedry vysokých škol či ústavy Akademie věd. Přesto však i v současné době některá muzea realizují vědecko-výzkumnou činnost.

Se vznikem muzeí se postupně vytváří systematika muzejních fondů. Sbírkové předměty mají svoje charakteristické historicko-ontologické a významové rysy, které jsou důvodem pro zařazení daného předmětu do muzejního fondu. Do muzeí se tudíž nedostávají všechny předměty, ale jen předměty vybrané na základě určitých dopředu stanovených kritérií, jež jsou v souladu s požadavky té které vědecké disciplíny. Zároveň jsou to předměty, které reprezentativně vypovídají o určité době a kultuře. Pojem „sbírkové fondy“ se nekryje s pojmem „sbírkové předměty“. Když hovoříme o fondech, máme na mysli nejen etymologický význam slova „fond“ (půda, základ), ale i uspořádanost, tj. systém a strukturovanost „sbírkových muzeálních předmětů“. Tyto jsou základem práce muzeí; jako fondy jsou uspořádány do určitých systémů tvořících strukturu z hlediska daného oboru, jakož i z hlediska celého muzea. Z tohoto hlediska jsou fondy množinou, jejíž prvky tvoří sbírkové předměty, termín „sbírkový fond“ ale denotuje bohatší množinu objektů než termín „sbírkové předměty“.

Fondy jsou základem a základním „pracovním nástrojem“ činnosti muzeí. Na rozdíl od „sbírkových předmětů“ jako takových se sbírkové fondy vyznačují právě systematickým uspořádáním (předpokládajícím vyhodnocení a klasifikaci), ale i strukturovaností (vzhledem k jednotlivým vědeckým oborům, ale i v rámci každého z nich), přičemž se předpokládá alespoň základní ošetření. Sbírkový fond je vyšším, a to i kvalitativně vyšším, typem řady muzeálních předmětů; v něm se již odráží kus odborné, případně i vědecké práce.

Významnou roli pro vědeckou muzejní práci má **sbírkový předmět**. Muzeologie jej chápe jako vlastní předmět vědeckého poznání, pracovní prostředek i nástroj prezentace hodnot, jevů či fenoménů. Soudobá muzeologická teorie však na rozdíl od jiných příbuzných oborů, jako jsou archivnictví či knihovnictví, doposud neposkytuje žádnou ucelenou metodologii o sbírkovém předmětu, natož o muzeálním předmětu. To má svoje historicko-ontologické a epistemologické příčiny. Na rozdíl od archivů a knihoven, jejichž fondy jsou materiálově homogenní, jsou hmotné doklady tak heterogenní povahy, že vyvolávají dojem, jako by ani neměly nic společného. Zatímco pro knihovny a archivy jsou typické záznamy jakožto svědectví o skutečnosti v kódované podobě (tzv. mentefakty),²⁸ u sbírkových předmětů (hmotných výtvorů muzejní povahy) má materiál přímou sdělovací funkci. Ta je základní složkou určitého svědectví, které je vnímatelné bez převádění do kódované podoby.

Sbírkové předměty / hmotné doklady jsou pramenem poznání asi dvacítky vědních oborů zastoupených v muzeích, která na základě jejich studia produkují poznatky o vývoji přírody či dějinách společnosti. Muzea mají svůj pracovní prostředek naprosto různorodý, a to nejen v materiálech a tvarování, ale i v pojetí jednotlivých vědních oborů. Různorodost charakterizuje také to, že pramenná (vědecká) a prezentační (vzdělávací, osvětová) hodnota kteréhokoli sbírkového předmětu mohou být velmi rozdílné.

Pokud máme na mysli pramennou (vědeckou) hodnotu sbírky, pak pro tuto skutečnost používáme termín **„sbírka jako zdroj informace pro vědecké bádání“**. Na základě tohoto vymezení „sbírky“ můžeme v obsahu uvedeného pojmu identifikovat následující relace či znaky: (a) výběr předmětu ve vztahu k původní skutečnosti jako charakteristického předmětu/výtvoru, který v sobě

28 Pro ně platí, že materiální podklad záznamu nemá přímou sdělovací funkci.

nese autentické svědectví o původní skutečnosti; (b) původní dokumentaci o relacích k prostředí, kde předtím daný (dnes již sbírkový předmět) fungoval, hrál jistou roli, podílel se na podobě prostředí a způsobu života. Tyto znaky či relace podmiňují zaměření muzeologického bádání. Je to bádání svým obsahem historické a hermeneutické. Cílem je odkrývání pravdy (Gadamer, 2010) jako hledání smyslu dané věci v kontextu dějinného a kulturního vývoje. Znaky sbírkového předmětu jsou potenciálními nositeli informací o dané kulturní epoše (Ochrana, 2009). Jsou svědkem určité doby a zprostředkovatelem svědectví.

Najít společné znaky a označení pro všechny druhy předmětů z přírody či kulturního prostředí člověka není jednoduchým úkolem. Otázku sbírky a sbírkového předmětu je třeba řešit jako klíčovou muzeologickou otázku, a to jak v rovině obecné metodologie vědy a konkrétních podmínek jednotlivých oborů, tak současně i v rovině obecné muzeologie, neboť hledáme určité znaky sbírkového předmětu společné všem oborům.

Muzejní sbírka dokládá charakter, stav, vývojové stupně a identitu určitého výseku skutečnosti – skutečnosti, která je jevově velice bohatě diferencovanou totalitou. A právě tato skutečnost je „dokumentována“ (prezentována) sbírkou. Sbíрка je tudíž dokumentační entitou, která z muzeologického pohledu plní roli „modelového obrazu“ a nástroje interpretace skutečnosti. Je „výpovědí“ o skutečnosti.

Muzejní sbírka je na jedné straně produktem vývoje, na straně druhé i faktorem, který zpětně může ovlivňovat muzeologickou činnost tím, že vyvolává nové nároky a změněné přístupy k dokumentaci a interpretaci sbírkových dokladů. Cílem je dosáhnout toho, aby sbírka byla „věrohodnou výpovědí“ o dokumentované skutečnosti. Úsilí o nezkreslenou výpověď je komplikováno tím, že základním charakterem sbírky je její fragmentárnost. To znamená, že sbírka je vždy ve vztahu k dokumentované skutečnosti neúplná. Je totiž jen určitým „zlomkem“ reality, kterou chceme blíže poznat. Z této fragmentárnosti pak usuzujeme na celek, konstruuje výpověď o totalitě (celku). Při výkladu musíme postupovat tak, abychom „nezkreslili celek“, do něhož daný fragment patří. Tuto skutečnost je potřeba mít na zřeteli při vyvozování vědeckých závěrů. Ty mohou mít podobu vědecké pravděpodobnostní explanace nebo narace (Ochrana, 2013).

Fragmentárnost sbírky má zároveň svoje přednosti. „Fragmenty“ je možné uchovávat a také prezentovat a využívat jako edukační nástroje.

Dalším informačním zdrojem a výzkumným předmětem pro vědecké bádání jsou **muzeální předměty**.²⁹ Terminologicky je pojem „muzejního sbírkového předmětu“ vystižen jako označení pro předmět, který je „vyňatý“ z původního prostředí jako doklad o vývoji přírody, společnosti nebo určitého druhu lidské činnosti.

29 Potřeba terminologického ujasnění pojmu „muzeální předmět“ (muzejní sbírkový předmět) je evidentní nejen z hlediska muzeologie, ale i ve vztahu k ostatním vědám, jejichž náplní je studium kulturního dědictví a přírodního bohatství. V muzejní praxi existují různá označení sbírkového předmětu: předmět, doklad, pramen, hmotný dokladový materiál, reálie, muzeálie, artefakt, naturfakt, muzeát, exponát či dokument, a to zdaleka ještě výčet všech pojmenování nekončí.

Tento předmět je zároveň nositelem určitých původních vazeb a vztahů, měl určitou roli (funkci) v daném prostředí. Cílem muzeologického výzkumu je tyto vazby, vztahy a role „odkrývat“, vysvětlit a v kontextu dobového významu je interpretovat. Muzeální předmět tedy v sobě integruje obecnou hodnotu kulturního statku a hodnotu původního pramene vědeckého poznání. Je zdrojem smyslově konkrétních informací pro výchovně-vzdělávací působení. Tyto charakteristiky činí z daného předmětu muzeální předmět. Ten má svoji zvláštní hodnotu, kterou nazýváme muzejní hodnota (muzealita). Právě tato hodnota je určujícím kritériem pro zařazení daného předmětu do sbírek. Jde o výtvar charakteristický pro muzeum jako jeho pracovní a vyjadřovací prostředek, jež nelze ztotožňovat s nesbírkovými předměty. Ty totiž nejsou samostatnými nositeli poselství o charakteru dokumentovaného prostředí a jeho procesů či jevů; jenom je zobrazují či popisují.

Je jasné, že muzea nemohou uchovávat všechny předměty, jejichž „svět již minul“. I kdyby věda vynalezla způsob, jak nafouknout muzejní depozitáře a uložit v nich všechny předměty, bylo by takové hromadění zbytečné. Ani nejnáruživější muzejník, milovník historie, biolog či etnograf by nedokázali své sbírky projít, natož nějak zhodnotit. Muzeální předmět je tak především předmět vybraný. Jde o předmět typický (rovina ontologie), který splňuje formálně logická kritéria vztahu rodového pojmu (rovina epistemologická), z něhož lze usuzovat na třídu druhových jevů. Je to předmět, který předpokládá nějaký výběr na základě nějakých hodnot. To, že je tato část nejožehavějším tématem celé muzeologie, dokazuje problém dokumentace skutečnosti. Bezradnost přístupu k dokumentaci současnosti způsobuje nejen množství předmětů skutečnosti produkované současnou technologií, ale i to, že neexistuje a nemůže existovat nějaký absolutní předpis (muzejní hodnoticí kritéria), který by muzejníkovi „poradil“, co má vlastně sbírat.

Závěrem se pokusme o určitou syntézu vyplývající z výše uvedených úvah o sbírkových a muzeálních předmětech. Ukázali jsme, že tyto předměty mají svoji ontologickou „entitu“. Z hlediska svého bytí jsou „fragmentem“ určité doby. Rovina epistemologická je zaměřena na zkoumání muzeálního předmětu. V této rovině hledáme vědeckou odpověď o původu sbírky, jejím historickém a kulturním kontextu. Vysvětlujeme dobové souvislosti, z nichž je daný předmět jako „fragment doby“ vytržený. Prostřednictvím nástrojů vědeckého poznání tak odkrýváme „původní svět“, nejedná se ale o mechanické „zrcadlení“ vypovídající o původu sbírky a jejím historickém kontextu. Jedná-li se o sbírku jako „sociální fragment“ z určité doby, podepíráme výzkum normativní metodologií. Hledáme odpověď na to, jakou hodnotou byl daný fragment v minulé době. V rovině axiologické odpovídáme na to, jaký je jeho význam pro současnost. Zkoumáme daný muzeální předmět (fragment dané doby) a prostřednictvím metody výkladu konstruujeme narační příběh či s využitím metody vědecké explanace vytváříme celistvý vědecký obraz (Ochrana, 2009, 2013) vypovídající o souvislostech, v nichž je (byl) muzeální předmět „ukotven“. Tyto souvislosti (vztahy), v nichž je muzealizovaný předmět „zasítován“, můžeme graficky zobrazit následujícím modelem, viz tabulka č. 1.

Tab. 1: Objektový model muzealizované skutečnosti

Pojem	Komentář
Sbírka	Objektový model muzealizované skutečnosti (tzn. vědecký a kulturní význam)
Systém sbírky	Odráží vnitřní vztahy a reprezentuje kulturně paměťový význam celku této skutečnosti Sbírka = otevřený a dynamický systém
Sbírkový fond	Fyzicko-informační celek (ontická a datová rovina)
Sbírkový fond a vědecká dokumentace	= muzeální tezaurus

Zdroj: autoři

1.3 Muzejní funkce jako východisko pro kritické zhodnocení sbírky

1.3.1 Tradiční pojetí muzejních funkcí a jejich proměny z pohledu kritického zhodnocení sbírky

Sbírka muzejní povahy³⁰ je chápána jako soubor sbírkových předmětů, přičemž musí být významná pro humanitní vědy (historii, umění, literaturu), společenské vědy, přírodní vědy nebo technické vědy. Každé muzeum má jednu sbírku. Ta se skládá z více podsbírek. Podsírku tvoří jednotlivé sbírkové fondy skládající se z jednotlivých sbírkových předmětů (nebo souborů sbírkových předmětů). Zobrazit to můžeme následovně: sbírka³¹ → podsírka → fond → muzejní sbírkový předmět (Šopák, 2014).

Výzkum se tak může týkat buď konkrétního sbírkového předmětu, nebo souboru sbírkových předmětů, nebo fondu, nebo podsbírek, nebo celé sbírky. Waidacher (1999, s. 41) toto zkoumání považuje za vědecký proces, jehož výsledkem je zdůvodnění potřeby, významu předmětu pro sbírku. Jde tak o zhodnocení muzejního sbírkového předmětu.

Při výzkumu jednotlivých muzejních činností (zejména zkoumání sbírky, jednotlivých podsbírek, sbírkových předmětů a prostředí, z něhož jsou přírodniny a lidské výtvořiny získávány), můžeme vycházet z muzejních funkcí, přičemž na muzejní funkce lze nahlížet z různých hledisek.

Dvě možnosti chápání muzejních funkcí zachycuje tabulka č. 2. Rozdílnost obou přístupů vyjádřila například Šobánková (2012, s. 105) – je třeba posoudit, „zda je muzeum i nadále institucí orientovanou primárně na sbírkotvornou a výzkumnou práci, nebo spíše institucí určenou veřejnosti a kladoucí do popředí své činnosti potřeby návštěvníka a společnosti“.

30 Dle § 2 odst. (1) zákona o sbírkách jde o sbírku „která je ve své celistvosti významná pro prehistorii, historii, umění, literaturu, techniku, přírodní nebo společenské vědy“.

31 Dle zákona o sbírkách je sbírka, jejímž vlastníkem je ČR, kraj nebo obec, veřejným statkem, tedy věc určená k obecnému užívání (viz § 490 občanského zákoníku).

Tab. 2: Muzejní funkce – dva přístupy

Č.	Popis	Název muzejní funkce
1	Klasické chápání muzejních funkcí, kdy je kladen důraz zejména na odborné činnosti muzea	Muzejní selekce
		Muzejní tezaurace
		Muzejní prezentace (komunikace)
		Institucionalizace
2	Chápání muzejních funkcí s důrazem na službu společnosti	Paměťová funkce
		Vzdělávací funkce
		Zážitková funkce
		Institucionalizace

Zdroj: autoři dle Waidacher 1999, Ochrana a kol., 2018

Klasické pojetí členění muzejních funkcí na muzejní selekci (sbírkotvornou činnost, shromažďování), muzejní tezauraci (zařazení do sbírky), muzejní komunikaci (prezentaci) a institucionalizaci (viz například Šobáňová, 2012; Dolák, 2006; Stránský, Stránská, 2000; Waidacher, 1999; Beneš, 1997) klade důraz na odborné činnosti muzea a je v literatuře velmi dobře popsáno (např. Stránský, 2000, 2005; Waidacher, 1999). Alternativně můžeme muzejní funkce členit na paměťovou funkci, zážitkovou funkci³² a vzdělávací funkci (například McLean, 1995; Hájek a kol., 2011; Šobáňová, 2012, 2014; Ochrana a kol., 2018). I v rámci tohoto členění můžeme přidat institucionalizaci (zahrnuje správní a ekonomické činnosti). Takto chápané muzejní funkce kladou velký důraz na službu muzea vůči společnosti.³³ Je třeba také uvést, že zákon o ochraně sbírek muzejní povahy předpokládá, že muzeum poskytuje veřejné služby k uspokojování vzdělávacích potřeb veřejnosti.³⁴ V obou případech můžeme muzejní funkce použít jako hodnoticí kritérium při kritickém zhodnocení sbírky (podsbírký, fondu, předmětu) nebo k zacílení a zhodnocení výzkumu prostředí, ze kterého se sbírkové předměty získávají. Druhý přístup lze rovněž použít pro zhodnocení činnosti muzejní knihovny, památek, které má muzeum ve správě, a podobně.

Tabulka č. 3 oba pohledy na muzejní funkce porovnává. První porovnání se týká kritického zhodnocení sbírky (ale také podsbírký, fondu v rámci podsbírký nebo konkrétního sbírkového předmětu), kdy se zaměřujeme na muzejní selekci, tezauraci, prezentaci a institucionalizaci. V druhém případě se při komparaci orientujeme na paměťovou funkci, vzdělávací funkci, zážitkovou funkci a na institucionalizaci.

32 Význam zážitkové funkce uváděla řada autorů, např. Anderson (2004); Kesner (2005). Někteří autoři též zdůrazňují, že v tomto kontextu je důležitá jedinečnost sbírky (respektive vystavených sbírkových předmětů), což je také jedním z empiricky potvrzených významných faktorů majících vliv na vyšší poptávky po návštěvě konkrétního muzea (viz např. Oster a Goetzmann, 2002; Luksetich a Partridge, 1997).

33 V podmínkách ČR je možné považovat za nejstarší muzeum naplňující od svého vzniku paměťovou, vzdělávací i zážitkovou funkci muzea Valašské muzeum v přírodě, které má sídlo v Rožnově pod Radhoštěm.

34 Viz § 2 odst. 5 zákona o ochraně sbírek, kde se uvádí, že muzeum poskytuje veřejné služby sloužící k uspokojování kulturních, výchovných, vzdělávacích a informačních potřeb veřejnosti.

Tab. 3: Dva pohledy na muzejní funkce

Klasické chápání muzejních funkcí, kdy je kladen důraz na odborné činnosti muzea	Chápání muzejních funkcí s důrazem na službu společnosti	Komentář
Muzejní selekce (sbírkotvorná činnost, shromažďování)	Paměťová funkce	Paměťová funkce zahrnuje nejen selekci a tezauraci, ale také roli muzea jako knihovny, případně též archivu, roli muzea ve vztahu ke kulturním památkám, které má ve správě, a podobně.
Muzejní tezaurace		
Muzejní prezentace (komunikace)	Vzdělávací funkce	Muzeum je chápáno jako vzdělávací instituce, kdy ke vzdělávání využívá svoji paměťovou funkci (zejména sbírkové předměty) a vzdělávání probíhá pomocí jedinečného zážitku, který muzeum svým návštěvníkům zprostředkuje. Cílem tak není prioritně prezentovat sbírku nebo komunikovat s návštěvníkem, ale vzdělávat jej pomocí sbírkových předmětů a zážitku (příběhu atd.).
	Zážitková funkce	
Institucionalizace	Institucionalizace	V obou případech zahrnuje institucionalizace všechny správní a ekonomické činnosti muzea.

Zdroj: autoři

1.3.2 Kritický pohled na klasické muzejní funkce z hlediska selekce, tezaurace a prezentace

Pokud kritické zhodnocení sbírky či předmětu provádíme ve vazbě na klasicky chápané funkce muzea, pak z hlediska **muzejní selekce** rozlišujeme přípravnou, průzkumnou a realizační fázi, které zahrnují tematické vymezení se zřetelem na doplnění sbírek, orientaci v problematice v literatuře se zjištěním potenciálních věcných svědků a dokladů, kritické zhodnocení existující sbírky se zjištěním základních mezer, které je třeba zaplnit, předběžné vytipování potřebných akvizic, v rámci průzkumné fáze je nutná orientace v terénu dané oblasti se zřetelem na výskyt jevů sledované problematiky, kontakty s místními znalci, kronikáři, sběrateli, pamětníky, terénní průzkum vybraných lokalit se získáním informací o výskytu hledaných objektů, kontakty s majiteli vytipovaných objektů a předběžná dokumentace jejich výskytu z hlediska dokumentace zkoumaných jevů a fenoménů. V rámci realizace dochází k provedení průvodní dokumentace k vytipovaným předmětům v podobě písemné, grafické, fotografické, popř. formou videozáznamu skutečnosti i svědectví pamětníků o zkoumaném jevu v konkrétní situaci, k projednání akvizičních formalit s majiteli předmětů vytipovaných pro akvizici a k evidenčnímu začlenění získaných přírůstků do sbírek.

Z hlediska **tezaurace** nám jde o uspořádání a zhodnocení informací prostřednictvím deskriptorů – systematizace (tematické začlenění) v rámci sbírky. Otevřený a dynamický systém sbírky v sobě implikuje zásadní vazbu na původní skutečnost a je dialektickým modelem konkrétní totality (Kosík, 1963). Soubor předmětů se proměňuje na významovou strukturu, kdy totalita znamená skutečnost jako strukturovaný, dialektický celek, v němž a z něhož mohou být fakta racionálně pochopena. Shromáždit všechna fakta (sbírky) neznamená poznat skutečnost. Všechna (nahromaděná) fakta nejsou ještě totalitou.

Z hlediska **prezentace** (vědecké) poznatky hodnotíme, interpretujeme, srovnáváme dle žebříčku hodnot. Nejde tedy o aplikaci prezentačních technik (vitríny, design, osvětlení), ale bytostně o axiologický (hodnotový) přístup. V rámci prezentační funkce mají muzea nezastupitelnou roli při transformaci poznatků a vytváření podmínek porozumění ze strany laika – návštěvníka. Rozumět znamená vyznat se ve významech, porozumět znamená nalézt smysl. Významy mají všechny ty věci, které jsou pro nás znaky či výrazy, respektive ty, které nás vedou k něčemu dalšímu, co je za nimi. Hermeneutický kruh muzejních funkcí se uzavírá: poznání a porozumění, význam a smysl se mění spolu s kultivací obeznámenosti příjemce – návštěvníka muzea.

Máme-li na mysli **pojetí sbírkového předmětu jako vědeckého pramene** a konkrétního svědectví o skutečnosti s uplatněním aspektů gnozeologických (poznávacích), axiologických (hodnotových) a ontologických (v kontextu lidského bytí), jde o posun z užitkové roviny do roviny kulturní. Zatímco v původním prostředí představoval objekt funkci konstruktivní, v muzejní sbírce představuje faktor rekonstruktivní, neboť je prvkem v záměrně vytvářeném vědeckém modelu původní skutečnosti.

Sbírkové předměty / autentické výtvořiny tvoří těžiště rekonstruovaného modelu skutečnosti jako její původní složky, proto nejde v muzeu pouze o informační doložení skutečnosti, ale o ontologicky pojaté svědectví směrem k dané pospolitosti a její kulturní identitě, pro jejíž poznání, pochopení a ujasnění jsou hodnoty, jež vznikly v procesu muzealizace, specificky muzejním přínosem, který z dokladů vytváří znaky. „Tento posun od dokumentu ke znaku je považován za přínos muzeologického přístupu k muzejní dokumentaci, který sbírkové disciplíny realizovat nemohou, protože to překračuje jejich intence. Muzealizací obohacený artefakt v muzejní sbírce je kulturním statkem s trojím zaměřením: co autenticky dokládá jako dokument (s provenienčními údaji, které jej lokalizují topograficky, časově i společensky v dané sociální stratigrafii); co jako znak charakterizuje ve vztahu k danému prostředí a době díky údajům zjištěným v procesu muzealizace a co konkrétně znamená jako kulturní statek pro současnou společnost“ (Beneš, 1997, s. 72). Pro doplnění jen uvádíme, že metody sbírkotvorného procesu zahrnují: (1) pasivní selekci (to, co se dochovalo); (2) aktivní selekci – muzealizaci současnosti, včetně komplexní původní dokumentace.

1.3.3 Fenomén sbírky v kontextu paměťové, vzdělávací a zážitkové funkce

Kritické zhodnocení sbírky, podsbírký či předmětu můžeme provést také vůči paměťové, vzdělávací a zážitkové funkci muzea. **Paměťová funkce** muzea zahrnuje nejen selekci a tezauraci, ale také roli muzea jako knihovny (z celkového počtu 477 muzeí má 235 muzejní knihovnu), případně též archiv (některá větší muzea jsou současně archivy dle platného zákona), roli muzea ve vztahu ke kulturním památkám (jak movitým, tak nemovitým), které má ve správě, a podobně. Kritické hodnocení (například konkrétního sbírkového předmětu) pak provedeme vůči muzejní selekci a tezauraci (tezaurace: deskripce, klasifikace). Zhodnotíme význam předmětu ve vztahu ke sbírce, respektive ve vztahu ke kulturnímu dědictví.

Zhodnocovací činnost

Možnosti muzeologického přístupu tkví v hodnocení sbírkového předmětu. Žádná vědní disciplína se nezabývá sbírkovým předmětem jako nezastupitelnou kulturní hodnotou. Jednotlivé vědní disciplíny mají zájem na jeho odborném vytěžení, ale ne vždy na jeho trvalém uchování. Žádná jiná vědní disciplína se nezabývá vztahem předmětu a „návštěvníka“.

Hodnoticí struktura postihuje: (1) hodnotu dokumentu, která je ovlivněna významem tematiky, četností výskytu, příslušností do obvodu (oboru) působnosti muzea, proveniencí výrobní či užíváním; například doklad importovaný a neužívaný má menší význam než místně vzniklý a jako typický předmět hojně užívaný, a tedy charakteristický pro danou oblast; (2) hodnotu díla, resp. lidské práce, která je dána úrovní provedení (mistrovské, řemeslné, nedokonalé), výrazností práce (v porovnání s obdobnými díly ve světě, v národním či regionálním měřítku); (3) materiální cenu; (4) hodnotu vztahu, která je závislá na významu jevu, k němuž je věc ve vztahu. Graficky je možné daný problém znázornit následovně, viz tabulka č. 4.

Tab. 4: Návrh hodnoticí struktury

Hodnoticí prvek	Komentář
Hodnota dokumentu	Je ovlivněna významem tematiky, četností výskytu, příslušností do obvodu (oboru) působnosti muzea, proveniencí výrobní či užíváním (doklad importovaný a neužívaný má menší význam než místně vzniklý a jako typický předmět hojně užívaný, a tedy charakteristický pro danou oblast).
Hodnota díla (lidské práce)	Je dána úrovní provedení (mistrovské, řemeslné, nedokonalé), výrazností práce (v porovnání s obdobnými díly ve světě, v národním či regionálním měřítku).
Materiální cena	Jde o vyjádření ceny materiálu v peněžních jednotkách (např. cenné kovy – zlaté ozdoby atd.).
Hodnota vztahu	Je závislá na významu jevu, k němuž je věc ve vztahu.

Zdroj: autoři

Paměťová funkce je nejdůležitější směrem dovnitř muzea, lze ji chápat jako odkaz minulosti (a současnosti) pro budoucnost. K paměťové funkci je možné přiřadit též finanční hodnotu sbírky. Je-li muzeum zřízeno jen za účelem paměťové funkce, není to nesprávně, ale muzeum je pak chápáno spíše jako velký depozitář sbírkových předmětů, jehož činnost je zaměřena na odborné zpracování sbírky a její výzkum. Názory, zájem a potřeby (například vzdělávací) návštěvníků jsou muzeem považovány za méně důležité. To může následně vyvolávat otázky u zřizovatele muzea a veřejnosti, jestli je instituce vůbec zapotřebí.

Z hlediska **vzdělávací funkce** je muzeum chápáno jako vzdělávací instituce, kdy ke vzdělávání využívá svoji paměťovou funkci (zejména sbírkové předměty, ale také případně knihovní fondy, kulturní památky, které má ve správě) a vzdělávání probíhá pomocí jedinečného zážitku, který muzeum svým návštěvníkům zprostředkuje.³⁵ Vzdělávací činnost muzea by se měla opírat o autentické sbírkové předměty, jejich příběhy a z odborně (vědecky) řešených témat muzeem na straně jedné a současně ze vzdělávacích potřeb cílových skupin (například škol, rodin s dětmi atd.) na straně druhé. Kritické hodnocení sbírky, podsbírký či předmětu pak provedeme ve vztahu k jejich potenciálu týkajícímu se vzdělávání cílových skupin návštěvníků.³⁶

Pro muzea je jistě velkou výzvou plnit účelně nejen paměťovou funkci, ale také vzdělávací a zážitkovou funkci. Pro kurátory není vůbec snadné vybrat vhodné sbírkové předměty, a to jak z hlediska jejich fyzického stavu (a nezbytnosti je chránit), tak z hlediska potenciálu pro vzdělávání návštěvníků, přičemž vzdělávání má probíhat v potřebných souvislostech a s využitím zážitků (atraktivních příběhů, možnosti být v kontaktu se sbírkovým předmětem a jeho funkcí atd.). Cílem tak není prioritně prezentovat sbírkové předměty nebo výsledky výzkumu, ale vzdělávat návštěvníky pomocí sbírkových předmětů (šířeji hmotného a nehmotného kulturního dědictví) a zážitku.

Při naplňování **zážitkové funkce** nejde o vytváření „zážitku pro zážitek“, je nutné, aby zážitek podpořil vzdělávací funkci muzea dle Komenského zásad „škola hrou“. Šobáňová (2012, s. 74) k tomu uvádí, že „účelem výstav by již neměla být adorace vědecké systematickosti, nýbrž zážitek, potěcha, poučení a kultivace návštěvníka“. Muzeum by svým návštěvníkům mělo ve shodě s definicí muzea dle ICOM³⁷ přinášet potěšení, zážitek či radost. Je však třeba brát ohled na to, aby zážitek stávající generace se sbírkovým předmětem nebyl na úkor budoucích generací, tedy aby nedocházelo k ničení sbírkových předmětů při kontaktu s návštěvníkem (např. Johnson a Thomas, 1991, 1998; Johnson, 2003). Tento konflikt je ze strany moderních muzeí řešen používáním modelů, duplikátů sbírkových předmětů (pak jde obvykle o předměty z takzvaného „pomocného materiálu“) nebo stanovením

35 Zážitková funkce je též spojována s problematikou cestovního ruchu (zvýšení atraktivity místa, kde muzeum sídlí pro turisty) a trávením volného času (zvýšení atraktivní nabídky pro obyvatele obce a regionu). Muzea mají na rozdíl od zábavních parků a podobných zařízení, kde jde o „zábavu pro zábavu“, jiný cíl. Je o prezentaci a učení návštěvníků v konkrétních tématech, ve kterých je muzeum silné díky sbírkovým předmětům či kulturním památkám, a to pomocí příběhů, radosti z objevování a bádání, prožívání a získávání vlastních zkušeností nebo objevování či rozvíjení smyslu pro krásu.

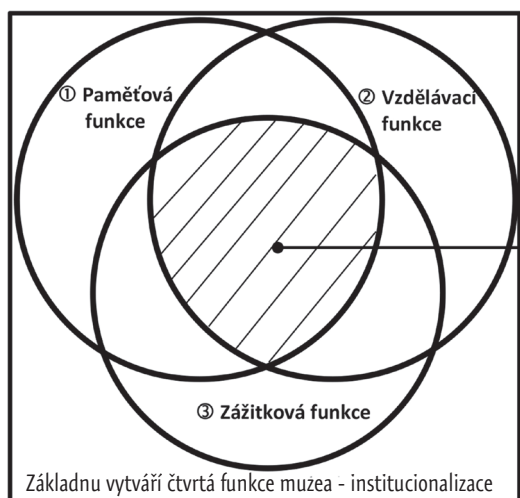
36 Každé muzeum si cílové skupiny musí vymezit samo, respektive samo ve spolupráci se svým zřizovatelem. Například to mohou být rodiny s dětmi, děti mateřských škol, žáci základních škol, studenti středních a vysokých škol, senioři a obecněji také veřejnost

37 Definice dle ICOM (International Council of Museums): „Muzeum je stálá nevýdělečná instituce ve službách společnosti a jejího rozvoje, otevřená veřejnosti, která získává, uchovává, zkoumá, zprostředkuje a vystavuje hmotné doklady o člověku a jeho prostředí za účelem studia, vzdělávání, výchovy a potěšení.“ (ICOM, 2001)

vhodného režimu nakládání se sbírkovými předměty tak, aby byl umožněn zážitek, ale současně to nevedlo k poškození předmětu. Kritické hodnocení (například konkrétního sbírkového předmětu) pak provedeme ve vztahu, zda je předmět „nositel“ vhodného zážitku (příběhu atd.) a zda je ve stavu, kdy to umožní (respektive za jakých podmínek).

Zobrazení čtyř muzejních funkcí uvádí obrázek č. 1. Kurátoři a další zaměstnanci úspěšných muzeí zvládají díky své odbornosti, schopnostem a efektivnímu řízení zvětšovat průnik paměťové, vzdělávací a zážitkové funkce. To znamená, že jsou schopni vhodně a šetrně využívat sbírkové předměty ve prospěch vzdělávání cílových skupin (například rodin s dětmi, škol, veřejnosti). Za účelem zvýšení účinnosti vzdělávání pak tato muzea využívají mimo jiné příběhy, zážitky a radosti z bádání, přičemž vzdělávání se provádí v potřebných souvislostech. Zhodnocení sbírkových předmětů ve vazbě na tyto funkce je velmi náročnou (vědeckou či odbornou) prací kurátorů a edukátorů (muzejních pedagogů). Znamená to vybrat vhodné (např. jedinečné) sbírkové předměty, které jsou schopny plnit tyto tři funkce současně. V řadě případů to ani není možné (např. z důvodu ochrany předmětu), pak je jedním z možných řešení nahradit sbírkové předměty jejich replikami (nebo předměty z „pomocného materiálu“) nebo interaktivními exponáty.

Obr. 1: Zobrazení funkce muzea – paměťová, vzdělávací, zážitková funkce, institucionalizace

Úspěch činnosti muzea vyžaduje zvětšovat průnik tří funkcí: jde o efektivní a šetrné využívání sbírkových předmětů (**paměťová funkce**) ve prospěch **vzdělávání** v souvislostech cílových skupin (dětí, veřejnosti, ...) pomocí příběhů, zážitků a radosti z bádání (**zážitková funkce**). Základnu vytváří 4. funkce – **institucionalizace**.

Kritické zhodnocení sbírky (ale také podsbírký, fondu či předmětu) můžeme provést ve vazbě na tyto 4 funkce: například zhodnocení předmětu ve vztahu ke sbírce či ve vztahu ke kulturním hodnotám společnosti (paměťová funkce), k jeho potenciálu týkajícímu se vzdělávání návštěvníků (vzdělávací funkce) a z hlediska potenciálu týkajícího se jedinečných zážitků pro návštěvníky.

Zdroj: autoři s využitím Ochrana a kol. (2018)

1.4 Frascati manuál – východisko pro vymezení, co lze považovat za výzkum v muzeu

1.4.1 Pět kritérií pro posouzení činností (projektů) výzkumu

Země OECD³⁸ respektují při provádění výzkumu a vývoje Frascati manuál. Jeho první verze vznikla v roce 1963 v italském městě Frascati.³⁹ Jak uplatnit zásady tohoto manuálu v podmínkách výzkumu v muzeu? Pokud muzeum provádí výzkum ve smyslu zákona o ochraně sbírek, bylo by vhodné a žádoucí, aby zásady dle tohoto materiálu dodržovalo, nicméně pro ta muzea, která jsou výzkumnými organizacemi, platí, že výsledky výzkumu a vývoje musí odpovídat definicím výsledků vládní metodiky platné z roku 2017,⁴⁰ které zásady dle tohoto manuálu zahrnují.

K posouzení, zda danou činnost prováděnou muzeem lze či nelze považovat za výzkum, slouží pět základních kritérií, která musí být naplněna společně. Obvykle se má za to, že činnost výzkumu je součástí konkrétního projektu výzkumu.⁴¹ Činnost tak musí podle Frascati manuálu (Frascati manuál, 2015) zahrnovat tyto prvky:

(1) obsahovat **prvek novosti** (novost lze z hlediska muzea posuzovat například porovnáním se stávající úrovní znalostí v daném oboru);

(2) být **kreativní/tvůrčí** (základem tak musí být původní, ne obecně známé koncepty nebo hypotézy; rutinní činnost prováděná v muzeu toto nesplňuje);

(3) obsahovat **prvek nejistoty** (jde o nejistotu ohledně konečného výsledku, ta se týká také nákladů a času potřebných k dosažení plánovaných či očekávaných výsledků);

(4) být **systematická** („systematický“ znamená v tomto kontextu „plánovitě prováděný“ projekt; k projektu výzkumu musí být uchovány záznamy, a to jak z procesu, tak ve vztahu k výsledkům; rovněž by měl být pro ověření tohoto kritéria identifikován účel projektu a zdroje jeho financování);

(5) být **převoditelná a/nebo reprodukovatelná** (jde o problematiku šíření nových poznatků; projekt výzkumu v muzeu by měl vést k možnosti přenosu nových poznatků zajišťujících jeho využití, měl by umožnit jiným výzkumníkům reprodukovat výsledky či citovat poznatky jako součást jejich vlastní výzkumné činnosti).

Tabulka č. 5 obsahuje otázky a vysvětlení, jakým způsobem lze výzkum identifikovat pomocí pěti hlavních kritérií. Tabulka je doplněna komentářem autorů ve vztahu k výzkumu v muzeích.

38 Česká republika se stala členem OECD v roce 1995 s tím, že ČR i Československo s OECD před vstupem řadu let spolupracovalo.

39 Překlad stěžejní kapitoly manuálu na: https://www.tacr.cz/dokums_raw/ck/FRASCATI_MANUAL.pdf

40 Definice výsledků viz: <https://www.vyzkum.cz/FrontAktualita.aspx?aktualita=825193>

41 Daný projekt může být jak externí, tak interní. V případě muzeí se spíše bude jednat o interní projekt.

Tab. 5: Příklady otázek pro identifikaci výzkumných projektů (činností)

Otázka	Vysvětlení dle Frascati manuálu	Komentář pro výzkum v muzeu
a. Jaké jsou cíle projektu/výzkumu? (kritérium novost)	Sledování originálních cílů prostřednictvím vytváření „nových poznatků“ (např. hledání dříve neznámých jevů, struktur nebo vztahů) je klíčovým kritériem výzkumu. Použití již dostupných znalostí (adaptace, přizpůsobení atd.), které neobnásí pokus rozšířit nejnovější vědecké poznatky, by mělo být vyloučeno.	Chybně stanovené cíle nebo jejich neexistence: Pokud je cílem činnosti prováděné v muzeu „uspořádat sbírku“, „uspořádat muzejní výstavu na téma ...“ nebo „zpracovat odbornou publikaci na téma ...“ a podobně, nemůže se jednat o výzkum. Cílem výzkumu musí být vytváření nových poznatků k danému tématu. Sledování jevů a fenoménů, nikoliv zaměření na předmětnou podstatu.
b. Čím je tento projekt nový? (kritérium novost, kreativita / tvůrčí činnost)	Kromě vývoje „nových poznatků“ by měl výzkumný projekt zahrnovat kreativní/tvůrčí přístup, jako je vynalézání nových aplikací existujících vědeckých poznatků, nebo nové využití dostupných technik a technologií.	Rutinní (běžná) odborná činnost kurátora: Práce se sbírkou založená na popisu fyzické stránky nezahrnující kreativitu či tvůrčí přístup, která současně nemá za cíl nové poznatky, není výzkumem. Tato rutinní odborná činnost je pro muzeum velmi důležitá, ale nemá charakter výzkumu.
c. Jaké metody jsou používány při provedení projektu? (kreativita / tvůrčí činnost a nejistota)	Použité metody ve výzkumu lze akceptovat za předpokladu, že řeší nejistotu ohledně konečného výsledku projektu. Nejistota se může týkat množství času a prostředků, které budou zapotřebí k dosažení plánovaného cíle. Zvolená metoda jakožto součást tvůrčího přístupu k projektu pak může být prostředkem, jak se s nejistotou vypořádat.	Ke zpracování odborné publikace nebo k pořádání muzejní výstavy můžeme též použít nástroje projektového řízení. Ale zatímco běžná odborná publikace či muzejní výstava pracují převážně s již existujícími poznatky, tak odborná vědecká publikace či vědecká výstava pracují s mnohem vyšší mírou nejistoty a kreativity (zejména z důvodu, že získání nových poznatků není jisté).
d. Nakolik obecně použitelné jsou závěry nebo výsledky projektu? (kritérium převoditelnosti / reprodukovatelnosti)	Aby byly závěry nebo výsledky výzkumu a vývoje (VaV) projektu všeobecně použitelné, musí splňovat kritérium převoditelnosti, respektive reprodukovatelnosti. Převoditelnost výsledků může být například prokázána zveřejněním ve vědecké literatuře nebo využitím nástrojů ochrany duševního vlastnictví.	Šíření nových poznatků získaných muzeem by mělo být realizováno některým z výsledků, které jsou uznatelné v rámci VaV, např. článek ve vědeckém časopise, odborná publikace, výstava nebo výstava s kritickým katalogem, certifikovaná metodika a podobně (podrobněji viz kapitola 5, případová studie 1).
e. Jaký typ zaměstnanců pracuje na projektu?	Od pracovníků výzkumného týmu, kteří mají pracovat na VaV projektu, se vyžaduje řada dovedností. Pracovníci v projektech jsou klasifikováni jako výzkumníci, technici a další pomocný personál. Pouze však výzkumníci mohou identifikovat VaV činnosti, které implicitně splňují všech pět klíčových kritérií.	Ke klasifikaci prací v muzeu slouží v podmínkách ČR katalog prací. Výzkum tak dle katalogu provádí (je tedy možné je považovat za „výzkumníky“ ve smyslu Frascati manuálu) zejména „výzkumní a vývojoví pracovníci“ (2.15.01 ⁴² ; třída 12 až 16), muzejní výzkum „kurátoři“ (2.04.05; třída 9 až 13), částečně též „restaurátoři a konzervátoři“ (2.04.08; třída 14). Na výzkumu se podílejí také dokumentátoři, výstavaři, edukátoři a další pracovníci.

Zdroj: autoři dle Frascati manuálu (2015)

42 Jde o číslo povolání v katalogu prací.

Frascati manuál (2015) a též vládní metodika pro hodnocení vědy „Metodika 17+“ pracují kromě výše uvedených pěti kritérií také s **dodatečnými kritérii pro identifikaci výzkumu a vývoje** v oblasti služeb, která jsou využitelná rovněž pro výzkum v muzeích. Dodatečná kritéria pomáhají s identifikací přítomnosti VaV v činnostech spadajících do oblasti služeb: (a) propojení s veřejnými výzkumnými laboratořemi (některá muzea tento charakter mohou mít například i ve vztahu k restaurování sbírkových předmětů); (b) zapojení pracovníků s doktorskými tituly nebo doktorandů (v muzeích pracuje řada zaměstnanců, kteří mají doktorské tituly); (c) zveřejňování výsledků výzkumu ve vědeckých časopisech, pořádání vědeckých konferencí nebo zapojení do vědeckých reportů (i třetí pomocné kritérium je pro muzea relevantní, navíc řada muzeí vydává vlastní vědecké časopisy). Tato dodatečná kritéria lze například uplatnit při posuzování toho, zda je konkrétní výstavu možné považovat za výsledek uplatnitelný v rámci činnosti VaV, tedy zda jde o „vědeckou“ výstavu, a ne o výstavu běžnou (osvětovou). Více viz kapitola 5, případová studie 1.

1.4.2 Základní výzkum, aplikovaný výzkum a experimentální vývoj v muzeu

Frascati manuál (2015) považuje základní a aplikovaný výzkum a experimentální vývoj za základní tři kategorie výzkumu a vývoje (VaV). To se týká všech výzkumných organizací včetně muzeí. V manuálu jsou uvedeny definice, potřebná vysvětlení a příklady. Tabulka č. 6 uvádí základní definice a komentuje je ve vztahu k muzeím.

Tab. 6: Definice výzkumu a vývoje včetně komentáře ve vztahu k muzeu

Definice VaV	Kategorie VaV	Příklad/komentář ve vztahu k muzeu
Výzkum a experimentální vývoj (VaV) jsou tvořeny kreativní/ tvůrčí a systematickou prací, vykonávanou za účelem zvýšení úrovně vědomostí – včetně znalostí lidstva, kultury a společnosti – a k navržení nových způsobů aplikace dostupných znalostí.	Základní výzkum je experimentální nebo teoretická práce prováděná primárně za účelem získání nových poznatků o základních principech jevů nebo pozorovatelných skutečností, která není primárně zaměřena na žádné konkrétní uplatnění nebo využití v praxi.	Studium sbírky (či předmětů) včetně prostředí, ze kterého se předměty získávají, a zdrojů všech typů za účelem lepšího porozumění jevům (společenským, historickým či přírodním).
	Aplikovaný výzkum je původní zkoumání prováděné s cílem získání nových poznatků, je však primárně zaměřeno na konkrétní praktický záměr nebo cíl.	Kritické zhodnocení sbírky (podsbírký, předmětů) s cílem využít nové poznatky pro expozice, výstavy, publikace nebo edukační programy.
	Experimentální vývoj je systematická práce čerpající z poznatků z výzkumu a z praktických zkušeností a produkující další poznatky, která je zaměřena na vytváření nových produktů nebo postupů, nebo na zlepšení stávajících produktů nebo postupů.	S pomocí předchozích výsledků výzkumu provést vývoj nového typu interpretačního nástroje, např. expozice, který pak slouží jako prototyp pro další muzea, nebo zpracovat certifikovanou metodiku pro správu sbírky apod.

Zdroj: autoři dle Frascati manuálu (2015)

Za **základní výzkum prováděný v muzeu** je možné považovat studium sbírky (podsbírky, fondu, souboru předmětů či konkrétního sbírkového předmětu) včetně prostředí, ze kterého se předměty získávají, a zdrojů (pramenů) všech typů, a to obecně za účelem lepšího porozumění jevům (společenským, historickým či přírodním). Cílem samozřejmě musí být získávání nových poznatků.

Za **aplikovaný výzkum v muzeu** je možné považovat kritické zhodnocení sbírky (podsbírky, předmětů atd.) s cílem využít nové poznatky pro expozice, výstavy, publikace nebo edukační programy.

Za **experimentální vývoj v muzeu** lze považovat činnosti VaV, kdy s pomocí předchozích výsledků výzkumu provedeme vývoj nového typu interpretačního nástroje, např. expozice, který pak slouží jako prototyp pro další muzea, nebo vývoj nové certifikované metodiky pro správu sbírky apod. Frascati manuál (2015, s. 56) též uvádí, že ve společenských a humanitních vědách jsou mezi základním a aplikovaným výzkumem nejasné hranice. V manuálu je několik příkladů, tři vybrané z nich uvádí tabulka č. 7.

Tab. 7: Příklady – základní a aplikovaný výzkum, experimentální vývoj

Č.	Základní výzkum	Aplikovaný výzkum	Experimentální vývoj
1	Studium zdrojů všeho druhu (rukopisy, dokumenty, památky, umělecká díla, stavby atd.) s cílem lépe pochopit historické jevy (politické, sociální, kulturní rozvoj země, biografii jedince atd.).	Srovnávací analýza archeologických nalezišť a/nebo památek zobrazujících podobnosti a další společné charakteristiky (např. zeměpisné, architektonické atd.) s cílem pochopit propojení potenciálního významu pro muzejní expozice.	Vývoj nových přístrojů a metod pro studium artefaktů a přírodních objektů objevených prací archeologů (například pro stanovení stáří kostí nebo botanických zbytků).
2	Historikové studují historii a dopad tání ledovců na lidstvo.	Historikové zkoumají reakce společnosti v minulosti na katastrofické přírodní události (např. záplavy, sucha, epidemie), aby pochopili, jak by současná společnost mohla lépe reagovat na globální změny klimatu.	S pomocí předchozích výsledků výzkumu provést vývoj nového typu expozice (výstavy), který pak slouží jako prototyp pro další muzea a školská zařízení.
3	V oblasti vzdělávání: Analýza environmentálních faktorů na schopnost učení. Výzkum manipulativních faktorů prováděný výzkumníky, při kterém je zjišťováno, kolik se toho žáci na prvním stupni škol naučí v matematické strategii různými cestami při různých změnách těchto manipulativních faktorů.	Srovnávací hodnocení národních vzdělávacích programů zaměřených na snížení rozdílů v učení, které se objevují u znevýhodněných komunit. Studie výzkumníků zabývajících se zaváděním specifických osnov do výuky matematiky s cílem zjistit, co učitelé pro úspěšné zavedení osnov potřebují vědět.	Vývoj testů pro výběr, který vzdělávací program by měl být použit pro děti se specifickými potřebami. Vývoj a testování (ve třídě) softwarových a podpůrných nástrojů založených na práci v terénu s cílem zlepšit matematické poznání (obor kognitivní psychologie) pro studenty speciální pedagogiky.

Zdroj: upraveno dle Frascati manuálu (2015, s. 55, 57)

Další příklady uplatnění VaV v muzeu vytvořené autorským kolektivem publikace uvádí tabulka č. 8.

Tab. 8: Další příklady pro základní a aplikovaný výzkum a pro experimentální vývoj týkající se muzeí

Základní výzkum – příklady	Aplikovaný výzkum – příklady	Experimentální vývoj – příklady
Studium sbírký (podsbírký, fondu, sbírkových předmětů atd.) v rámci jednoho nebo více muzeí včetně prostředí, ze kterého se předměty získávají, a zdrojů všech typů za účelem lepšího porozumění společenským, historickým či přírodním jevům.	- Srovnávací (komparativní, vícekritériální atd.) analýza sbírek (podsbírek, předmětů) mezi muzei v ČR s cílem využít nové poznatky pro výstavy, expozice, publikace a programy. - Kritické zhodnocení sbírký (podsbírký, předmětů) s cílem využít nové poznatky pro výstavy, expozice, publikace a edukační programy. - Výklady textů, událostí, materiálních pozůstatků nebo jiných dostupných důkazů ve vztahu ke sbírce či předmětům s cílem využít nové poznatky pro výstavy, expozice, publikace a programy.	S pomocí předchozích výsledků základního či aplikovaného výzkumu provést: - Vývoj nového typu interpretačního a edukačního nástroje s využitím muzejních sbírek (například rozšířená realita).
Studium památek (včetně přírodních) ve správě muzea a zdrojů všech typů ve vztahu k těmto památkám za účelem lepšího porozumění společenským, historickým či přírodním jevům.	- Srovnávací (komparativní, vícekritériální atd.) analýza památek zobrazujících podobnosti a další společné charakteristiky (např. geografické, historické atd.) s cílem pochopit propojení potenciálního významu pro výstavy, expozice, publikace a programy. - Kritické zhodnocení památek s cílem využít nové poznatky pro výstavy, expozice, publikace a programy. - Výklady textů, událostí, materiálních pozůstatků nebo jiných dostupných důkazů ve vztahu ke studovaným památkám s cílem využít nové poznatky pro výstavy, expozice, publikace a programy.	- Vývoj nového typu výstavy nebo expozice nebo programu pro školy, které pak slouží jako prototyp pro další muzea a vzdělávací instituce. - Vývoj vědeckých zásad (certifikované metodiky), kterých by se měli držet badatelé, výzkumníci či pracovníci v této oblasti.
Studium muzea jako instituce, muzeologie (historická, teoretická, aplikovaná) a jevů v muzeu (např. výzkum hodnotového vztahu ke skutečnosti, poslání muzei, výkonnosti muzei atd.) za účelem rozvoje teorie nebo lepšího porozumění společenským (např. ekonomickým) jevům.	- Komparativní studie výkonnosti či efektivnosti muzei v podmínkách ČR s cílem využít nové poznatky pro řízení muzei či vládní politiku v oblasti muzei. - Výzkum organizace muzei v rámci kulturní či jiné vládní politiky. - Fenomén muzealizace v kontextu soudobé existence člověka. - Výzkum didaktických aspektů muzejní prezentace.	- Výzkum (chování) návštěvníka a jeho percepčních možností a v návaznosti na to vývoj nového typu výstavy, edukačního programu atd.

Zdroj: autoři

1.5 Teoreticko-metodologická východiska pro zkoumání vědecko-výzkumné činnosti muzeí

V této části publikace formulujeme teoreticko-konceptuální východiska pro analýzu výzkumné činnosti prováděné muzei. Na zkoumání muzea uplatníme holistický přístup. Z tohoto celostního pohledu muzeum představuje fenomén, který můžeme zkoumat z různých pohledů a přístupů. Jejich přehled podává tabulka č. 9.

Tab. 9: Přístupy ke zkoumání fenoménů „muzejnictví“ a „muzeum“

Přístup	Základní rysy a výstupy daného přístupu
Historicko-genetický	Geneze muzeí a muzejnictví jako společensko-historických a kulturních jevů (Šimčík, 2016; Špét, 1980, 2003)
Muzeologický	Muzeologie jako věda zkoumající muzejní fenomén (Sofka, ed., 1980, 1987; Špét, 1980; Stránská a Stránský, 2000; Waidacher, 1999)
Statistický	Statistika muzeí jako neziskových organizací a jejich návštěvnosti (Salamon et al., 1996; NIPOS). Národní účty (Hronová et al., 2009)
Sociologický	Muzeum jako předmět sociologické analýzy (Meier, 1974;). Muzeum jako organizace; muzejnictví jako instituce
Ekonomicko-finanční a právní	Muzeum jako příspěvková a nezisková organizace (Hamerníková, 2000; Rektořík, 1998; Rektořík a kol., 2010; Novotný a kol., 2004)
Ekonomicko-kulturní	Muzeum jako instituce produkující „muzejní službu“ (Luksetich a Partridge, 1997); instituce pečující o kulturní dědictví (Barrio-Herrero-Sanz, 2009) a produkční systém realizující výkon (Anderson, 2004; Basso-Funari, 2003) či podsystém ekonomiky kultury (Škarabelová, Neshybová, Rektořík, 2007)
Kulturněpolitický	Muzeum jako nástroj pro realizaci cílů kulturní politiky (Barnett, 2001; Ratiu, 2009)
Manažerský	Muzeum jako cílevědomě řízený a spravovaný systém (Fopp, 1997; Lord and Lord, 1997; Lord a Markert, 2007; More, 1994; More et al., 1999; Genoways – Ireland, eds., 2003) realizující určité funkce
Správní a veřejně politický	Muzeum jako objekt veřejné politiky. Veřejná politika jako rámec pro činnost aktérů a spravování muzeí. Koncepty veřejné politiky jako zdroj pro tvorbu muzejní politiky. Příslušná explicitní analýza problému dosud v literatuře chybí. Problém řešen okrajově implicitně v rámci vztahu veřejné politiky a samosprávy (Šelešovský – Pavlík, 2013)
Marketingový	Marketing a řízení muzeí (Mc Lean, 1995; Sandell – Janes (eds.), 2007; Kesner, 2004), marketing a kulturní dědictví (Johnová, 2008). Management muzea cílevědomě přistupující k uspokojení návštěvníků muzea jako svých „klientů“
Etický	Etické a profesní standardy muzejní práce (Fialová, 2003). Profesní etický kodex muzeí (ICOM, 2001)
Edukační	Výchova v muzeologii (Kavanagh, 1990; Klausowitz, 1994; Sofka, ed. 1983; Stránská – Stránský, 2000)
Funkční	Muzeum jako organizace umožňující naplňovat společenské funkce. Muzejnictví jako cílevědomá činnost tradičně plnící určité společenské funkce (McLean, 1995; ICOM, 2001; Kesner, 2005; Hájek et al., 2011; Šulc, 2014)

Zdroj: Ochrana, Plaček, Půček, Šimčík (2018); doplněno o funkční aspekt

Uvedené různorodé přístupy využívají jednotlivé vědecké disciplíny, které se zabývají zkoumáním muzeí a jejich fungováním. **Historicko-genetický aspekt** je využíván při zkoumání problémů souvisejících se vznikem muzea jako organizace zabývající se činností, která je označována rodovým termínem „muzejnictví“. ⁴³ Jak je zřejmé, historicko-genetický aspekt je zaměřen na dvě oblasti, resp. problémy, a to na problém vzniku muzea a problém historického kontextu muzea a jeho dalšího vývoje. Z genetického pohledu hledáme odpovědi na otázky, proč a kdy muzeum vzniká. Tyto odpovědi jsou provázeny zkoumáním historického kontextu daných poměrů, kdy muzeum vzniká, proto hovoříme o „geneticko-historickém aspektu“ zkoumání muzeí.⁴⁴ Z geneticko-historického pohledu označujeme termínem „muzeum“ společenskou organizaci a instituci, která se poprvé objevuje v 17. století.⁴⁵

Muzeum vzniká jako souputník vědecké činnosti. Zrodila jej tehdejší doba, kdy významní vědci, jako byli v případě prvního univerzitního (oxfordského) muzea na světě matematik, fyzik, geometr, astronom Ch. Wren (1632–1723) a astrolog E. Ashmole (1617–1692), v souvislosti s bádáním začali vytvářet sbírky. Následně fenomén muzea prošel bouřlivým historickým vývojem. Muzeum svojí evolucí dospělo do stadia, jehož charakteristiku vymezují definice ICOM⁴⁶ a zákon č. 122/ 2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy.⁴⁷ Z pohledu našeho zkoumání upozorníme na skutečnost, že obě definice uvádějí jako významný rys muzea buď přímo vědeckou, resp. badatelskou činnost (muzeum jako instituce, která „zkoumá“ – definice ICOM), či jako instituci, která svými exponáty vědecké zkoumání podporuje tím, že „získává a shromažďuje přírodniny a lidské výtvoř pro vědecké a studijní účely“ (zákon o ochraně sbírek muzejní povahy).

Evoluce muzeí a jejich sbírek vedla ke vzniku samostatné vědní disciplíny zvané muzeologie. **Muzeologie** nabízí další pohled na fenomén „muzea“. Muzeologie se zabývá zkoumáním sběratelství muzejních exponátů, jejich ochranou a dokumentací. Jsou to exponáty, které tvoří „výpověď o historické době“ (v případě exponátů společenské povahy), nebo se jedná o exponáty přírodní povahy, které jsou svědectvím evoluce v přírodě.

43 Jedná se o tyto společensky užitečné činnosti: získávání, uchovávání, zkoumání, zprostředkování a vystavování hmotných dokladů o člověku a jeho prostředí, jak uvádí definice Mezinárodní muzejní rady (viz Statut ICOM, přijatý 16. valným shromážděním ICOM – Haag, 5. září 1989, doplněný a upravený 18. valným shromážděním ICOM – Stavanger, 7. červenec 1995, a 20. valným shromážděním ICOM – Barcelona, 6. červenec 2001).

44 Tento problém je relativně podrobně prozkoumán (a to i českými autory). Byla mu věnována pozornost jak v minulosti (z našich významných autorů můžeme zmínit Špět, 1980, 2003), tak i v současnosti (Šimčík, 2016).

45 Jako první muzeum je známo Ashmolean Museum of Art and Archaeology v Oxfordu, jehož vznik je datován mezi lety 1678–1683. K historii tohoto muzea viz Arthur Mac Gregor: *Tradescant's Rarities. Essays on the Foundation of the Ashmolean Museum with a Catalogue*. Oxford 1983.

46 ICOM definuje muzeum jako stálou nevýdělečnou instituci ve službách společnosti a jejího rozvoje, instituci, která je otevřená veřejnosti, která získává, uchovává, zkoumá, zprostředkuje a vystavuje hmotné doklady o člověku a jeho prostředí za účelem studia, vzdělání, výchovy a potěšení.

47 Zákon o ochraně sbírek muzejní povahy vymezuje muzeum jako instituci, která získává a shromažďuje přírodniny a lidské výtvoř pro vědecké a studijní účely, zkoumá prostředí, z něhož jsou přírodniny a lidské výtvoř získávány, z vybraných přírodnin a lidských výtvoř vytváří sbírky, které trvale uchovává, eviduje a odborně zpracovává, umožňuje způsobem zaručujícím rovný přístup všem bez rozdílu jejich využívání a zpřístupňování poskytováním vybraných veřejných služeb, přičemž účelem těchto činností není zpravidla dosažení zisku. Galerii je muzeum specializované na sbírku výtvarného umění.

Je přirozené, že muzeologie vzniká až v určité etapě vývoje muzeí,⁴⁸ a to v době, kdy nazrává potřeba vědecky reflektovat dva základní okruhy problémů. První se týká potřeby „vědecky se vypořádat“ s historií muzejních sbírek. Problém zkoumá historická muzeologie. Druhý okruh problémů je zaměřen na teorii selekce, teaurace a prezentace muzejních sbírek a exponátů. Těmito problémy se zabývá teoretická muzeologie. Opět zaznamenáváme, že i muzeologický aspekt zkoumání muzeí je založen na předpokladu vědeckého přístupu.

Historicko-genetický a muzeologický pohled doplňuje **statistický aspekt** zkoumání muzeí. Ten je v knize použit ve formě implementace nástrojů elementární deskriptivní statistiky při analýze o vývoji počtu muzeí, počtu expozic, výstav a vývoji návštěvnosti v určité časové řadě. Statistický přístup umožňuje rovněž získat informace o aktivitě a ekonomice muzeí podle druhu zřizovatele. Výstupy statistického přístupu tak informačně podporují a doplňují další přístupy zkoumání, jako jsou zejména **sociologický a ekonomický přístup** (resp. ekonomicko-finanční, ekonomicko-kulturní a ekonomicko-právní). **Sociologie** zkoumá muzeum jako účelně uspořádanou organizaci, která má stanovené působnosti ve svém organizačním řádu či v příslušném jiném dokumentu (např. zákoně). Je to organizace, která se řídí určitými formálními i neformálními pravidly.⁴⁹ V této knize budeme termínem „muzeum jako organizace“ označovat takovou organizaci, která je prostředkem k dosažení určitého společenského poslání a cílů, jak ji definuje zákon č. 122/2000 Sb., o ochraně sbírek muzejní povahy a o změně některých dalších zákonů (viz § 3).

Sociologický pohled na muzeum jako organizaci doplňuje **právně ekonomický aspekt** zkoumání. Ten umožňuje rozlišit právní subjektivitu muzea jako organizace privátního, veřejného či „třetího“ sektoru. Muzeum z tohoto hlediska vystupuje jako privátní subjekt (vlastněný soukromníkem), či instituce veřejného sektoru (obvykle jako příspěvková organizace zřízená zřizovatelem), případně jako nezisková organizace. Fungování těchto organizací upravují příslušné právní předpisy.

Ekonomicko-kulturní pohled nahlíží na muzeum jako na produkční systém („ekonomickou jednotku“), který přináší svébytný druh veřejné služby mající kulturní povahu. Zákon č. 122/2000 Sb. ze dne 7. dubna 2000, o ochraně sbírek muzejní povahy, tuto veřejnou službu definuje následně: „Veřejnými službami poskytovanými muzeem nebo galerií jsou služby, které slouží k uspokojování kulturních, výchovných, vzdělávacích a informačních potřeb veřejnosti“ (§ 4). Ideu „produkčního systému“ využijeme při rozpracování modelu „muzea jako vědecko-výzkumné jednotky“ (viz kapitola 2).

Pro zkoumání problému použijeme i **manažerský přístup**. Budeme zvláště zkoumat souvislosti, jak efektivně řídit vědecko-výzkumnou činnost v muzeích. Dílem se opřeme i o **marketingový přístup**, a to v souvislosti s analýzou návštěvnosti muzeí (viz např. Johnová, 2008).

48 Základy muzeologie byly položeny v 90. letech 19. století ve Vídni. Za zakladatele muzeologie je považován profesor vídeňské univerzity, historik umění Alois Riegl (1858–1905). Z českých autorů patří k zakladatelům muzeologie Špět (2004). Hodnocením současné diskuse o předmětu muzeologie se zabývá publikace Stránská a Stránský (2000).

49 Jde o rozlišení mezi pojmy „instituce“ a „organizace“ (viz např. Jandourek, 2001; Petrusek, red., 1996).

Etický přístup ke zkoumání muzeí (viz např. Fialová, 2003; ICOM, 2001) a **edukační přístup** (viz Stránská a Stránský, 2000; Edson, 1995) pouze konstatujeme, neboť se netýkají přímo našeho předmětu zkoumání.

Relativně nový pohled na muzea nabízí **funkční aspekt** zkoumání. V souladu se systémovou teorií (Asby, 1964; Bertalanffy, 1972; Luhman, 2006) budeme funkcemi muzeí rozumět podstatné činnosti, jimiž je vykonáváno poslání muzeí. Tyto funkce vymezují například McLean (1995), ICOM (2001), Kesner (2005), Hájek (2011), Šulc (2014).

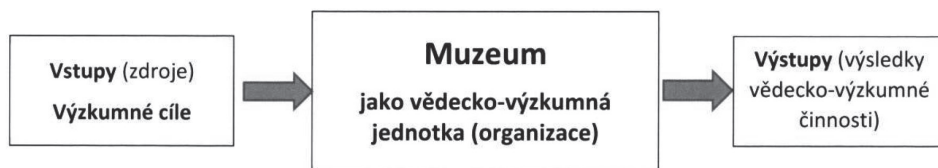
2 Muzeum jako vědecko-výzkumná jednotka

Tvorba vědecko-výzkumného záměru

2.1 Muzeum jako vědecko-výzkumná jednotka

V této části blíže ozřejmíme všechny souvislosti vztahující se k muzeu jako vědecko-výzkumné jednotce (organizaci). Graficky můžeme pojetí muzea jako vědecko-výzkumné jednotky znázornit následně, viz obrázek č. 2.

Obr. 2: Muzeum jako vědecko-výzkumná jednotka

Zdroj: autoři

Jedná se o systémový pohled na muzeum jako vědecko-výzkumnou jednotku. Daný pohled charakterizuje vstupy potřebné pro vědeckou činnost muzea. Představují je zejména personál (kurátoři, dokumentátoři, restaurátoři a další zaměstnanci), finanční zdroje, materiální vybavení a jiné „technologické“ předpoklady nutné pro uskutečnění výzkumné činnosti. Na vstupu jsou rovněž definovány cíle vědecké činnosti (výzkumné cíle).

Samotný vědecký výzkum má podobu „vědecko-výzkumného záměru“. Vědecko-výzkumný záměr je systémový projekt, jak vyřešit (řešit) určitý vědecký problém. Jeho nositelem a realizátorem je daná „vědecko-výzkumná jednotka“, kterou v našem případě představuje vědecko-výzkumně orientované muzeum⁵⁰. Vystupuje-li muzeum v roli vědecko-výzkumné jednotky, pak to znamená, že realizuje výzkumnou činnost, přičemž má vyhraněný okruh svého výzkumu, definován předmět zkoumání, má stanovené výzkumné cíle, vymezenou vlastní výzkumnou koncepci (obvykle obsaženou v oficiálním dokumentu⁵¹). Ve svém zkoumání se opírá o určitou výzkumnou metodologii, metody a metodiku. Výstupy „vědecko-výzkumné jednotky“ mají podobu výsledků vědecké činnosti, které lze podle metodiky hodnotit.

⁵⁰ Termínem „výzkumně orientované muzeum“ rozumíme ty typy muzeí, které tuto činnost programově vykonávají na základě své působnosti. Mají ji tedy „uloženu“ určitým předpisem, resp. stanovenou jako povinnost ze strany zřizovatele.

⁵¹ V případě Národního zemědělského muzea je tímto dokumentem „Koncepce vědy a výzkumu Národního zemědělského muzea, s. p. o., 2016–2022“.

2.2 Prvky vědecko-výzkumného záměru (projektu) a jeho tvorba

Chceme-li zkoumat, co je obsahem vědecko-výzkumného záměru (projektu) konkrétního muzea, a případně tyto záměry porovnat s jinými srovnatelnými muzei, pak je vhodné prověřit obsah a prvky vědecko-výzkumného záměru muzea. Jejich seznam uvádí tabulka č. 10.⁵²

Tab. 10: Prvky a obsah vědecko-výzkumného záměru

Prvek	S prvkem související výzkumný problém
Vědecký problém	Co není řešeno? Co je „základní“ vědeckou otázkou?
Předmět zkoumání	Co budeme zkoumat?
Volba metodologie	Jaký „úhel pohledu“ (metodologickou bázi) vybrat s ohledem na povahu vědeckého problému a předmět zkoumání?
Výzkumný cíl	Jak to budeme zkoumat? Co má být řešeno (vyřešeno)?
Výzkumné otázky a hypotézy	Co má být zkoumáno? Jaké jsou vědecké hypotézy, jež mají být testovány?
Výzkumné metody	Jaké výzkumné nástroje použijeme?
Metodika	Jaké postupy (kroky) použijeme?
Zdroje	Jaké zdroje (finanční, materiální vybavení, personál) potřebujeme k realizaci vědecko-výzkumného záměru?
Výstupy (výsledky) a jejich hodnocení	Jaké výstupy a výsledky byly dosaženy?

Zdroj: autoři

V následujících paragrafech se budeme zabývat zkoumáním jednotlivých prvků, jmenovitě vymezením vědeckého problému, předmětu zkoumání, volbě metodologie, výzkumným cílům, výzkumným otázkám a hypotézám a výzkumným metodám. „Výstupy a jejich hodnocení“ jsou zkoumány samostatně (část 5.1). Problém zdrojů je řešen v části 3. Metodika je řešena v kontextu celého bodu 2.2.

2.2.1 Vědecký problém

Na počátku zpracování vědecko-výzkumného záměru stojí vědecký problém. Vědecký problém má podobu „základní“⁵³ badatelské otázky. Je to otázka, na niž bude vědecko-výzkumný záměr hledat řešení. Na samotném počátku je potřeba prověřit, zda vědecký problém splňuje atributy vědeckého problému (viz tabulka č. 11).

⁵² Podotýkáme, že uvedené členění nutně neznamená, že se jedná o chronologii řešení.

⁵³ Přívlastek „základní“ používáme pro vyjádření toho, že věda stojí před nějakou dosud neprobádanou nebo nedostatečně zodpovězenou vědeckou záhadou. Termín „základní problém“ ukazuje na počátek potřeby hledat odpověď na problém a na následnou iniciaci bádání.

Tab. 11: Atributy vědeckého problému

Atributy vědeckého problému	Verifikační otázka
Vědecká předmětnost	Patří daný problém do oblasti vědy?
Novost	Nebyl dosud daný problém řešen? Pokud byl řešen, lze považovat dané řešení za nedostatečné?
Originalita řešení	Jde o původní řešení?

Zdroj: autoři

První atribut se vztahuje k prověření, zda daný problém skutečně patří do oblasti vědy, jestli odpovídá povaze vědeckého problému. Odpověď na tuto otázku musí být kladná. Daný problém má rys vědecké předmětnosti, jestliže svým předmětem zkoumání patří do vědy a lze jej řešit uznávanými vědeckými metodami a postupy. Jestliže existující vědecké metody nejsou vhodnými nástroji na zkoumání problému, nutně to neznamená, že se nejedná o vědecký problém. Vědci mohou vyvinout jiné, nové (inovativní) vědecké metody. Vždy však zkoumáme problém, o němž předpokládáme, že existuje objektivně, tedy nezávisle na subjektivním postoji vědce. „Vědecky nepředmětnou“ povahu mají metafyzické problémy (Ayer, 2005)⁵⁴ a pseudoprobλήματα (Carnap, 1968, 2005). Jsou to takové problémy, na které v *principu* (ani teď, ani v budoucnu) není možné najít vědeckou odpověď.

Druhým významným atributem je novost problému. Znamená to, že daný problém je proto vědeckým problémem, že dosud buď nebyl řešen vůbec, nebo jsou dosavadní odpovědi neuspokojivé, či se ve světle současného poznání existující poznatky z předchozího výzkumu ukazují jako vědecky degenerované (Lakatos, 1978).

Třetím atributem je originalita řešení. Nový vědecký záměr nabízí původní poznatky mající podobu tzv. progresivního poznání (Lakatos, 1978). Vyskytuje-li se anomálie (Kuhn, 1997), dovede je nový (progresivní) výzkum „vstřebat“ (Lakatos, 1978) nebo s nimi pracovat jako s vědeckou hypotézou, která je dostatečně empirická svým obsahem a je otevřená falzifikaci (Popper, 1997). Pokud to „tento“ vědecko-výzkumný záměr nedovede a objeví se konkurenční vědecko-výzkumný záměr, který nabízí řešení anomálie a celistvý nový vědecký pohled na problém (ve formě nového, progresivního vědecko-výzkumného záměru), můžeme pro „náš“ (starý) vědecko-výzkumný záměr hledat čestné místo v archivu vědy. Konstatujeme, že na nově se objevivší vědecký problém nalezl odpověď nový vědecko-výzkumný záměr.

2.2.2 Předmět zkoumání

Vědecký problém se stává předmětem vědeckého zkoumání. To znamená, že z reality „vydělujeme“ její určitou „část“, kterou nazýváme „předmětem zkoumání“. Český jazyk má velkou výhodu v tom, že dovede rozlišit mezi pojmy „objekt zkoumání“ a „předmět zkoumání“.

⁵⁴ Takovým problémem je např. víra v boží existenci. Člověk může v boha věřit, nebo nevěřit. Víra v boha je problém, který stojí mimo rámec vědy.

Na potřebu (resp. možnost tohoto odlišení) ukazuje Ochrana (2009, 2013). Nejširším pojmem je objekt výzkumu. Jsou to určité jevy, objekty, procesy, které jsou aktuálním či potenciálním předmětem výzkumu jednotlivých vědních disciplín. Tak například objektem výzkumu může být „pšenice“. Tento potenciální výzkumný objekt se může stát předmětem zkoumání zemědělských věd, šlechtitelství, genetiky, ale i historie. Daného vědce zabývajícího se buď šlechtěním pšenice (šlechtitel, genetik), nebo historií pěstování pšenice (historik) zajímá z téhož objektu zkoumání (jímž je vždy pro každého odborníka dané vědní disciplíny „pšenice“) jen určitý „výsek objektu“. Tento „výsek objektu zkoumání“ nazýváme „předmět zkoumání“.

Atributem předmětu zkoumání je, že obsahuje tzv. **bílé místo**, tj. dosud neprobádanou oblast, kterou jsme již v předchozí podkapitole identifikovali, že má povahu „vědeckého problému“, tedy že má povahu tzv. bílého místa „na mapě vědy“. Znamená to, že problémy patřící do předmětu zkoumání mají dosud v dané vědní disciplíně podobu nezodpovězených otázek. Nástrojem k tomu, abychom poznali, že se jedná o „bílé místo na mapě vědy“, je důkladná analýza vědeckého diskurzu, který probíhá ve vědecké komunitě. K tomu musíme probádat všechny relevantní zdroje. Jsou to nejen knihy, ale především vědecké studie zveřejněné ve vědeckých časopisech (pokud možno indexovaných ve světových databázích). V případě, že se jedná o aplikované vědecké poznání (např. metodiky), prověřujeme příslušné databáze (např. RIV), zda daný problém (ne)byl již vyřešen. Má-li předmět zkoumání atribut „bílého místa na mapě vědy“, konstatujeme, že daný problém má povahu „vědeckého problému“ a je „legální“, tedy správné, jej vědecky řešit.

2.2.3 Stanovení výzkumných cílů, výzkumných otázek a hypotéz

2.2.3.1 Výzkumné cíle

Ve vědeckém zkoumání hrají významnou roli výzkumné cíle. Výzkumné cíle formulují zamýšlené aktivity vědeckého výzkumu formou „pokynu“, kam ve výzkumu směřovat, kterými cestami se budeme ubírat. Obecně lze za cíl považovat očekávaný stav, kterého chceme dosáhnout. Můžeme rozlišit dva **druhy výzkumných cílů**, a to analytické výzkumné cíle a syntetické výzkumné cíle, viz tabulka č. 12.

Tab. 12: Dva druhy výzkumných cílů

Druh výzkumného cíle	Komentář
Analytické výzkumné cíle	Slouží k identifikaci existujícího stavu výzkumu v oblasti, která je předmětem zkoumání. Jde o „inventarizaci stavu problému“. Zároveň orientují výzkum k analýze problému.
Syntetické výzkumné cíle	Přináší prvek novosti – výzkum musí přinést něco nového ve srovnání s tím, co je již vybadáno (a o čem referuje splněný analytický cíl). Jde o očekávaný výsledný stav, čím náš výzkum obohatí vědecké poznání. Musí být vždy stanoveny.

Zdroj: autoři

Prvním druhem jsou tzv. analytické výzkumné cíle. Jsou orientovány na přesnou identifikaci existujícího stavu bádání v oblasti, která je objektem (resp. předmětem zkoumání). Mají přinést „inventarizaci stavu problému“, zmapovat vědecký diskurz. Zároveň orientují výzkum k analýze problému. Analytický cíl má proto například tuto formu: „prozkoumat soudobý stav poznání...“; „na základě historických dat analyzovat daný problém...“. Vědecká publikace musí ale přinést něco nového ve srovnání s tím, co je již vybadáno (a o čem bude referovat splněný analytický cíl). To „nové“ obsahuje syntetický cíl. Je to vlastně definovaný očekávaný výsledný stav, čím naše bádání obohatí vědecké poznání. Proto syntetický cíl má například tuto formu: „na základě zkoumání historických dat odhalit a objasnit nové souvislosti...“; „vypracovat nový postup pro ochranu muzejních sbírek...“; „vytvořit novou metodiku hodnocení činnosti muzeí...“ atd. Jak vidíme, syntetický cíl ukazuje, co nového výsledek vědeckého bádání přinese. Ukazuje na očekávaný výsledek, který bude původním (originálním) přínosem pro vědecké poznání. Syntetický cíl je tedy anticipovaným (předjímaným) výsledkem vědeckého bádání. Definuje očekávaný výsledek vědeckého bádání, tedy něco *vědecky* nového, dosud nezveřejněného, co bude obohacením vědeckého poznání.

2.2.3.2 Výzkumné otázky a hypotézy

Otázky jsou cesty k odpovědi (Heidegger, 1993; 1996). Také **výzkumné otázky** jsou cesty k hledání odpovědi. Výzkumná otázka je vlastně „sebetázáním se badatele“, co má být řešeno. Je to „transformace“ vědeckého problému do podoby otázky, jejíž řešení by mělo přinést vědeckou odpověď na daný problém. Výzkumná otázka je, obrazně řečeno, ukazatelem v bludišti vědeckého bádání, který nám napovídá, kam směřovat. Má podobu dotazu, jehož zodpovězením usilujeme dozvědět se něco nového, respektive něco vyřešit. Na výzkumné otázky pak dáváme v rámci výsledků zkoumání a diskuse o výsledcích odpovědi. Stává se, že na výzkumnou otázku z nějakých (předtím nepředjímaných) příčin nedostaneme uspokojivou odpověď. I toto poznání může být přínosem pro vědecké bádání. Je jím například zjištění, že dosavadní informační systém brání získat potřebné informace a je nutné jej reformovat.

Ve vědeckém výzkumu, je-li to pro výzkum vhodné (ne tedy povinné), formulujeme i hypotézy. **Hypotéza** je domněnka, v níž předpokládáme, že tomu tak je nebo naopak není, jak hypotéza tvrdí. Tvrzení, které přináší hypotéza, musí být empiricky ověřitelné. Proto je důležité hypotézu korektně definovat tak, aby ji bylo možné v principu dokázat či vyvrátit. Znamená to, že (vědecká) hypotéza musí být v principu testovatelná.⁵⁵ Atributem *vědecké* hypotézy proto musí být její empirický obsah. Shrnutí vysvětlení k výzkumným otázkám a hypotézám uvádí tabulka č. 13.

⁵⁵ Tvrzení, která nemají empirický obsah, nemohou být označena za „vědeckou hypotézu“. Není je totiž v principu možné dostupnými vědeckými nástroji ani dokázat, ani vyvrátit. Jsou totiž v principu neověřitelné a nefalzifikovatelné. Patří sem všechny metafyzické problémy (Ayer, 2006), tedy takové, které jsou založeny na spekulaci. Nemají empirický obsah a nelze je nijak dokázat ani vyvrátit. Takové problémy pozitivisté „vymetají pozitivistickým koštětem“ za hranice vědy. To však neznamená, že metafyzika nepřináší podněty pro vědu. Metafyzika (např. filosofie) může být inspirací pro vědecké bádání (Popper).

Tab. 13: Výzkumné otázky a hypotézy

Otázky/hypotézy	Komentář
Výzkumné otázky	Jsou cesty k odpovědi – jsou „transformací“ vědeckého problému do podoby otázek, které jsou-li vyřešeny, měly by přinést vědeckou odpověď na daný problém. Usnadňují dosažení výzkumných cílů, je vhodné je vždy na začátku výzkumu vymezit.
Hypotézy	Hypotéza je domněnka, v níž předpokládáme, že tomu tak je nebo naopak není, jak hypotéza tvrdí. Stanovují se, je-li to vhodné, nejsou tedy povinné.

Zdroj: autoři

Pozitivisté podrobně vypracovali postupy, jak hypotézu verifikovat nebo vyvrátit (Carnap, 1968). Popper (1997), velký kritik pozitivistického nakládání s verifikací, nabízí jiný princip testovatelnosti, který je známý jako princip falzifikace. Podle Poppera je hypotéza platná do té doby, dokud není falzifikována. „Naše věda není vědění (*epistémé*): nikdy nemůže prohlašovat, že dosáhla pravdy, ba ani její náhražky, třeba pravděpodobnosti... nemůže dosáhnout ani pravdy ani pravděpodobnosti. *Nevíme: můžeme jen hádat*. A naše hádání je vedeno nevědeckou, metafyzickou (byť biologicky vysvětlitelnou) vírou v zákony, pravidelnosti, které můžeme odhalit – objevit...“ (Popper, 1997, s. 302–303). Proto také každé vědecké tvrzení musí zůstat „*navždy zkusmým*“ (Popper, 1997, s. 305). Teorie tudíž nelze verifikovat, mohou se však osvědčit. Mohou se nejen zlepšovat, ale novými experimenty i falzifikovat. Teorie může být tím lépe koroborována, čím lépe je testovatelná. Tyto Popperovy myšlenky mají velký metodologický význam pro výzkum v oblasti muzejnictví. Můžeme vytvářet „smělé“ hypotézy a předkládat je vědecké komunitě do diskurzu. Mohou být akceptovány jako vědecké poznání, které se prozatím „osvědčilo“, přičemž naše názory otevíráme vědecké kritice.

2.2.4 Volba metodologie

Máme-li rámcově ujasněno, „co zamýšlíme zkoumat“ (viz předmět zkoumání a „bílé místo na mapě vědy“), „nasměrováno“ („zacíleno“), jak chceme zkoumat a co má být výsledkem zkoumání (stanovené cíle a výzkumné otázky), potřebujeme k výzkumu zvolit odpovídající metodologii. Metodologie vytváří rámec a bázi pro ukotvení výzkumu a pro jeho orientaci. K tomu se obecně vzato nabízejí **dva základní typy metodologie**⁵⁶ (případně jejich mix). Jde o nenormativní (pozitivistickou, objektivistickou) metodologii a normativní (neobjektivistickou) metodologii, jak uvádí tabulka č. 14.

Tab. 14: Typy metodologie

Význam metodologie	Typy metodologie
Metodologie vytváří rámec a bázi pro ukotvení výzkumu a pro jeho orientaci.	Nenormativní (pozitivistická, objektivistická)
	Normativní (neobjektivistická)
	Integrativní přístup (mix pozitivistické a normativní metodologie)

Zdroj: autoři

⁵⁶ Tyto dva typy metodologií se člení na množství druhů. Podrobněji viz např. Demjančuk (2002), Fajkus (2005), Viceník (1988).

Pozitivistická metodologie byla rozpracována zejména představiteli „Wiener Kreis“ (Neurath, Schlick, Carnap, Wittgenstein aj.) a jejich následníky. Pozitivistická metodologie byla (a také nadále je) charakteristická pro přírodovědní (typicky fyzikální) zkoumání. Pozitivistická metodologie vychází z předpokladu, že objekt zkoumání existuje nezávisle na zkoumajícím subjektu,⁵⁷ a proto je potřeba tuto nezávislost respektovat. Zkoumající subjekt má tudíž daný problém *pouze* popisovat a nijak jej nehodnotit. Pozitivisté se domnívali, že pozitivistické přístupy ke zkoumání problému platí obecně, sociální realitu nevyjímaje. Sociální vědy mají být opřeny o metodologii „sociální fyziky“ (Neurath, 2006). Ač (neo)pozitivistická metodologie v 60. letech 20. století ztratila svoji dominanci, má objektivistický přístup zkoumání stále své stoupence. Významným přínosem (neo)pozitivismu pro oblast metodologie je, že v rámci jejího zkoumání rozpracoval problém vědecké explanace (vysvětlení) a model vědecké explanace formou „subsumpce pod zákon“⁵⁸ (Hempel, Oppenheim 1968).

Druhým typem metodologie je **normativní (neobjektivistická)** metodologie (Rickert, 1967; Windelband, 1967; Winch, 2004). Ve srovnání s pozitivistickou (objektivistickou) metodologií se jedná o protikladný typ metodologie. Normativní metodologie vychází z předpokladu, že daný předmět zkoumání není možné zkoumat „nezainteresovaně“. Vždyť jsme jej sami „vyjmulí“ z objektu zkoumání a tím jej učinili předmětem výzkumu. Navíc k předmětu zkoumání zkoumající subjekt zaujímá určitou hodnotovou pozici a promítá ji do konečného hodnocení. Proto také, normativně vzato, se při zkoumání téhož předmětu mohou lišit normativní soudy těch, kteří daný předmět zkoumají.

Ukažme tento problém na hodnocení názoru historiků na úmrtí Jana Žižky. Jde o tentýž problém (úmrtí husitského vojevůdce), který podrobily zkoumání různé vědecké autority v oblasti historie. Opřeme naši argumentaci o Pekařovu studii *Jan Žižka z Kalicha* (1990). V ní Josef Pekař podává shrnutí názorů českých historiků (Palacký, 1998; Tomek, 1993; Urbánek, 1925) na tuto událost následovně: „*Palacký* napsal, že úmrtí Žižkovo musí býti považováno za příběh pro zemi vítaný a prospěšný, *Tomek* má je za neštěstí; lituje, že Žižka zemřel ve chvíli, když se byl, o veliký krok, přiblížil k dosažení svých hlavních záměrů, tj. dobytí Moravy, spojení jejího s Čechami a zřízení nové vlády královské, jež by obnovila státní pořádek. *Urbánek*, abych uvedl jen jeden hlas, jenž tlumočí stanovisko nejnovějších historiků Žižkových, má za to, že smrt Žižkova patří k nejosudovějším událostem ve vývoji českého husitství; zemřel uprostřed brázdy rozorané, jejíž pozeňnaný a toužený cíl byl již v dohledu...” (Pekař, 1990, s. 110).

Významný humanista Enea Silvio Piccolomini (pozdější římský papež Pius II.) vidí úmrtí Jana Žižky následovně: „Jakmile Zikmund zpozoroval, že se Žižkovi daří vše dle přání a že on jest již jediný, na němž české věci závisí, snažil se ho tajně získati, slibuje mu správu celého království... Avšak božská

57 Moderní vědecké zkoumání zpochybňuje toto tvrzení. Jestliže přírodovědci provádějí měření pomocí přístrojů, tak vzniká otázka, „co vlastně přírodovědci měří, když měří?“ Zkoumají-li chování elektronu, který osvětluje fotonem, nelze přece tvrdit, že elektron se chová zcela jistě přesně stejně, jako když není osvětlován fotonem. Pozitivisticky řečeno: Jak se chová elektron „sám o sobě“? Tento objektivistický přístup kritizují i přírodovědci (viz např. Prigogine, 1982) a někteří ekonomové (Thaler, 2017). Totéž platí i pro historické zkoumání a výzkum v oblasti muzejnictví. Představme si, že bychom v souladu s pozitivistickou metodologií vystavovali v muzeu historický předmět a v jeho popisku bychom se museli držet jen nezainteresované popisnosti. Nemohli bychom k tomu (v rámci vědeckého popisu) dodat např. následující konstatování: „Při pohledu na tento exponát nás jistě uchvátí nádherné tvary, spojení užitnosti s estetickým efektem. Jeho tvůrce jistě při jeho tvorbě prožíval estetické uspokojení, jako je prožíváme i my...”

58 U „subsumpce pod zákon“ se předpokládá, že je již odhalen daný objektivní, podstatný a za daných podmínek se opakující vztah ve formě „vědeckého zákona“ (Ochrana, 2013).

dobrota odvrátila tuto nákazu a vyrvala ze středu křesťanů tak velké zlo. Neboť zatím co se Žižka ubíral k Zikmundovi..., morem zachvácen z řízení božího, jak se sluší věřiti, zemřel na cestě u hradu Přibyslavě (Priscovia); ohava prokletá, krutá, hrozná, protivná, kterouž, když nemohla ji zničití ruka lidská, prst boží zahubil" (Piccolomini, 2010, s. 85). Ejhle, tentýž předmět zkoumání a takové rozdílné hodnocení.

Jak se s daným odlišným hodnocením „vědecky vyrovnat?" Je takové hodnocení korektní? Z pohledu pozitivistického hodnocení nikoli. Podle objektivistického hodnocení bychom neměli k této zkoumané události dodávat žádné hodnoticí soudy. Měli bychom prostě konstatovat: „Jan Žižka zemřel 11. 10. 1424 u Přibyslavi..." Na „obranu" normativní metodologie je potřebné dodat, že v „jádro" normativní metodologie je zabudován určitý axiom. Axiom je tvrzení, které se předem předpokládá za platné. Axiom se nedokazuje, prostě se předpokládá, že tomu tak je. Proto se mohou normativní metodologie ve svých závěrech tolik lišit.

V současné době můžeme sledovat, že někteří metodologové hledají východisko z dichotomie⁵⁹ objektivistické (pozitivistické) a normativní metodologie tím, že nabízejí „integrativní přístup" (Fay, 2002). Je-li taková integrace možná, pak bádání v oblasti sociálních a historických jevů může být jak interpretační, tak explanační. Sociální jevy můžeme zkoumat jak z hlediska jejich příčin, tak z hlediska rozumění sociálním jevům skrze interpretaci jejich významu. Jde o problém explanace a výkladu, jimž se budeme věnovat v následující části knihy.

2.2.5 Návrh nových výzkumných metod a postupů pro vědecko-výzkumnou činnost

2.2.5.1 Rozdělení vědeckých metod

V této části publikace se soustředíme na problém výběru vhodných výzkumných metod a výzkumných postupů. Výzkumnými metodami se rozumí instrumenty, které umožňují prozkoumat výzkumný předmět, realizovat výzkumné cíle a hledat odpovědi na výzkumné otázky. Vědecké metody můžeme klasifikovat na dvě základní třídy, a to na obecně vědní metody a speciálně vědní metody⁶⁰, viz tabulka č. 15.

Tab. 15: Vědecké metody

Třída metod	Komentář (typ a druh metody)
Obecně vědní metody	Empirické: pozorování, měření, experiment
	Teoretické: analýza, syntéza, indukce, dedukce, komparace, specifikace, abstrakce, zobecnění, analogie, modelování, explanace, narace
Speciálně vědní metody	Uplatnitelné v konkrétním vědním oboru, například „orální historie" – viz kapitola 2.2.4.2)

Zdroj: autoři

⁵⁹ Za dichotomii se obecně považuje rozdělení celku do dvou vzájemně se nepřekrývajících částí; případně též rozlišení dvou kvalitativně odlišných vlastností nebo stavů jevu.

⁶⁰ Ze speciálně vědních metod bude charakterizována metoda „orální historie". Je to metoda, která nabízí možnosti pro uplatnění v muzeologii.

Obecně vědní metody pak můžeme rozdělit na následující druhy: (a) empirické (pozorování, měření, experiment); (b) „teoretické“ (analýza, syntéza, indukce, dedukce, komparace, specifikace, abstrakce, zobecnění, analogie, modelování, explanace, narace). Tyto metody podrobně rozebíráme v publikaci Ochrana (2009; 2019), nemá proto smyslu je v této publikaci opětovně rozebírat a jen opakovat výsledky již dosaženého zkoumání. Nicméně v příloze č. 1 je uvedeno krátké vysvětlení jednotlivých metod a příklady použití při výzkumné činnosti v muzeu.

V této kapitole knihy se tedy budeme soustředit na metody a postupy, které považujeme (ve vztahu k implementaci v muzeologii) za nové (inovativní). Řadíme k nim „vědecké vysvětlení formou subsumpcie pod teorii“ a metodu „výkladu“. Teorie zabývající se vědeckými postupy v oblasti muzeologie zatím takové metody a postupy neuvádějí, pokládáme proto za užitečné tyto metody blíže charakterizovat a doporučit je jako nástroj pro využití ve vědecko-výzkumné činnosti v muzeologii.

2.2.5.2 Příklad speciálně vědní metody – orální historie

2.2.5.2.1 Úvod k metodě orální historie, historie a název metody

Metoda orální historie není, byť by tomu její název mohl napovídat, výzkumnou metodou pouze historickou, ale její využití nalezneme v řadě dalších humanitních a sociovědních oborů – muzeologii, etnografii, sociologii, antropologii, dějinách umění atd. Metoda orální historie se řadí mezi výzkumné metody kvalitativní. Kvalitativní bádání pojímá sdělení jednotlivce jako jedinečnou hodnotu, která není porovnávána v kvantitativním celku a umožňuje tak zaznamenat originální a individuální vnímání dané problematiky. V případě orální historie zkoumá to, jak jednotlivci či skupiny nahlízejí, chápou a interpretují konkrétní prožité události. Nejčastěji je metoda orální historie využívána ke studiu soudobých dějin, tedy z historického hlediska poměrně nedávné etapy dějin, jejíž aktéři či svědci stále žijí a mohou předat své svědectví – své prožitky, svou paměť.

Název metody orální historie je odvozen od jejího originálního názvu „oral history“,⁶¹ který má původ v Severní Americe, kolébce této výzkumné metody. V českém prostředí se dlouhou dobu vedly diskuse o pojmenování metody, resp. o překladu jejího názvu. Přes návrhy na používání termínu „vyprávěné dějiny“ či „mluvená historie“ došlo k přijetí a ustálení názvu orální historie, tedy přijetí anglického základu doplněného o české koncovky. Přestože označení oral history či orální historie neoznačuje zcela přesně to, o co orálně historický výzkum usiluje, a přestože může název zařazovat tuto metodu jako čistě historickou, odbornou veřejností byl uvedený název přijat a již desítky let je takto používán (Vaněk, 2003, s. 19–26).

Orální historie je svébytným oborem, který je vyučován na vysokých školách, badatelsky se mu věnují akademičtí pracovníci a institucionálně byl také zakotven založením České asociace orální historie. V českém prostředí patří mezi zakladatele a průkopníky metody orální historie Centrum orální historie při Ústavu pro soudobé dějiny Akademie věd ČR.

61 Dále také Morrissey, 1980, s. 20–48; Thompson, 1978; Ritchie, 1995.

Principy orální historie jsou využívány v řadě projektů, které se snaží zachytit a uchovat prožitou minulost, např. přínosné projekty realizované společností Post Bellum, o.p.s., jako je Paměť národa a další. Ovšem v českém prostředí sahají kořeny orální historie hluboko do minulosti. Jako přirozený počátek použití této metody bývá zmiňováno dílo Hovory s T. G. Masarykem od Karla Čapka, které pracuje s principy dnes pojmenované metody orální historie – přibližuje životní příběh člověka očima jeho samého.⁶²

2.2.5.2.2 Vymezení (definice) metody orální historie

Orální historie je v jednoduchosti řečeno systematická výzkumná práce, kdy je cílevědomě pořízený a zaznamenaný⁶³ rozhovor použit jako pramen pro další bádání. Přestože by se tento postup mohl zdát jako velice jednoduchý, metoda orální historie má své jasné metodologické zásady a postupy.

Sami orální historikové definují metodu orální historie jako „řadu propracovaných, avšak stále se vyvíjejících a dotvářejících postupů, jejichž prostřednictvím se badatel v oblasti humanitních a společenských věd dobírá nových poznatků, a to na základě ústního sdělení osob, jež byly účastníky či svědky dané události, procesu nebo doby, které badatel zkoumá, či osob, jejichž individuální prožitky, postoje a názory mohou obohatit badatelovo poznání o nich samých, případně o zkoumaném problému obecně“. Po stránce praktické je pak orální historie charakterizována jako „nahrávaný rozhovor ve formátu otázka–odpověď; rozhovor je veden tazatelem, který má povědomí a základní informace o osobnosti dotazovaného; rozhovor je veden s informovanou osobou (narátor), která vypráví své vlastní dojmy, zkušenosti a názory na určité téma, které je předmětem zájmu tazatele; rozhovor se stává pramenem přístupným dalším badatelům“ (Vaněk, 2007, s. 11–12).

Rozhovor vedený metodou orální historie je proces, v jehož rámci je na základě paměti narátora konstruována minulost. Individuální a jedinečný otisk této lidské paměti je velice přírodním pramenem pro další zkoumání. Cílem badatele by měla být realizace co nejvíce rozhovorů s relevantními narátory. Ne snad proto, aby byly tyto rozhovory mezi sebou porovnávány či z nich byly činěny statistické závěry, ale z toho důvodu, aby byl obraz zkoumaného problému co možná nejcelistvější, nejbarvitější a poskytl co nejúplnější materiál pro interpretační část orálně historického výzkumu.

2.2.5.2.3 Zásady orálně historického výzkumu a jeho etapy

Vzhledem k tomu, že je metoda orální historie založena na interakci tazatele a narátora a pracuje s individuálním lidským prožitkem, řídí se v první řadě **etickými zásadami**. Etika představuje jeden z hlavních pilířů orální historie.⁶⁴ Jednou z nejdůležitějších etických zásad je respekt k narátorovi jako dárci příběhu. V žádné fázi rozhovoru nesmí tazatel do rozhovoru vstupovat s manipulativními záměry, velice citlivě musí přistupovat ke sdělovaným (často citlivým) informacím a eticky je nutné

62 Hovory s T. G. Masarykem vyšly poprvé v roce 1928. Vaněk, 2004, s. 37.

63 Audionahrávka, příp. videonahrávka.

64 Etický kodex České asociace orální historie dostupný na: http://www.coha.cz/wp-content/uploads/2018/05/Eticky_kodex-COHA_2018.pdf. Dále také na: <https://www.oralhistory.org/oha-statement-on-ethics/>

nakládat také s pořízeným materiálem, tedy s digitální nahrávkou a jejím přepisem. Předpokladem je rovněž získání písemného souhlasu narátora s pořízením a dalším využitím zvukového záznamu (Vaněk, 2007, s. 153).

O tom, že je metoda orální historie metodou dynamickou a neustále se vyvíjející, svědčí v posledních letech posun směrem k moderním technologiím. Rozhovor čím dál častěji může být – díky možnostem moderní techniky – bez větších překážek pořízen formou videozáznamu. Využití audiovizuálního záznamu v orálně historickém výzkumu a také termínu audiovizuální historie se věnuje např. Albert Lichtblau.⁶⁵

Základem dobře vedeného rozhovoru je **předchozí příprava tazatele**. Ten by měl být odborníkem na zkoumanou problematiku a na základě toho by měl vytipovat vhodné narátory. Získání a navázání prvotního kontaktu může být poměrně náročné, protože metoda orální historie je založena na principu důvěry mezi tazatelem a narátorem a tu je třeba nejprve vybudovat. Další narátory je následně možné získávat metodou „snowball“ (sněhové koule, nabalování), kdy sám první narátor předává další kontakty na relevantní osoby, ty předávají další kontakty atd. Rozhovor, resp. minimálně dva rozhovory uskutečněné s dostatečným časovým odstupem jsou vedeny na základě předem připravené osnovy. Záměrně je užito výrazu „vedení rozhovoru“ (Vaněk, 2003, s. 26). V rozhovoru má být narátor pouze veden tazatelem k tomu, aby se sám vyjadřoval ke zkoumané problematice. Je důležité vnímat rozdíl mezi vedením rozhovoru a řízeným rozhovorem, kdy jsou kladeny jasné otázky s cílem získat jednoznačnou odpověď. Volné vyprávění narátora v prvním rozhovoru je velice žádoucí. Pro badatele pracujícího s metodou orální historie jsou totiž předané informace stejně důležité jako to, jak tyto informace narátor sdělil (nonverbální vyjádření – váhání, mimika, gestikulace apod.), příp. také to, co nesdělil. Tazatel tedy vhodně zvolenými otevřenými otázkami⁶⁶ udržuje rozhovor u daného tématu, příp. navádí narátora k dalším souvisejícím otázkám. Žádoucí je vedení rozhovoru bez přítomnosti třetí osoby a v takovém prostředí, které je narátorovi příjemné, tedy buď jeho vlastní domácí prostředí, nebo vhodně zvolené neutrální místo.

Bylo zmíněno, že rozhovor s narátorem vede tazatel v několika sezeních. Neděje se tak pouze z časových důvodů. Po prvním rozhovoru dochází k vyhodnocení sdělených informací, k jejich konfrontaci s dalšími prameny, zaznamenání postřehů tazatele apod. Co nejdříve, nejlépe ještě v den konání rozhovoru, je třeba **vyhotovit záznam o rozhovoru**, který veškeré výše uvedené informace obsahuje. Vyhodnocení prvního rozhovoru je příležitostí k identifikaci chybějících či neúplných informací a nesrovnalostí. Druhý rozhovor tak na první tematicky navazuje a současně je příležitostí k doplnění či upřesnění problematických pasáží. Zatímco v prvním rozhovoru je narátorovi poskytnut prostor pro nepřerušované vyprávění vlastního příběhu, do druhého rozhovoru již tazatel vstupuje svými dotazy ve větší míře. Také po druhém rozhovoru vyhotovuje tazatel záznam o rozhovoru na základě již zmíněných principů (Vaněk, 2003, s. 26).

Již v rámci prvního rozhovoru by měly být vypořádány **nezbytné administrativní náležitosti**,

65 IOHA Journal, New Digital Edition, 24. 7. 2015. Dostupné na: <https://www.ioha.org/wp-content/uploads/2016/06/94-358-1-PB.pdf>

66 Otázka, na kterou nelze odpovědět ano/ne.

zejména podpis Informovaného souhlasu ke zpracování a zpřístupnění osobních údajů. Tento formulář reflektuje požadavky nařízení GDPR a jako takový je nezbytný pro další uložení pořízeného materiálu.⁶⁷ Neoddělitelnou součástí nahrávky každého rozhovoru musí být také informace⁶⁸ pro budoucí určení rozhovoru, tedy místo a datum konání rozhovoru, jméno narátora a tazatele, účel, pro nějž je rozhovor realizován, případně také informace, v rámci jakého projektu je rozhovor pořizován. K ošetření eticko-právních vztahů mezi narátorem, tazatelem a institucí je třeba uzavřít smlouvu či dohodu, v níž je uveden cíl, pro který je rozhovor pořizován, a je ošetřen způsob nakládání se vzniklým pramenem. V této smlouvě narátor uvede svůj souhlas s avizovaným využitím a může sám vypsát podmínky či omezení pro toto využití (Vaněk, 2007, s. 153, 173–176). Uložení audionahrávek či videonahrávek a jejich textových prepisů se musí řídit jak zásadami GDPR, tak požadavky jednotlivých narátorů a je k nim přístupováno jako k archivnímu materiálu.⁶⁹

Po druhém rozhovoru následuje **přepis celého rozhovoru**. Jedná se o doslovný přepis všech realizovaných rozhovorů včetně zachycení stylistických a jazykových specifik narátora. V poznámkách mohou být zaznamenány mimořádně nastalé události, např. neplánované přerušení rozhovoru, příchod třetí osoby apod. Styl narátorova sdělení by při přepisu neměl být nikterak korigován. Pokud má být přepis rozhovoru využit k publikačním účelům, je třeba provést redakci textu a konečnou verzi nechat narátorem autorizovat (Vaněk, 2007, s. 115). Vzhledem k tomu, že se při druhém rozhovoru narátor často vrací k tématům z rozhovoru prvního, při redakci se tato místa přiřčení k tematicky příslušným místům v prvním rozhovoru a jednotlivá sezení se tak spojí do jednoho celku (Vaněk, 2007, s. 117).

Klíčovou částí orálně historického výzkumu je **interpretace a analýza orálně historických pramenů** a jejich komparace s dalším pramenným materiálem. Přestože tato část práce nastává převážně po ukončení všech rozhovorů, neděje se tak striktně. K jisté dílčí interpretaci dochází již při vyhodnocování jednotlivých rozhovorů (výše zmíněný záznam o rozhovoru). V této části výzkumu badatel interpretuje pořízený materiál a jeho komparací s ostatními prameny, se kterými se seznámil v rámci předešlého obsáhlého výzkumu, dochází k vědeckým závěrům. O metodě orální historie jsme hovořili jako o metodě kvalitativní. I ona má svá úskalí a mantinely, např. selektivní funkce lidské paměti, subjektivní pohled na věc apod. Pro dosažení co nejobjektivnějšího obrazu zkoumaného badatelského problému je tedy vhodné kombinovat jak metody kvalitativní, tak kvantitativní (více Bartoš, 1992).

2.2.5.3 Nové metody: Vědecké vysvětlení formou subsumpce pod teorii

Inspirací pro tuto „metodu“ či postup je Hempelův model, který byl rozpracován ve studii *Teoretikovo dilema* a v práci *Studie z logiky vysvětlení* (Hempel – Oppenheim, 1948).

67 Dostupné na: http://www.coha.cz/wp-content/uploads/2018/10/Informovany_souhlas_GDPR_vzor.pdf

68 Ústně na mikrofon uvede tazatel.

69 Způsob uložení a současně zveřejnění pořízeného audio- a videomateriálu např. na stránkách Archive of Oral History, dostupné na: <http://ahoaweb.org/english.php>

Vědecká explanace (vysvětlení) je formou deduktivní inference⁷⁰, která má následující tvar:

$$\frac{C_x \ C_z \dots C_k}{L_x \ L_z \ L_r}, \quad \text{kde}$$

E

$C_x \ C_z \dots C_k$ jsou výpovědi o jedinečných výskytech,

$L_x \ L_z \ L_r$ jsou obecnými zákony,

E je věta vyjadřující to, co má být vysvětleno.

V případě muzejnictví bychom spíše v ojedinělých případech (pravděpodobně vyjma oblasti přírodních jevů) mohli provádět explanaci formou subsumpce pod vědecký zákon.⁷¹ Můžeme se však nechat inspirovat Hempelovým či Hempel-Oppenheimovým modelem a vypracovat model „explanace formou subsumpce pod teorii“. Ten je plně využitelný v oblasti muzeologie a historie.

Východiskem explanace formou subsumpce pod teorii je nalezení neprázdné množiny subsumpčních prvků ve formě teorií, které v původním Hempel-Oppenheimově modelu byly označeny symboly $L_x \ L_z \ L_r$. V našem případě jsou jimi jednotlivé teorie, které se zabývají problematikou muzejnictví a historie. Jestliže v případě explanace formou subsumpce pod vědecký zákon roli $L_x \ L_z \ L_r$ plnily „vědecké zákony“, pak v případě explanace formou subsumpce pod vědeckou teorii tuto roli plní zvolená vědecká teorie (případně hypotéza, viz Popper, 1997). Zvolená teorie vystupuje jako vysvětlující paradigma zkoumaného jevu.

Z logického hlediska má v tomto případě vědecká explanace formou subsumpce pod teorii tvar:

$$\frac{C_x \ C_z \dots C_k}{EP_x \ EP_z \ EP_r}, \quad \text{kde}$$

E

$C_x \ C_z \dots C_k$ jsou výpovědi o jedinečných výskytech,

$EP_x \ EP_z \ EP_r$ explanační paradigma zvolené vysvětlující teorie,

E je věta vyjadřující to, co má být vysvětleno.

Daná teorie plní v explanačním modelu roli explanačního paradigmatu. Pro zjednodušení výkladu je možné si představit, že dané paradigma vystupuje v explanačním modelu ve formě určitého tvrzení

70 Inference je „vyvozování“ – závěr jako forma logického myšlení, přičemž platí, že u deduktivní inference se závěry vyvozují z tvrzení s logickou nutností na základě logického vyplývání (tvrzení vyplývá z předcházejícího).

71 Ze studia Hempelových prací však lze dedukovat, že Hempel takovou možnost v principu připouští. Píše: „Funkce obecných zákonů v historii se celkem podobá jejich funkci v přírodních vědách... pod obecným zákonem budeme rozumět tvrzení ve formě univerzálního kondicionálu, které se dá dokázat nebo vyvrátit na základě adekvátních výsledků empirického zkoumání... často budeme namísto výrazu „obecný zákon“ používat výraz „hypotéza univerzální formy“ nebo, stručně, „univerzální hypotéza“, a když bude potřebné, budeme podmínky uspokojivého potvrzení formulovat nezávisle... Hlavní úlohou obecných zákonů v přírodních vědách je spojovat události do modelů, které se běžně nazývají explanace a predikce... v historii – o nic méně než v jiném odvětví empirického zkoumání – je možné vědeckou explanaci dosáhnout jen prostřednictvím vhodných obecných hypotéz anebo teorií, co jsou soubory systematicky spojených hypotéz. Tato teze zjevně odporuje běžnému názoru, že pravou explanaci v historii dosáhneme jen pomocí metody, která typicky odlišuje sociální vědy od přírodních věd, konkrétně jde o metodu empatického pochopení... empatie však sama o sobě netvoří explanaci“ (Hempel, 2006, s. 413–425). Popper se staví k existenci „společenských zákonů“ s výhradou (Popper, 2000).

(výroku), resp. jednotlivých výroků. Také v tomto případě se jedná o deduktivní inferenci, kdy roli vysvětlujícího nástroje přejímá zvolená teorie jako explanační paradigma zkoumaného jevu. Explanační formou subsumpce pod teorii tak umožňuje vědecky vysvětlovat historické problémy. Je to iniciace pro další výzkum v této oblasti.

2.2.5.4 Nové metody: Výklad problému

Další navrhovanou metodou a postupem je výklad problému. Jedná se o metodu, která je typická pro normativní historické zkoumání. Zároveň jde o metodu, kterou můžeme vhodně použít v oblasti muzeologie. Nástrojem výkladu je narace, kdy ve formě vyprávění (příběhu) hledáme „logiku příběhu“, jejíž odhalení má přispět k osvětlení zkoumaného problému. „Vypravěčem“ je výzkumník, který k danému předmětu (např. předmětům muzejní sbírky) vytváří (hledá) odpovídající logicky skloubený příběh, přičemž „identifikuje součásti nomologicky deduktivního argumentu, na jejichž základě tvoří svá vysvětlení“ (White, 2011, s. 27).

Výklad na rozdíl od explanačního přístupu „nepostupuje od klasifikace k obecnému zákonu, nýbrž od klasifikace k *výkladu odlišnosti*“ (Ricoeur, 2000, s. 181). Smyslem výkladu tedy není podávat vysvětlení zkoumaného problému formou subsumpce pod zákon či teorii, ale vymezovat jedinečnost události v její celistvosti a odlišnosti. Cílem výkladu⁷² je tak porozumět zkoumanému problému. Předpokladem pro porozumění problému je odhalit s tím související intenci lidského jednání. Lidské jednání je svojí podstatou „intencionální“, je ovlivněno motivy, cíli, záměry konajících aktérů. Jestliže je lidské jednání intencionální, pak je důležité tuto skutečnost brát na zřetel při jeho zkoumání.

Intencionalita se promítá i do výsledků lidské činnosti. Ve výsledcích činnosti, které poté nalézáme jako historické doklady určité doby, můžeme tuto intencionalitu „rekonstruovat“ a vyloužit. To je cílem metody výkladu. Při výkladu se budeme opírat o normativní metodologii. Pozitivismus by totiž otázky související s intencionalitou považoval za pseudoprobém (Ayer, 2006).

⁷² Výklad bere na zřetel, že mezi přírodními a společenskými jevy existuje podstatná odlišnost. V sociální realitě, na rozdíl od neživé a živé přírody, ve společnosti jednají aktéři s vědomím, zamýšlenými záměry, cíli, motivy. Hovoříme proto o intencionalitě (Brentano, Koťátko, 2006). Člověk a sociální aktéři jsou nadáni vědomím. To znamená, že konají záměrně, cíleně. Mají ke svému jednání určité motivy. Projektují svoji vědomou činnost.

3 Statistika muzeí, analýza muzejního výzkumu v ČR

3.1 Statistika muzeí

Výzkum ve smyslu zákona o sbírkách (tedy shromažďování přírodnin a lidských výtvorů pro vědecké a studijní účely včetně výzkumu prostředí, z něhož jsou získávány) provádí v ČR prakticky každé muzeum. Jde o muzea, která spravují své sbírkové předměty v souladu se zákonem o sbírkách a mají sbírku evidovanou v databázi CES (Centrální evidence sbírek muzejní povahy),⁷³ kterou spravuje Ministerstvo kultury ČR. Ze statistiky muzeí NIPOS (2018) plyne, že těchto muzeí v ČR bylo celkem 477 (což zahrnuje také galerie a památníky) s tím, že tato muzea měla kromě svého sídla dalších 329 poboček. Z hlediska právní formy mají muzea rozdílné zřizovatele či vlastníky. Státních muzeí (státních příspěvkových organizací) bylo evidováno 33 (6,9 % z celkového počtu), z těchto státních muzeí je 15 současně výzkumnou organizací dle zákona č. 130/2002 Sb., o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací. Výzkumnou organizací je však také několik muzeí zřizovaných kraji (těch je 6 z celkového počtu celkem 93 krajských muzeí). Obce nebo města zřizují 252 muzeí (52,8 %), ale jen 1 (Muzeum hlavního města Praha) je výzkumnou organizací. Nejčastěji jsou v právní formě příspěvkové organizace, ale také jako „organizační složka“ úřadu ve smyslu zákona o obcích či jako součást úřadu. Obecních, krajských či státních muzeí je dohromady 378, což činí 79,2 %. Do celkového počtu zbývá 99 muzeí (20,8 %), která jsou soukromá, k nim řadíme 54, jež provozují fyzické nebo právnické osoby, 45 provozují neziskové organizace. Převážná část muzeí působí v budovách (respektive šířeji v objektech), které jsou chráněnou (národní) kulturní památkou, nejčastěji jde o zámky. Část výzkumu, která muzea provádějí, se týká výzkumu jimi spravovaných památek.

Základní statistické údaje muzeí uvádí tabulka č. 16. Muzeum poskytuje návštěvníkům veřejnou službu prostřednictvím muzejních výstav, muzejních programů, muzejních publikací a poskytováním informací. Za rok 2017 mohli návštěvníci muzeí (včetně galerií a památek) navštívit 2 071 expozic (expozice je ve své podstatě dlouhodobá muzejní výstava) nebo 4 095 výstav (z nich 1 940 se týkalo výtvarného umění a ostatních uměleckých oborů). Expozice a výstavy můžeme členit dle celé řady kritérií,⁷⁴ z našeho hlediska jde o členění na vědeckou výstavu (tedy výstavu, která splňuje znaky výsledku vědy a výzkumu – těch muzea pořádala v roce 2017 v ČR jen 68) a běžnou muzejní výstavu. Za rok 2017 byl celkový počet návštěvníků těchto expozic a výstav 13,5 mil. Muzea jsou též pořadateli kulturně výchovných či vzdělávacích programů – celkem ve všech muzeích jich za rok 2017 bylo 14 851 a tyto akce navštívily takřka 2 mil. návštěvníků. Tyto programy mají velký potenciál pro popularizaci vědy a techniky. Z hlediska publikační činnosti muzea za rok 2017 vydala 513 titulů publikací (jen malá část z nich splňuje kritéria odborné publikace z hlediska výzkumu a vývoje), 173 titulů periodických sborníků a podobných tiskovin.

⁷³ Dostupné na: <http://www.cesonline.cz/ar1-ces/cs/index/>

⁷⁴ Např. Šobánková (2014) klasifikace expozic podle: (1) délky trvání a míry uplatnění a koncepčního hlediska; (2) přístupu k muzeálii; (3) účinku na diváka; (4) návštěvnických skupin; (5) na základě bazálního pojetí muzea atd.

Tab. 16: Vybrané údaje statistiky všech muzeí

Sledovaný údaj	Údaje v letech		
	2015	2016	2017
Celkem muzeí (včetně galerií a památníků)	484	485	477
Celkem muzeí včetně poboček	827	825	806
Počet expozic (dlouhodobých výstav)	2 065	2 138	2 071
Počet uspořádaných výstav	4 254	4 101	4 095
Počet uspořádaných přednášek a jiných kulturně výchovných akcí	14 299	14 722	14 851
Počet návštěvníků expozic a výstav (v mil.)	11,768	13,072	13,486
Počet návštěvníků přednášek a jiných kulturně výchovných akcí (v mil.)	1,704	1,854	1,913
Počet zaměstnanců muzeí	6 047	6 242	6 409
Počet odborných zaměstnanců muzeí	2 969	3 062	3 142
Počet evidenčních čísel sbírkových předmětů (tis. kusů)*	23 264,2	23 436,8	23 743,6
Počet konzervovaných, restaurovaných či preparovaných sbírkových předmětů (tis. kusů)	427	600,8	486,9
Počet uspořádaných konferencí a seminářů	783	651	678
Počet vydaných publikací	611	514	513
Počet zveřejněných výsledků vědecko-výzkumných úkolů	1 906	1 998	2 021
Počet muzejních knihoven	235	234	235
Poznámka: * Jde o evidenční čísla. Evidenční číslo se může týkat jednoho sbírkového předmětu nebo souboru sbírkových předmětů. NIPOS uvádí, že v ČR je odhadem 65 mil. sbírkových předmětů).			

Zdroj: autoři dle statistiky NIPOS

Z uvedeného výčtu vybraných činností muzeí je zřejmé, že se muzea starají o velké množství sbírkových předmětů, realizují vysoký počet výstav, programů a dalších aktivit. Pracuje v nich takřka 6,5 tis. pracovníků, přičemž cca 50 % jsou odborní pracovníci (včetně pracovníků zabývajících se výzkumem a vývojem). Muzea tak mají značný potenciál jak pro provádění výzkumu (zejména ve vazbě na sbírkové předměty a kulturní dědictví), tak pro popularizaci vědy a techniky. Burke (2013, s. 14) k tomu uvádí: „Muzeum je jedním z institucionálních producentů a nositelů vědění a poznání, a to spolu s knihovnami, univerzitami, vědeckými společnostmi, odbornými periodiky a think-tanky.“ Z celkového počtu 477 muzeí je 80 % z nich zřízeno státem, kraji nebo obcemi. Je důležité uvést, že z celkového počtu sbírek je 98,7 % spravováno v muzeích zřízených těmito muzei (NIPOS, 2018). Základní statistické údaje muzeí zřízených státem, kraji či obcemi uvádí tabulka č. 17. Z hlediska vědy a výzkumu jsou důležité především výstavy, těch tato muzea ročně pořádají kolem 3,8 tisíce, jen malé množství z nich však má charakter „vědecké výstavy“ (tedy výsledek typu E – výstava, za rok

2017 jich bylo 68). Za zmínku též stojí, že počet návštěvníků expozic a výstav činil v roce 2017 přes 11 mil. osob. Pokud toto číslo podělíme počtem expozic a výstav, tak z toho plyne, že průměrně jednu expozici či výstavu za rok uvidí necelé 2 tisíce návštěvníků.

Tab. 17: Statistika činnosti muzeí zřízených státem nebo samosprávami v letech 2013 až 2017

Sledovaný údaj	2013	2014	2015	2016	2017
Počet muzeí (včetně galerií a památníků)	405	405	385	384	378
Počet expozic	1 723	1 734	1 763	1 843	1 835
Počet uspořádaných výstav (včetně vědeckých)	3 794	3 882	3 941	3 791	3 818
Počet návštěvníků expozic a výstav	8 360 392	9 365 438	9 589 759	10 745 568	11 059 703
Průměrný počet návštěvníků na jednu expozici a výstavu	1 515	1 668	1 681	1 907	1 956
Počet uspořádaných přednášek a akcí	12 545	14 005	13 722	14 057	14 365
Počet návštěvníků přednášek a akcí	1 435 672	1 634 664	1 652 962	1 730 025	1 781 058
Počet zaměstnanců (přepočtený stav)	5 593,4	5 653,7	5 699,6	5 894,4	6 014,8
z toho odborných	2 752,3	2 878,8	2 867,8	2 932,6	2 984,5
Příjmy (v tis. Kč)	777 060,1	838 046,8	923 384,0	982 709,0	960 310,1
z toho vstupné (v tis. Kč)	327 133,4	379 527,1	399 188,1	467 223,7	522 662,6
Neinvestiční výdaje (v tis. Kč)	4 014 755,6	4 236 939,8	4 429 465,2	4 843 065,2	5 281 896,7
Ekonomická soběstačnost (%)	19,4	19,8	20,8	20,3	18,2
Příspěvky zřizovatelů na jednoho návštěvníka expozic a výstav (v Kč)	387	363	366	359	391

Zdroj: autoři dle NIPOS (2018)

Ekonomická soběstačnost muzeí (výpočet příjmy / celkové neinvestiční výdaje) se pohybuje kolem 20 %. Stát, kraj či obce přispívají na jednoho návštěvníka v muzeu částkou v rozmezí 359 Kč (rok 2016) až 391 Kč (rok 2017).

3.2 Analýza muzejního výzkumu

3.2.1 Výzkumné úkoly prováděné dle zákona o sbírkách

Výzkum prováděný v souladu se zákonem o sbírkách je předmětem každoročního sběru dat ze strany NIPOS. Ve formuláři sběru dat jde o řádek 0916 – „Počet zpracovávaných vědeckovýzkumných úkolů za sledovaný rok“, řádek 0917 – „Počet výstupů plnění úkolů výzkumu a vývoje“ a řádek 0918 – „Počet zaměstnanců muzea podílejících se na plnění vědeckovýzkumných úkolů (z ř. 0916) za sledovaný rok (přepočtený stav)“. Muzeím v ČR se dle statistiky NIPOS (2018) za rok 2017 podařilo dokončit 2021 „vědeckovýzkumných“ úkolů (za rok 2018 to bylo 2 028) a s tím souvisejících 2 774 výstupů plnění úkolů výzkumu a vývoje (v roce 2018 to bylo 2 592). Údaje za roky 2013 až 2018 uvádí tabulka č. 18.

Tab. 18: Výzkum dle statistiky NIPOS (údaje za všechna muzea v ČR)

	řádek	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Počet zpracovávaných vědeckovýzkumných úkolů za sledovaný rok	0916	1 321	1 830	1 906	1 998	2 021	2 028
Počet výstupů plnění úkolů výzkumu a vývoje	0917	1 968	2 774	2 586	2 746	2 774	2 592
Počet zaměstnanců muzea podílejících se na plnění vědeckovýzkumných úkolů (z ř. 0916) (přepočtený stav)	0918	948	903	1 021	1 003	1 127	1 161

Zdroj: autoři dle NIPOS (2018)

Počty výstupů plnění úkolů výzkumu a vývoje je možné porovnat s počty výsledků uvedených v databázi RIV, viz tabulka v kapitole 3.2.2, kde je uvedeno za rok 2017 celkem za všechna muzea 907 výsledků (za rok 2018 celkem 891 výsledků). Zde je však potřeba prověřit, co zahrnují výstupy plnění úkolů výzkumu a vývoje dle dat z NIPOS. K řádku 0917 (NIPOS – formulář sběru dat) je uveden tento komentář: „... za výstupy plnění úkolů výzkumu a vývoje se považují monografie (jejich kapitoly) s přiděleným ISBN, články s poznámkovým aparátem ve sbornících a časopisech, ohlášené referáty na konferencích, učebnice (jejich kapitoly), katalogy sbírek, výstav nebo expozic, případně edice dokumentů, které mají kritický aparát, libreto nebo scénář autorské výstavy nebo expozice, rukopisy výzkumných a restaurátorských zpráv mající povahu autorského díla, přijaté projekty nebo návrhy na nové technologie.“

Z uvedeného komentáře je patrné, že jde o rozdílné chápání, než je v rámci definic jednotlivých výsledků výzkumu a vývoje dle platné vládní metodiky (tedy výzkum, který je uváděn v „Informačním systému výzkumu, experimentálního vývoje a inovací“⁷⁵ konkrétně v části Rejstříku informací o výsledcích (zkratka RIV). Vysvětlení definice ve vazbě na muzea se věnuje případová studie 1 v kapitole 5. Řada „vědeckovýzkumných“ úkolů tak definice pro zápis do databáze RIV nesplňuje. Jde například o to, že do výsledků výzkumu evidovaného v RIV se nesmí uvádět učebnice či jejich kapitoly. Dále také například u výsledku typu „B“ (odborná kniha) se kromě ISBN vyžaduje též existence metodologie výzkumu,

75 Dostupný na: <https://www.rvvi.cz/>

odkazy na literaturu, recenzní posudek. Totéž platí pro výsledek typu „C“ (kapitola v odborné knize). U příspěvků do sborníků by sborník měl být zařazen do Web of Science nebo databáze Scopus. Článek musí být ve vědeckém časopise, a mohli bychom uvádět další příklady. Z porovnání požadavků na výzkum dle zákona o sbírkách a výzkumu, který usiluje o evidenci v databázi RIV, je patrné, že výzkum dle zákona o sbírkách některé požadavky nesplňuje. Je otázkou, zda je takto prováděný výzkum v souladu s profesním etickým kodexem ICOM (2006),⁷⁶ který vyžaduje, že „výzkumy prováděné zaměstnanci muzeí musí být v souladu s posláním a cíli muzea i s běžnou právní, etickou a vědeckou praxí“. Problémem je, že za běžnou právní praxi lze považovat zákon o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací (zákon č. 130/2002 Sb.) a za běžnou etickou a vědeckou praxi lze považovat Frascati manuál, již vícekrát v této publikace zmiňovaný.

3.2.2 Výzkum prováděný muzei – výzkumnými organizacemi

Většina muzeí provádí výzkum v souladu se zákonem o ochraně sbírek a jen 22 muzeí (převážně státních, ale také některá muzea zřízená samosprávou) je uvedeno v seznamu vědeckých organizací,⁷⁷ které vede Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (viz tabulka č. 19). Tato muzea tak dodržují při vědě a výzkumu postupy dle zákona o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací (zákon č. 130/2002 Sb.).

Tab. 19: Počet muzeí a počet muzeí, která jsou výzkumnou organizací dle zákona č. 130/2002

	Celkem	Zřizovatel stát	Zřizovatel kraj	Zřizovatel obec	Ostatní
Počet muzeí (včetně památníků a galerií) dle zákona o sbírkách	477	33	93	252	99
Počet muzeí, která jsou výzkumnými institucemi	22	15	6	1	0
% muzeí, která jsou výzkumnými institucemi	4,6 %	45,5 %	6,5 %	0,4 %	0 %

Zdroj: autoři

Z tabulky vyplývá, že z celkového počtu 477 muzeí je jen 22 (což je 4,6 %) výzkumnou organizací ve smyslu zákona o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací. Muzeí zřízených státem bylo 33 a z nich je 15 výzkumnou organizací (45,5 %). Kraje zřizují 97 muzeí a jen 6 je výzkumnou organizací (6,5 %), obce zřizují 252 muzeí a jen 1 (Muzeum hlavního města Prahy) je výzkumnou organizací.

Data pro provedenou analýzu byla získána z Informačního systému výzkumu a vývoje – databáze Analýzy výsledků výzkumu (ANV). V ČR je celkem 218 výzkumných organizací, k nimž patří zejména vysoké školy, jednotlivé součásti Akademie věd, výzkumné a vývojové ústavy, ale také muzea a podobné instituce⁷⁸. Jen 22 muzeí je výzkumnými organizacemi, což je 10 % z celkového počtu

76 Je dostupný na: http://www.mzm.cz/fileadmin/user_upload/dokumenty_mzm/eticky_kodex_ICOM.pdf

77 Seznam je dostupný na: <http://www.msmt.cz/vyzkum-a-vyvoj-2/vyzkumne-organizace>

78 Například Národní památkový ústav, národní či zemské knihovny (např. Národní knihovna ČR), národní či zemské archivy, Hvězdárna Valašského meziříčí a podobně.

všech organizací. Je jasné, že muzea nemohou svým charakterem konkurovat „velkým“ výzkumným organizacím, jako jsou například vysoké školy nebo jednotlivé součásti Akademie věd. Tabulka č. 20 uvádí seznam muzeí – výzkumných organizací. Muzea jsou řazena abecedně dle názvu a u každého z nich je uveden zřizovatel. Většina muzeí byla do seznamu zapsána v roce 2017 (viz sloupec „Datum zápisu do seznamu“) nebo 2018. Tři muzea zatím nevyužila žádný termín sběru výsledků a měla tak k 30. 6. 2019 v databázi RIV (Rejstřík informací o výsledcích) za roky uplatnění výsledků 2016 až 2018 nulový počet výsledků. Je možné, že tato muzea výsledky do databáze teprve nahrají, což změní počty výsledků.

Tab. 20: Seznam muzeí (výzkumných organizací) a počty jimi uplatněných výsledků za roky 2016–2018

Název výzkumné organizace	Zřizovatel	Datum zápisu do seznamu	Muzeum má záznamy v databázi RIV (počet výsledků) – uplatnění v roce (stav k 30. 6. 2019)		
			2016	2017	2018
Husitské muzeum v Táboře	Stát – MK	15. 2. 2018	4	5	9
Moravská galerie v Brně	Stát – MK	11. 10. 2017	30	36	31
Moravské zemské muzeum	Stát – MK	5. 4. 2018	119	115	162
Muzeum hlavního města Prahy	Hl. město Praha	21. 8. 2018	0	0	0
Muzeum regionu Valašsko	Zlínský kraj	8. 3. 2018	30	25	5
Muzeum skla a bižuterie v Jablonci nad Nisou	Stát – MK	30. 9. 2017	5	4	8
Muzeum umění Olomouc	Stát – MK	20. 2. 2018	12	7	12
Muzeum východních Čech v Hradci Králové	Královéhradecký kraj	3. 1. 2019	20	19	29
Muzeum Vysočiny Jihlava	Kraj Vysočina	31. 5. 2019	0	0	0
Národní galerie v Praze	Stát – MK	8. 5. 2018	74	106	107
Národní muzeum	Stát – MK	21. 10. 2017	282	314	287
Národní pedagogické muzeum a knihovna Jana Amose Komenského	Stát – MK	5. 10. 2017	2	2	12
Národní technické muzeum	Stát – MK	4. 11. 2017	34	29	24
Národní ústav lidové kultury		13. 2. 2018	16	18	18
Národní zemědělské muzeum	Stát – MZe	1. 9. 2017	66	60	51
Památník národního písemnictví	Stát – MK	10. 11. 2017	8	13	22
Severočeské muzeum v Liberci	Liberecký kraj	25. 4. 2019	0	0	0
Slezské zemské muzeum	Stát – MK	13. 2. 2018	37	41	39
Uměleckoprůmyslové museum v Praze	Stát – MK	10. 7. 2018	19	49	31
Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm	Stát – MK	19. 10. 2017	9	16	13
Západočeská galerie v Plzni	Plzeňský kraj	12. 9. 2017	14	13	11
Západočeské muzeum v Plzni	Plzeňský kraj	6. 9. 2017	21	35	20
Celkem za všechna muzea			802	907	891
Změna oproti předchozímu roku v %			---	113 %	98 %
Zkratky: MK – Ministerstvo kultury; MZe – Ministerstvo zemědělství					

Zdroj: autoři dle Informačního systému výzkumu a vývoje – ANV, RIV

Rok 2017 byl prvním rokem nové metodiky hodnocení výzkumu a v roce 2017 byly sbírány výsledky, které byly uplatněny za rok 2016. Celkem za všechna muzea byl počet výsledků uplatněných v roce 2016 ve výši 802, v roce 2017 ve výši 907 a v roce 2018 ve výši 891 výsledků. Ve všech letech mělo nejvíce výsledků Národní muzeum. Tabulka č. 21 uvádí prvních deset muzeí dle počtu výsledků uplatněných pro rok 2018.

Tab. 21: Pořadí muzeí (výzkumných organizací) dle počtu výsledků uplatněných pro rok 2018

Pořadí	Název výzkumné organizace (prvních deset dle počtu)	Uplatnění v roce 2018	
		počet	v %
1	Národní muzeum	287	32,2 %
2	Moravské zemské muzeum	162	18,2 %
3	Národní galerie v Praze	107	12,0 %
4	Národní zemědělské muzeum	51	5,7 %
5	Slezské zemské muzeum	39	4,4 %
6	Moravská galerie v Brně	31	3,5 %
8	Uměleckoprůmyslové museum v Praze	31	3,5 %
7	Muzeum východních Čech v Hradci Králové	29	3,3 %
9	Národní technické muzeum	24	2,7 %
10	Památník národního písemnictví	22	2,5 %
11–22	Ostatní muzea	108	12,0 %
Celkem		891	100,0 %

Zdroj: autoři dle Informačního systému výzkumu a vývoje – ANV

Z tabulky je patrné, že první 3 muzea vytvořila 62 % všech výsledků uplatněných pro rok 2018, nejvíce z nich (32,2 %) největší muzeum – Národní muzeum. Pro srovnání uvádíme, že Národní památkový ústav,⁷⁹ který spravuje značnou část státních hradů a zámků, uplatnil za rok 2018 celkem 127 výsledků.

Tabulka č. 22 podává komparaci počtů výsledků všech výzkumných organizací (tedy vysokých škol, jednotlivých ústavů Akademie věd a podobně včetně muzeí) a výsledků 22 muzeí, která mají charakter výzkumné organizace. Jsou zahrnuty jen ty výsledky, které muzea uplatnila za rok 2018 (rok sběru 2019). Snažíme se najít odpověď na otázku, jak se liší výzkum muzeí z hlediska typů výsledků od výzkumu všech organizací? Čím je výzkum charakteristický?

79 Státní příspěvková organizace zřízená Ministerstvem kultury, která ale není muzeem.

Tab. 22: Porovnání výsledků všech výzkumných organizací a výsledků muzeí za rok 2018

Název výsledku a označení typu		Výsledky všech výzkumných organizací		Muzea – výzkumné organizace		% výsledků muzeí ze všech výsledků
		počet	% z počtu	počet	% z počtu	
Celkový počet výsledků z toho:		85 061	100,0 %	891	100,0 %	1,05 %
Recenzovaný odborný článek	J	46 462	54,6 %	461	51,7 %	0,99 %
Kapitola v odborné knize	C	4 868	5,7 %	128	14,4 %	2,63 %
Odborná kniha	B	1 823	2,1 %	90	10,1 %	4,94 %
Uspořádání výstavy	E	225	0,3 %	76	8,5 %	33,78 %
Stat' ve sborníku	D	15 408	18,1 %	43	4,8 %	0,28 %
Ostatní výsledky	O	8 430	9,9 %	43	4,8 %	0,51 %
Uspořádání workshopu	W	991	1,2 %	20	2,2 %	2,02 %
Metodiky, postupy, mapy	N	613	0,7 %	13	1,5 %	2,12 %
Uspořádání konference	M	824	1,0 %	10	1,1 %	1,21 %
Technicky realizované výsledky	G	1 322	1,6 %	3	0,3 %	0,23 %
Audiovizuální tvorba	A	327	0,4 %	3	0,3 %	0,92 %
Jiné druhy výsledků		3 768	4,4 %	1	0,1 %	0,03 %

Zdroj: autoři dle Informačního systému výzkumu a vývoje – ANV

První řádek uvádí celkový počet výsledků – muzea uplatnila 891, což činí 1,05 % ze všech uplatněných výsledků (těch bylo 85 061). Pořadí výsledků je řazeno dle počtu výsledků v muzeích. Nejvíce výsledků uplatněných muzeí představují recenzované odborné články, těch bylo 461, což činí 0,99 % všech článků, přičemž z hlediska procent z počtu výsledků muzeí je to 51,7 % (což je srovnatelné s 54,6 % u výsledků všech organizací). Článekům se ještě budeme věnovat v poslední tabulce této podkapitoly. U odborných knih a kapitol v odborné knize je z analýzy patrné, že muzea tento druh výsledku výzkumu používají častěji než ostatní výzkumné organizace. Podíl kapitol v odborné knize je u muzeí 14,4 % (podíl u všech výzkumných organizací činí jen 5,7 %) a u odborných knih je to 10,1 % (podíl u všech výzkumných organizací činí jen 2,1 %), muzea tak vydávají takřka 5x více odborných knih, než je průměr všech organizací. Je to mimo jiné dáno tím, že muzea často publikují v oborech humanitních věd (zejména v historii), kde je tento přístup běžný. Naprosto výjimečná situace je u výsledku typu „E“, tedy u výstav. V roce 2018 bylo pořádáno v ČR 225 výstav, které odpovídají výsledku typu E, a z toho bylo 76 pořádáno muzei (což činí z celkového počtu třetinu). Muzea tak významně používají tento typ vědeckého výsledku v porovnání s ostatními vědeckými organizacemi. Podrobněji výstavy analyzuje tabulka č. 23, kdy se jedná o výstavu bez kritického katalogu nebo o výstavu s kritickým katalogem (označení E_{krit}) – těchto muzea uspořádala celkem 24. Kritický katalog musí splňovat definici výsledku „odborná kniha“.

Tab. 23: Porovnání výsledků v kategoriích výstava za rok 2018

	Výsledky všech výzkumných organizací		Muzea – výzkumné organizace	
	počet	% z počtu	počet	% z počtu
Uspořádání výstavy – E	173	76,9 %	52	68,4 %
Uspořádání výstavy s kritickým katalogem – E _{krit}	52	23,1 %	24	31,6 %
Celkem výstav	225	100 %	76	100 %

Zdroj: autoři dle Informačního systému výzkumu a vývoje – ANV

Tato čísla je též zajímavé srovnat s celkovým počtem výstav, které jsou průměrně muzei ročně pořádány – jedná se o více než 4 tis. výstav ročně.

Již bylo v předchozím textu avizováno, že se vrátíme k výsledkům kategorie „odborný článek“. Z dat v tabulce č. 24 je patrné, že zatímco u výsledků všech vědeckých organizací míří většina (67 %) do impaktovaných časopisů (články J_{imp} , jde o články v impaktovaných časopisech – databáze Web of Science), tak u muzeí je to jen 31 %. Z celkového počtu 144 článků J_{imp} jich mělo 110 Národní muzeum, 19 Moravské zemské muzeum a především se jednalo o články v přírodovědných časopisech. Obdobná situace je též u článků v časopisech v databázi Scopus – Národní muzeum mělo 49 a Moravské zemské muzeum 9.

Tab. 24: Porovnání výsledků v kategoriích „odborný článek“ za rok 2018

	Výsledky všech výzkumných organizací		Muzea – výzkumné organizace	
	počet	% z počtu	počet	% z počtu
Recenzovaný odborný článek – J_{imp}	31 021	66,8 %	144	31,2 %
Recenzovaný odborný článek – J_{sc}	5 294	11,4 %	64	13,9 %
Recenzovaný odborný článek – J_{ost}	10 147	21,8 %	253	54,9 %
Celkem odborný článek	46 462	100 %	461	100 %

Zdroj: autoři dle Informačního systému výzkumu a vývoje – ANV

Většina muzeí však umísťuje své články do recenzovaných vědeckých časopisů (55 %), navíc jde nejčastěji o situaci, kdy muzea tyto časopisy sama vydávají. V oblasti humanitně zaměřeného výzkumu to však je i u ostatních výzkumných organizací běžný postup. Muzea tak mají v oblasti společenských a humanitních věd značný prostor pro zlepšení.

3.2.3 Hodnocení kvality vybraných výsledků

Vládní metodika hodnocení výzkumných organizací M17+ nepracuje jen s počty výsledků, ale hodnotí rovněž **kvalitu výsledků**. To probíhá pomocí: (1) hodnocení vybraných výsledků⁸⁰ a (2) bibliometrickými analýzami⁸¹. Bibliometrické analýzy byly prováděny na základě podkladů z databáze Web of Science (WoS) a Scopus. Některá muzea v těchto databázích žádné záznamy nemají. Zatím proběhlo jen hodnocení roku 2017. Většina hodnocených muzeí neměla hodnocení provedeno nebo dosáhla v hodnocení vybraných výsledků stupně 3 (dle stanovené škály se jedná o „výsledek na velmi dobré úrovni“),⁸² což je dobré hodnocení. Výjimku činilo Národní muzeum, které dosáhlo hodnocení vybraných výsledků též na úrovni 1 nebo 2.⁸³ Závěry bude možné provádět až v dalších letech, tedy po „doladění“ hodnocení, nicméně je možné je již nyní považovat za zajímavý zdroj informací.

80 Hodnocení je dostupné na: <https://hodnoceni17.rvvi.cz/www/nebiblio>

81 Hodnocení je dostupné na: <https://hodnoceni17.rvvi.cz/www/biblio-vo>

82 Kvalitativní stupnice pro kritérium hodnocení „společenská relevance“ je následující:

(1) Výsledek na špičkové úrovni, jehož využití v praxi přinese zásadní změnu s mezinárodním ekonomickým dopadem (reálný předpoklad širokého uplatnění na více zahraničních trzích atd.), nebo změnu s mimořádným dopadem mezinárodního charakteru na společnost (reálný předpoklad zásadního uplatnění na mezinárodní úrovni v oblastech veřejného zájmu).

(2) Výsledek na vynikající úrovni, jehož využití v praxi přinese změnu s mezinárodním ekonomickým dopadem (reálný předpoklad uplatnění na zahraničním trhu atd.), nebo změnu s významným dopadem na společnost (reálný předpoklad zásadního uplatnění v oblastech veřejného zájmu).

(3) Výsledek na velmi dobré úrovni, jehož využití v praxi přinese změnu s ekonomickým dopadem na českém trhu nebo změnu s dopadem na společnost (reálný předpoklad uplatnění v oblastech veřejného zájmu).

(4) Výsledek na průměrné úrovni, jehož využití v praxi přinese dílčí změnu s ekonomickým dopadem na českém trhu nebo dílčí změnu s dopadem na českou společnost (reálný předpoklad dílčího uplatnění v oblastech veřejného zájmu).

(5) Výsledek na podprůměrné úrovni, jehož využití v praxi pravděpodobně nepřinese žádnou změnu s ekonomickým dopadem ani změnu s dopadem na českou společnost (není reálný předpoklad uplatnění v oblastech veřejného zájmu).

83 Více informací na: <http://vyrocniSpravy.nm.cz/2018/veda-a-vyzkum-4/>

4 Řízení výzkumu a vývoje (VaV) v muzeích v podmínkách ČR

4.1 Úvod k problematice řízení – definice, cíle, koncepce

Řízení muzea je proces systematického plánování, organizování, vedení (včetně motivování) a kontrolování (včetně získávání zpětné vazby), který směřuje k dosažení poslání a cílů muzea. V našem případě se tyto cíle netýkají muzea jako celku, ale cílů v oblasti výzkumu a vývoje. Z toho lze odvodit, že řízení činností výzkumu a vývoje (VaV) v muzeu je proces systematického plánování, organizování, vedení (včetně motivování) a kontrolování činností VaV tak, aby byly dosahovány cíle muzea v této oblasti.

Poslání muzea obvykle vychází z definice muzea ze zákona o ochraně sbírek muzejní povahy (viz kapitola úvod) nebo z definice muzea dle ICOM (viz kapitola 1.3, poznámka pod čarou č. 37), která je širší. U konkrétního muzea je pak poslání vymezeno ve zřizovací listině (případně u soukromých muzeí je vymezeno v jiném typu dokumentu ze strany zakladatelů muzea).

Cíle konkrétního muzea vycházejí z jeho poslání, sdíleného hodnotového (etického) rámce⁸⁴ vedoucích zaměstnanců a kurátorů. Obecně jsou cíle očekávané stavy, jichž chceme dosáhnout. Cíle se často týkají sbírky, výsledků výzkumu a vývoje, návštěvnosti, tvorby výstav a expozic, publikační činnosti, tvorby programů a pořádání akcí, mohou se ale týkat také získávání dotací či tržeb, získávání výzkumných projektů, správy či obnovy majetku v držení muzea a podobně. Je třeba též zmínit, že dle Frascati manuálu (2015, s. 45) mohou být činnosti VaV zaměřeny na dosahování jak konkrétních, tak obecných cílů, přičemž však vždy musí platit, že cílem VaV jsou vždy nové poznatky, které jsou založené na původních koncepcích (a jejich interpretace) nebo na hypotézách.

Pro ověření toho, zda jsou cíle správně nastaveny, se používá pravidlo „SMARTi“. Jde o charakteristiky správně nastavených cílů. Toto pravidlo lze uplatnit i pro cíle v rámci činností VaV. Dle uvedeného pravidla mají být cíle jasně definované (vyjadřuje písmeno S – specific), měřitelné (písmeno M – measurable), akceptovatelné klíčovými hráči včetně odpovědností (písmeno A – acceptable), realistické, splnitelné, ale ambiciózní (písmeno R – realistic), termínované (písmeno T – timed), integrované s ostatními cíli (písmeno i – integrated). Byť se toto pravidlo ve světě běžně používá, při řízení vědy v muzeích v podmínkách ČR je jeho používání možné považovat za dobrou praxi.

Většina muzeí, která jsou **výzkumnými organizacemi, má cíle v oblasti VaV vymezeny v koncepci** či strategii VaV. Pokud muzea čerpají prostředky z institucionální podpory poskytovatele (pro muzea nejčastěji Ministerstvo kultury ČR), tak koncepci mít musí.⁸⁵ Koncepce je poskytovatelem každoročně ve spolupráci s muzeem vyhodnocována.

⁸⁴ Hodnotový rámec se může opírat například o etický kodex dle ICOM – dostupný na: http://www.mzm.cz/fileadmin/user_upload/dokumenty_mzm/eticky_kodex_ICOM.pdf

⁸⁵ Jako příklad je možné uvést koncepční dokumenty Národního zemědělského muzea dostupné na: <https://www.nzm.cz/veda-a-vyzkum>

Řízení činnosti VaV má také svůj **morální (etický) rozměr**. Vedle odborných předpokladů je nutné, aby vědečtí (a také vedoucí zaměstnanci ve vědě v muzeu) byli morálně způsobilí, a to zejména z toho důvodu, aby určujícím a trvalým kritériem při rozhodování v činnostech placených z veřejných zdrojů byl veřejný zájem.

4.2 Projekt (záměr) jako nástroj pro řízení VaV v muzeích

Dle Frascati manuálu (2015 s. 46–47) se počítá s tím, že „ve většině případů lze VaV činnosti seskupit do podoby projektů VaV. Každý VaV projekt se skládá ze souboru VaV činností, je organizován a řízen pro konkrétní účel a má své vlastní cíle a očekávané výsledky...” Projekty jsou tak považovány za základní nástroj pro řízení činnosti VaV. Některá muzea nahrazují pojem „projekt” pojmem „záměr”, protože projekty chápou jako „externí projekt”, tedy získanou účelovou podporu například ze strany Ministerstva kultury (projekty NAKI).

Obecně (ISO 9000) je za projekt považován jedinečný proces, který sestává z řady koordinovaných a řízených činností s termínem zahájení a ukončení, přičemž platí, že tento proces je prováděn k dosažení cíle, který vyhovuje stanoveným požadavkům, včetně omezení daných časem, náklady a zdroji. Projekty VaV je třeba plánovat, organizovat, věnovat se vedení a motivaci projektového týmu a kontrole projektu. To vše má směřovat k tomu, aby byl dosažen cíl projektu, a to v daných termínech a při dodržení daného rozpočtu (nákladů).

Projekty můžeme členit na interní a externí, a to dle druhu financování. Interní projekty jsou v muzeích často financovány z příspěvku zřizovatele nebo z institucionální podpory. Externí projekty jsou financovány ze zdrojů poskytovatele, jako je například Ministerstvo kultury ČR (projekty NAKI), Grantová agentura ČR (projekty GA ČR), Technologická agentura ČR (projekty TA ČR) a podobně.

V projektech výzkumu je třeba se věnovat i **rizikům** výzkumu. Rizikem v činnostech VaV je nebezpečí vzniku události, která může negativně ovlivnit dosažení stanovených cílů v projektu či činnostech VaV. Riziko má charakter budoucí události, která má náhodnou povahu (tedy může, ale nemusí nastat a mít negativní dopad) a přitom není ani nemožná, ani není jistá. Samotné řízení rizik činností VaV má pak čtyři vzájemně provázané fáze: (1) identifikace (rozpoznání) rizik v činnostech VaV; (2) zhodnocení (analýza) rizik; (3) zvládnutí rizik (nebo jejich zmírnění pomocí přijímání adekvátních opatření); (4) sledování (monitoring) rizik.

4.3 Finanční řízení

Muzea, která jsou výzkumnými organizacemi, jsou převážně muzea zřízená státem, několik z nich je zřízeno krajem nebo městem. **Hospodaření** příspěvkových organizací zřízených státem se řídí zejména zákonem č. 218/2000 Sb. (o rozpočtových pravidlech) a zákonem č. 219/2000 Sb. (o majetku ČR, který upravuje způsoby a podmínky hospodaření s majetkem ČR). Obdobně hospodaření příspěvkových organizací zřízených obcí nebo krajem se řídí zákonem č. 250/2000 Sb. (o rozpočtových pravidlech územních rozpočtů). Dalším klíčovým zákonem z hlediska finančního řízení je zákon

č. 320/2001 (o finanční kontrole), který mimo jiné vymezuje, co je hospodárné, efektivní a účelné⁸⁶ nakládání s veřejnými prostředky. Tyto zákony jsou tak platné a velmi důležité i v činnostech VaV. Při porovnání hospodaření příspěvkových organizací a podnikatelských subjektů tak k hlavním rozdílům patří to, že příspěvkové organizace mají: (1) příspěvek od zřizovatele (vazba na rozpočet zřizovatele); (2) fondové hospodaření (fond rozvoje majetku nebo investiční fond, rezervní fond, fond odměn, fond kulturních a sociálních potřeb); (3) oddělené sledování hlavní a podnikatelské činnosti; (4) způsob nakládání s majetkem.

Muzea tvoří každoročně svůj **rozpočet** a v rámci něj rozpočet na činnosti VaV nebo na projekty/záměry VaV. Rozpočtový proces činnosti VaV (nebo konkrétního projektu) má 4 fáze: (1) přípravu rozpočtu (včetně potřebných finančních analýz); (2) projednání a schvalování rozpočtu; (3) hospodaření podle rozpočtu, a je-li to adekvátní, tak změny rozpočtu; (4) vyúčtování, audit (je-li vyžadován), schválení.

Z hlediska **financování činnosti VaV** pak mohou být podle konkrétní situace a možností v muzeích tyto činnosti financovány: (1) z běžného příspěvku od zřizovatele (pokud to podmínky čerpání příspěvku nevyklučují); (2) z institucionální podpory od poskytovatele této podpory (například Ministerstvo kultury pro jím zřízená muzea); (3) z účelové podpory poskytnuté na konkrétní schválené projekty (např. z programu NAKI Ministerstva kultury ČR,⁸⁷ z programů TA ČR⁸⁸ nebo GA ČR⁸⁹ atd. není snadné konkrétní projekt získat, muzea nejčastěji realizují projekty NAKI); (4) z mezinárodních programů VaV (např. Horizont 2020⁹⁰); (5) z fondů EU, které umožňují čerpat na vědu a výzkum (např. některé programy přeshraniční spolupráce atd.); (6) z vlastních zdrojů ve výzkumu a vývoji (u muzeí vznikají například z tržeb za publikace, které vznikly v rámci VaV); (7) z prostředků získaných ze smluvního výzkumu (tedy z výzkumu vůči soukromým zadavatelům výzkumu – podnikům); (8) z dalších relevantních zdrojů (například dárčovství).

86 Účelností se rozumí takové použití veřejných prostředků, které zajistí optimální míru dosažení cílů při plnění stanovených úkolů. Efektivností se rozumí takové použití veřejných prostředků, jímž se dosáhne nejvýše možného rozsahu, kvality a přínosu plněných úkolů ve srovnání s objemem prostředků vynaložených na jejich plnění. Hospodárností se rozumí takové použití veřejných prostředků, kdy stanovených cílů a úkolů dosahujeme s co nejnižším vynaložením zdrojů (zákon č. 320/2001 Sb.)

87 Program na podporu aplikovaného výzkumu a vývoje národní a kulturní identity, dostupné informace jsou na: <https://www.mkcr.cz/program-na-podporu-aplikovaneho-vyzkumu-a-vyvoje-narodni-a-kulturni-identity-na-leta-2016-az-2022-naki-ii-857.html>

88 Dostupné na: <https://www.tacr.cz/index.php/cz/o-ta-cr.html>

89 Dostupné na: <https://gacr.cz/>

90 Dostupné na: <https://www.evropskyvyzkum.cz/cs/nastroje-spoluprace/ramcove-programy/horizont2020>

5 Případové studie

V této kapitole jsou shrnuty případové studie, na nichž pracovalo více autorů. Všechny případové studie mají jednotnou strukturu, a to: (1) úvod do problému, metody a cíle případové studie; (2) výsledky a diskuse (může být členěno na více podkapitol); (3) závěr případové studie.

5.1 Případová studie 1: Jak naplnit definice výsledků výzkumu dle Metodiky 17+

5.1.1 Úvod do problému, metody a cíle případové studie

Tato případová studie se věnuje naplnění formálních znaků (charakteristik) stanovených definicemi jednotlivých druhů výsledků „Metodiky hodnocení výzkumných organizací a programů účelové podpory výzkumu, vývoje a inovací (Metodika 17+)“.⁹¹ Metodika dělí výsledky na „publikační“ a „nepublikační“. Publikaci výsledky jsou odborná kniha, kapitola v odborné knize, recenzovaný odborný článek, stať ve sborníku. Z nepublikačních výsledků se v rámci této případové studie budeme věnovat výsledku typu „uspořádání výstavy“, „uspořádání výstavy s kritickým katalogem“ a „ostatním výsledkům“.

V rámci prováděného výzkumu při zpracování této případové studie byl použit mix normativní a nenormativní **metodologie** (jak je uvedeno v kapitole 2.2.4) a z vědních **metod** zejména metoda analýzy (výsledků uplatněných muzei, systému hodnocení vědy v muzeích), komparace a polostrukturovaný rozhovor. Byla též provedena rešerše dostupné literatury.

Cílem případové studie je na základě provedení výzkumu vymezit u vybraných výsledků (B, C, J, D, E, E_{krit}, O) charakteristické znaky plynoucí z definic získaných výsledků v Metodice 17+. Naplnění těchto znaků povede k naplnění definice.

5.1.2 Výsledky a diskuse – znaky vybraných výsledků dle Metodiky 17+

Jak plyne z analýzy počtu výsledků uplatněných za rok 2018 (viz tabulka č. 22 v kapitole 3), muzea nejčastěji uplatňují výsledek typu „recenzovaný článek“ (pro rok 2018 to bylo 461 článků, což je 55 % všech výsledků uplatněných muzei), „kapitola v odborné knize“ (14 % výsledků), „odborná kniha“ (10 % výsledků), „uspořádání výstavy“ (9 %), „stať ve sborníku“ (5 %) a „ostatní výsledky“ (5 %). Proto byly do této případové studie zařazeny tyto výsledky s nejvyšší četností použití. U ostatních by se postupovalo obdobně.

Každé muzeum si musí nastavit vlastní kritéria pro vnitřní hodnocení (1) jak naplnit a ověřit naplnění definic jednotlivých výsledků VaV, (2) tak samotné kvality jednotlivých výsledků. Účinné nastavení kritérií pro vnitřní hodnocení lze považovat za dobrou praxi, jejich neřešení pak naopak za špatnou praxi.

⁹¹ Dostupné na: <https://www.vyzkum.cz/FrontClanek.aspx?idsekce=799796>, odkaz „Definice druhů výsledků“.

Metodika 17+ kromě definic obsahuje též „kritéria ověřitelnosti výsledků“ – část z nich je v příloze č. 2. Než se muzeum rozhodne uplatnit výsledek, musí si ověřit, že daný výsledek splňuje definici výsledku a že naplňuje též kritéria ověřitelnosti výsledku (jak společná pro všechny druhy výsledků, tak konkrétní). Společná kritéria pro všechny typy výsledků shrnuje tabulka č. 25.

Tab. 25: Kritéria ověřitelnosti výsledků – společná pro všechny druhy výsledků

Kritérium	Popis použití vyřazujícího kritéria	Způsob verifikace
Pravdivost podle § 12 odst. 1 zákona z hlediska každého určujícího kritéria pro jednotlivé druhy výsledků	Údaj není pravdivý.	Uveden níže pro jednotlivé druhy výsledků
Popis podle § 32 odst. 3 zákona	Údaj neuveden nebo popis obsahuje méně než 64 znaků, včetně mezer.	Popis v předepsaném rozsahu
Existence výsledku (např. článek J_{ost} v uvedeném periodiku vyšel – fotokopie vydaného článku, je uzavřena smlouva o využití výsledku apod.)	Výsledek neexistuje.	Ověření poskytovatelem
Rok uplatnění výsledku v případě, že výsledek je navázán na konkrétní výzkumné aktivity (CEP, CEA), zda nepředchází uvedený rok uplatnění roku zahájení řešení aktivity.	Rok uplatnění předchází roku zahájení řešení výzkumné aktivity.	- Vyhledání v příslušné databázi (IS VaVal), ověření poskytovatelem - SW algoritmus pro porovnání datových polí RIV, CEP a CEA
Výsledek předkládá tvůrce , který má pracovní vztah k předkladateli, tj. je „domácím tvůrcem“ (pokud je název předkladatele uváděn v jiném jazyce, než je český, musí se jednat o relevantní překlad jeho oficiálního názvu).	V případě tvůrce výsledku je uvedena jiná nebo nesprávná afilace.	- Ověření poskytovatelem - Vyhledání v příslušné databázi

Zdroj: Metodika 17+

Odpovědnost za naplnění definic výsledku a za kvalitu výsledku je v muzeích obvykle realizována v linii: autor či autorský kolektiv – pracovník odpovědný za recenzní řízení (např. u výsledků typu „článek“ to může být i výkonný redaktor muzejního vědeckého časopisu; probíhá hlavně u publikačních výsledků) – vedoucí pracovník odpovědný za VaV (např. vedoucí oddělení VaV, u menších muzeí odborný či muzeologický náměstek) – vědecká rada – ředitel muzea – poskytovatel.

Přítomnost či nepřítomnost činnosti VaV je možné hodnotit i z hlediska postupu přípravy a schvalování záměrů/projektů, na jejichž základě výsledek vznikl, přičemž budoucí autor výsledku (tedy například odborné knihy nebo výstavy) zpracuje záměr výzkumu (nebo dle zvyklostí daného

muzea projekt výzkumu). Záměr by měl obsahovat prvky vědecko-výzkumného záměru/projektu (viz kapitola 2.2). Záměr ověří a doporučí či nedoporučí z hlediska schválené koncepce VaV a možností finančních zdrojů patřičný vedoucí zaměstnanec (vedoucí oddělení VaV či odborný náměstek). Pokud záměr není součástí většího výzkumu, ke kterému se již vyjadřovala vědecká rada, je posouzen vědeckou radou. Následně záměr schvaluje (či odmítne) ředitel muzea.

V rámci výzkumu byly ve vztahu k naplňování definic identifikovány problémy. U recenzního řízení bývá v některých případech problémem to, že recenzent je například uznávaný odborník v daném oboru a dokáže velmi relevantně připomínkovat odbornost a kvalitu textu, ale nezná podmínky Metodiky 17+, a tedy platné definice. Dodržení platných definic tak musí zajistit autor a vedoucí zaměstnanci autora (například odborný náměstek). Nelze se spoléhat na situaci, že když odborná kniha projde úspěšně recenzním řízením, pak automaticky splňuje podmínky definice „odborná kniha“. Částečně může pomoci, pokud má recenzní posudek standardizovanou podobu, obsahuje definici daného výsledku a recenzent se k němu vyjádří. Další možností je vytvořit „komisi pro vnitřní hodnocení“, která se na naplnění definic zaměří (posouzení kvality a odbornosti výsledku provede recenzent).

Návrh znaků vybraných výsledků dle definic:

Odborná kniha (kód výsledku B)

Z definice výsledku a kritérií pro ověření (viz definice v příloze č. 2) plynou následující znaky, které musí kniha splňovat (vždy je k nim uveden komentář):

- Původní výsledky výzkumu autora nebo autorského kolektivu
Komentář: Zde je třeba uvést, že každý výzkum musí naplňovat 5 kritérií stanovených Frascati manuálem (2015), tedy obsahovat prvek novosti, být kreativní/tvůrčí, obsahovat prvek nejistoty, být systematický, být převoditelný a/nebo reprodukovatelný – vysvětleno v kapitole 1.4.1. Lze též použít dodatečná kritéria, viz kapitola 1.4.1. Taktéž nesmí jít o plagiát (plagiátem je text či část textu, které někdo jiný než skutečný autor neprávem vydává za své). Kontrolu plagiátorství je možné provést na internetu v databázích k tomu určených.
- Rozsah
Nejméně 50 tištěných stran vlastního textu bez fotografických, obrazových, mapových a podobných příloh. Komentář: Za „tištěnou“ stranu je možné považovat normostranu, která má 1800 znaků včetně mezer,⁹² což v češtině odpovídá přibližně 250 slovům běžného textu.
- Způsob vydání
Tiskem nebo elektronicky. Komentář: Neplatí tedy, že by kniha vždy musela být vytisknuta. Pro muzea se tak otevírá možnost šetřit finanční prostředky a vydávat publikace elektronicky. U odborných knih muzeí placených z veřejných zdrojů by se mělo stát standardem, že elektronická verze bude ke stažení zdarma.
- Recenze
Provedena alespoň jedním obecně uznávaným odborníkem z příslušného oboru formou lektorského posudku (ne však z pracoviště autorů knihy). Komentář: Za standard se však považují

⁹² Zjednodušeně to při psaní textu odpovídá při běžných okrajích písma „Times New Roman“, velikost písma 12, řádkování 1,5 a mezery za odstavcem 12 bodů.

2 recenzní posudky. Je též nezbytné zajistit proces vypořádání připomínek recenzentů. Posudky by měly být archivovány.

- Vymezení problému v rámci určitého vědního oboru

Komentář: Bylo popsáno v kapitole 2. Vymezení problému se provádí obvykle v úvodu nebo v kapitole zabývající se teoretickými východisky. Důležité je také knihu vhodně strukturovat. To záleží na zvyklostech daného oboru a muzea, ale může to být například: (a) úvod (úvod do problematiky, cíle, problémové otázky či hypotézy, odkaz na financování); (b) teoretická východiska, materiál a metody; (c) výsledky (nejrozsáhlejší část, obvykle se člení na více kapitol či částí); (d) diskuse (komparace výsledků s literaturou, limity a omezení provedeného výzkumu); (e) závěr (shrnutí, způsob splnění cílů výzkumu); (f) přehled literatury; (g) souhrn (čeština, angličtina); (h) přílohy (je-li to relevantní).

- Metodologie

Formulace identifikovatelné a vědecky uznávané metodologie (explicitně formulovaná metodologická východiska i v monografiích směřujících k aplikacím a/nebo formulace nové metodologie opírající se o dosavadní teoretická bádání v dané oblasti). Komentář: Bylo popsáno v kapitole 2. Metodologie je uvedena obvykle v kapitole, která se věnuje teoretickým východiskům, materiálu a metodám.

- Formální atributy

Tady řadíme: (a) odkazy na literaturu v textu; (b) seznam použité literatury (eventuálně poznámkový aparát a bibliografie pramenů); (c) souhrn v alespoň jednom světovém jazyce; (d) kniha má přidělen kód ISBN nebo ISMN; (e) pokud je kniha vydána v ČR, musí být povinný výtisk registrován v Národní knihovně ČR. Komentář: Je třeba dodržovat zvolenou citační normu. Souhrn se obvykle uvádí jak v češtině, tak v cizím jazyce (nejčasněji v angličtině).

- Autoři

Celou knihu vytváří jednotný autorský kolektiv (bez ohledu na to, jaký mají jednotliví členové autorského kolektivu na obsahu podíl), a to i v případech, kdy mají jednotlivé kapitoly knihy samostatné autorství. Komentář: Sborník z konference není odborná kniha. Některá muzea či obecněji vědecké organizace místo sborníku z konference začaly vydávat kolektivní monografie, tento postup však nelze doporučit.

Kapitola v odborné knize (kód výsledku C)

Z definice výsledku a kritérií pro ověření plynou následující znaky, které musí kapitola v knize splňovat (vždy je k nim uveden komentář):

- Kniha, ve které je kapitola, splňuje definici pro výsledek druhu B

Komentář: Podmínky jsou uvedeny výše. Pozor na situace, kdy dochází k umělému navyšování výsledků typu C tím, že organizace nahrává kapitoly v knize, kterou sama vydala. Například organizace vydává knihu, kde je 10 kapitol a z toho 8 kapitol napsali domácí autoři. Místo aby do RIV uplatnila 8/10 jedné odborné knihy (zbylé 2/10 by si pak uplatnili autoři z jiných organizací), tak uplatní do RIV 8 výsledků typu C, tedy 8 kapitol v knize. Tento přístup je možné chápat jako nesprávné vykazování, respektive umělé navyšování počtu výsledků.

- Podmínky uplatnění kapitoly

Celá kniha má jen editora nebo v případech, kdy autor je v celé knize (na titulním listě, rubu titulního listu) uveden jako spoluautor (byť s menšinovým obsahovým podílem) a je členem autorského kolektivu se zřetelně uvedenými hlavními autory. Kapitola však musí mít uvedeného samostatného autora nebo autorský kolektiv. Komentář: V rámci archivace podkladů k tomuto typu výsledku by měla být archivována nejen kapitola, ale také dané stránky knihy, ze kterých bude možno ověřit splnění definice pro odbornou knihu.

Recenzovaný odborný článek (kód výsledku J)

Z definice výsledku a kritérií pro ověření plynou následující znaky, které musí článek splňovat:

- Zveřejnění v odborném časopise

Komentář: Časopis je evidovaný v databázi Web of Science (J_{imp}), v databázi Scopus (J_{sc}) nebo v českém časopise na seznamu vědeckých časopisů (J_{ost}), podrobnosti viz definice.

- Původní výsledky výzkumu autora nebo autorského kolektivu

Komentář: Viz původnost výsledku u odborné publikace.

Stat' ve sborníku (kód výsledku D)

Z definice výsledku „stat' ve sborníku“ a kritérií pro ověření plynou následující znaky, které musí stat' splňovat:

- Původní výsledky výzkumu autora nebo autorského kolektivu

Komentář: Viz původnost výsledku u odborné publikace.

- Sborník je evidován ve WoS nebo Scopus

Komentář: Viz ostatní podmínky dle definice.

Uspořádání výstavy (kód výsledku E)

Z definice výsledku „uspořádání výstavy“ a kritérií pro ověření (definice i kritéria ověřitelnosti výsledku viz v příloze č. 2) plynou následující znaky, které musí výsledek splňovat:

- Přítomnost činností VaV

Lze identifikovat přítomnost VaVaI v činnostech, na jejichž základě prezentované informace či skutečnosti vznikly. Komentář: K tomu slouží 5 kritérií (viz kapitola 1.4) a lze také použít dodatečná kritéria.

- Původní výsledky výzkumu autora nebo autorského kolektivu

Komentář: Viz původní výsledky u odborné publikace.

Z definice dle Metodiky 17+ vyplývá, že výsledkem druhu E není výstava zaměřená obecně na dané téma, která nezahrnuje výsledky autora nebo týmu, jehož je autor členem, ale shrnuje široké poznatky v daném oboru nebo má např. výhradně osvětový charakter.

Uspořádání výstavy s kritickým katalogem (kód výsledku E_{krit})

Z definice výsledku a kritérií pro ověření (definice i kritéria ověřitelnosti výsledku viz v příloze č. 2) plyne, že musí splňovat stejné znaky jako „výstava“ a současně:

- Publikace kritického katalogu splňujícího definice odborné knihy
Nutná je publikace kritického katalogu výstavy, který splňuje všechny náležitosti pro druh výsledku „odborná kniha“ a jako takový byl uplatněn a schválen (nelze tedy uznat tento výsledek bez kritického katalogu / odborné knihy do doby, než je kritický katalog publikován). Komentář: Viz výsledek „odborná kniha“.

Ostatní výsledky (kód výsledku O)

Z definice výsledku a kritérií pro ověření plynou následující znaky, které musí výsledek splňovat:

- Vymezení
„Ostatní výsledky“ jsou takové výsledky, které nesplňují kritéria pro výše uvedené, přesně definované druhy výsledků.
- Původní výsledky autora nebo autorského kolektivu
Výsledek realizoval původní výsledky, které vznikly činnostmi splňujícími požadavky Frascati manuálu na činnosti ve VaVaI.
- Možnost vymezení poskytovatelem
Jako „ostatní výsledky“ lze vykazovat také takové výsledky, které byly vymezeny z hlediska parametrů poskytovatelem podpory pro příslušnou výzkumnou aktivitu.

5.1.3 Závěr případové studie

Cílem této případové studie bylo vymezit u výsledků výzkumu (B, C, J, D, E, E_{krit} a O) znaky plynoucí z definic těchto výsledků v Metodice 17+. Jednotlivé vybrané výsledky byly analyzovány a znaky byly vymezeny. U všech výsledků je klíčové to, že musí jít o původní výsledky výzkumu autora (například kurátora) nebo autorského kolektivu. To znamená mimo jiné, že výzkum musí naplňovat kritéria stanovená Frascati manuálem (vysvětleno v kapitole 1.4.1), výzkum by měl naplňovat prvky vědecko-výzkumného záměru (vysvětleno v 2.2), přičemž by měla existovat přítomnost činností VaV. Případová studie řešila též problematiku odpovědnosti za naplňování definic, kde je jasné, že významnou odpovědnost nese autor, ale také vedoucí zaměstnanci odpovědní za VaV včetně ředitele muzea.

5.2 Případová studie 2: Jak z hlediska kvantity a kvality hodnotit výzkum muzea

5.2.1 Úvod do problému, metody a cíle případové studie

V této případové studii budeme hledat odpověď na výzkumnou otázku, jak hodnotit efekty vědecko-výzkumné činnosti. Využijeme k tomu již uvedený model (viz obr. č. 2, část 2.1) zobrazující muzeum jako „vědecko-výzkumnou jednotku“. Jde o modifikovaný input-output model, jehož původním autorem je ekonom W. Leontief (1986). Muzeum, které je v tomto případě zobrazeno v roli vědecko-výzkumné jednotky, má podobu „produkčního systému“.⁹³ Na vstupu jsou definovány výzkumné cíle. K naplnění cílů jsou potřebné zdroje. Výzkumné cíle ukazují na to, čeho má být ve výzkumu dosaženo. Vědecko-výzkumná jednotka používá dané vstupy (zdroje) a v procesu vědecko-výzkumné činnosti je transformuje na určité výstupy a výsledky. Porovnání reálné dosažených výstupů a výsledků s plánem vědecko-výzkumné činnosti pak poskytuje managementu muzeí informaci, jak efektivně a účelně byly využity přidělené veřejné zdroje. Je přitom potřebné rozlišovat mezi výstupy vědecko-výzkumné činnosti a mezi výsledky vědecko-výzkumné činnosti. Základní odlišnost mezi kategorií „výstupu“ a „výsledku“ umožňují kritéria „kvantity“ (týká se hlavně výstupu, například počet) a „kvality“ (týká se především výsledku).

Z hlediska metodologie a metod byl v rámci prováděného výzkumu při zpracování této případové studie použit mix normativní a nenormativní metodologie. Nenormativní metodologie byla použita při popisu problému, normativní metodologie při zkoumání evaluačních aspektů dosažených výsledků. Při zpracování případové studie byly využity zejména tyto obecně vědní metody: analýza, syntéza, analogie, specifikace a generalizace. Metoda analýzy byla využita při zkoumání dokumentů a literatury zabývajících se problémem hodnocení výzkumu vědecké činnosti. Logické vývody se opírají o metodu dedukce (o deduktivní inferenci). Využíváme rovněž metodu analogie. Výzkum v muzeu je „druhovým případem“ vědeckého výzkumu obecně. Obecné zásady vědeckého výzkumu mají tudíž svoje uplatnění i v muzejnictví. Je potřebné ale zároveň brát na zřetel zvláštnosti této vědecko-výzkumné organizace a uplatnit zásady metody specifikace (Ochrana, 2009). Ze zjištění plynoucích z případové studie formulujeme syntetické závěry. Jsou to rezultáty, které přináší nové poznatky a postřehy. Tyto závěry lze zobecnit podle metody generalizace. Zobecnění přináší generalizaci, obecnou platnost závěrů, které jsou využitelné i u dalších muzeí zabývajících se vědecko-výzkumnou činností.

Cílem případové studie je na základě provedeného výzkumu odpovědět na otázku, jak hodnotit efekty vědecko-výzkumné činnosti v muzeích? Na bázi modelu muzea jako vědecko-

⁹³ Je potřeba upozornit, že role muzea se ani zdaleka neredukuje na vědecko-výzkumnou činnost. To ostatně ukazuje i tato kniha, kde jsou z pohledu holistického přístupu zkoumány i další funkce muzea. V této části knihy však chceme prozkoumat, jak hodnotit výsledky vědecko-výzkumné činnosti, které muzeum může produkovat. Systém financování výzkumu je totiž nastaven tak, že bere na zřetel dosažené výsledky ve vědecko-výzkumné činnosti. Management muzeí by proto mělo zajímat, jaké atributy musí jednotlivé druhy výsledků vědecko-výzkumné činnosti mít, aby měly charakter tzv. uznatelných výsledků. Jen za „uznatelné výsledky“ daná vědecko-výzkumná jednotka (muzeum) dostane finance do rozpočtu.

-výzkumné jednotky ukázat rozdíl mezi kategorií „výstupy“ z vědecké činnosti a „výsledky vědecké činnosti“, navrhnout ukazatele jejich hodnocení a navrhnout kritéria pro hodnocení publikačních a nepublikačních výsledků muzejní vědecké činnosti.

5.2.2 Výsledky a diskuse – hodnocení kvantity (výstupy VaV činnosti)

Prvním ukazatelem pro hodnocení vědecko-výzkumné činnosti muzea je ukazatel výstupů vědecko-výzkumné činnosti. Je to ukazatel, který indikuje *kvantitativní* stránku vědecko-výzkumné činnosti. V případě muzea jako vědecko-výzkumné jednotky je třeba brát ohled zvláště na následující referenční jednotky výstupů vědecko-výzkumné činnosti, viz tabulka č. 26.

Tab. 26: Hodnocení výstupů vědecko-výzkumné činnosti – kategorie „publikace“

Referenční jednotka		Výstupy	
Kód podle RIV	Název	Plán (počet plánovaných referenčních jednotek)	Ukazatel reálného splnění plánovaného výstupu (%)
J_{imp} J_{SC}^{94} J_{ost}	Recenzovaný odborný článek	Počet k publikaci plánovaných recenzovaných odborných článků	% publikovaných recenzovaných odborných článků v kategorii: a) J_{imp} b) J_{SC} c) J_{ost} z plánovaného počtu recenzovaných odborných článků v dané kategorii (%)
B	Odborná kniha	Počet odborných knih	% publikovaných vědeckých publikací z plánovaného počtu odborných knih (%)
C	Kapitola v odborné knize	Počet kapitol v odborných knihách	% publikovaných kapitol v odborných knihách z plánovaného počtu odborných kapitol (%)
D	Stat' ve sborníku	Počet statí ve sborníku	% publikovaných statí ve sborníku z plánovaného počtu statí (%)

Zdroj: autoři (s využitím kategorizace RIV)

Tabulka ukazuje na případ výstupů patřících do kategorie „publikací“. V případě muzea můžeme uvažovat i o „nepublikačních výsledcích“, které vyjmenovává tabulka č. 27.

94 J_{imp} jsou časopisy, které jsou evidovány v databázi Thompson Reuters (WoS). Časopisy J_{SC} jsou evidovány v databázi Scopus. Časopisy J_{ost} jsou recenzované časopisy, které jsou na českém seznamu vědeckých recenzovaných časopisů.

Tab. 27: Hodnocení výstupů vědecko-výzkumné činnosti – kategorie „nepublikační výsledky“

Referenční jednotka		Výstupy	
Kód podle RIV	Název	Plán (počet plánovaných referenčních jednotek)	Ukazatel reálného splnění plánovaného výstupu (%)
N_{metS} N_{metC} N_{metA}	Metodika	Počet plánovaných výstupů	% v praxi zavedených (schválených či certifikovaných) metodik
N_{pam}	Památkový postup	Počet plánovaných výstupů	% v praxi zavedených památkových postupů
E	Uspořádání výstavy	Počet plánovaných výstav	% realizovaných výstav z celkového počtu výstav
E_{krit}	Uspořádání výstavy s kritickým katalogem	Počet plánovaných výstav s kritickým katalogem	% realizovaných výstav s kritickým katalogem z celkového počtu plánovaných výstav s kritickým katalogem
M	Uspořádání konference	Počet plánovaných konferencí	% realizovaných konferencí z celkového počtu plánovaných konferencí
W	Uspořádání workshopu	Počet plánovaných workshopů	% realizovaných workshopů z celkového počtu plánovaných workshopů

Zdroj: autoři (s využitím kategorizace RIV)

Pro charakteristiku výstupů používáme tyto pojmy: „referenční jednotka“ zahrnující „kód podle RIV“ a „název“, „plán výstupu“ a „ukazatel reálného splnění plánovaného výstupu“.

„Kód podle RIV“ je příslušný kód, který uvádí dokument „Předávání údajů do Informačního systému výzkumu, experimentálního vývoje a inovací 2.0 RIV – Rejstřík informací o výsledcích 2018“.

Termínem „referenční jednotka výstupu“ rozumíme druh výsledku⁹⁵ v souladu s označením v RIV, jsou jimi odborný recenzovaný článek, odborná kniha, kapitola v odborné knize, stať ve sborníku. Jednotlivé referenční jednotky výstupu umožňují získat dvojí (časově odlišnou) informaci, a to informaci ex ante a informaci ex post. Informace ex ante se vztahuje k plánování výstupů. Tato informace je obsahem vědeckého projektu. Informace ex post se týká stupně reálného splnění plánovaného výstupu,⁹⁶ obvykle jej uvádíme v procentech.

Jak je zřejmé, kategorie „výstup vědecké činnosti“ je takovým ukazatelem vědecké produkce, který ji primárně indikuje z pohledu kategorie „kvantity“. Je to zajisté důležitý ukazatel, který je podstatnou informací zejména pro management muzea při řízení a průběžném monitoringu vědecko-výzkumných

⁹⁵ Dokument „Předávání údajů do Informačního systému výzkumu, experimentálního vývoje a inovací 2.0 RIV – Rejstřík informací o výsledcích 2018“ pracuje pouze s pojmem „výsledek“.

⁹⁶ Je-li vědecký projekt rozložený do delšího časového období, můžeme provádět i průběžnou kontrolu v čase plánovaných výstupů.

projektů. Ukazatel výstupu má však z pohledu „společenského přínosu“ či „společenského dopadu“ vyprodukovaných výstupů omezenou informační hodnotu. Informaci o *skutečném efektu* (společenském dopadu) umožňuje teprve kategorie „výsledky vědecké činnosti“.

5.2.3 Výsledky a diskuse – hodnocení kvality (výsledky VaV činnosti)

Pojmem „výsledky vědecké činnosti“ se rozumí reálné účinky dosažených výstupů na oblast vědy a skutečné dopady na společnost, které lze *hodnotově* vyjádřit. V takovém případě hovoříme o „výsledcích vědeckého výzkumu“. Kategorie „výsledky vědeckého výzkumu“ vyjadřuje primárně kvalitativní stránku vyprodukovaného výstupu. Je to *reálný* výsledek vědecko-výzkumné práce, který je vyjádřen jako společenský přínos a společenský dopad na oblast vědy či ve formě přínosu pro řešení společenských problémů, viz tabulka č. 28.

Tab. 28: Hodnocení výsledků vědecko-výzkumné činnosti – kategorie „publikace“

Referenční jednotka		Výsledky	
Kód podle RIV	Název	Ukazatelé prvotního vědeckého výsledku	Časový dopad výsledku a jeho „společenská užitečnost“
$\begin{matrix} J_{\text{imp}} \\ J_{\text{SC}} \\ J_{\text{ost}} \end{matrix}$	Recenzovaný odborný článek	Článek publikovaný v příslušné časopisecké kategorii: $J_{\text{imp}}, J_{\text{SC}}, J_{\text{ost}}$ Hodnoticí parametry: - postavení časopisu v příslušné kategorii časopisů (Q1–Q4) - IF časopisu - země vydání	Vědecké ohlasy a dopad (hodnoticí kritéria): - počet citací na WoS - počet citací ve Scopus - počet citací v Google Scholar „Společenská užitečnost“ (hodnoticí kritéria): - využití vědeckého objevu v inovační praxi (např. nový postup ochrany muzejních sbírek, nová technologie atp.)
B	Odborná kniha	Hodnoticí parametry: Vydavatel: - vydavatelem je samo muzeum - vydavatelem je prestižní české vydavatelství - zařazení nakladatelství do Ranking of Academic Publishers (kategorie) ⁹⁷ Jazyk: - čeština - angličtina či jiný světový jazyk	Kladné vědecké ohlasy na publikaci ve světových databázích Recenze v časopisech evidovaných ve světových databázích s uvedením postavení časopisu v SJR jeho IF
C	Kapitola v odborné knize	Stejně jako u výsledku B	Stejně jako u výsledku B
D	Stat' ve sborníku	Stat' ve sborníku v databázi: - WoS - Scopus - recenzovaný sborník	Stejně jako u výsledku B

Zdroj: autoři (s využitím kategorizace RIV)

97 Knihy jsou kategorizovány podle „Ranking of Academic Publishers“ (viz <https://research.usp.ac.fj/wp-content/uploads/2013/09/2016-Ranking-of-Academic-Publishers-v1.0.pdf>). Ten dělí nakladatelství na následující kategorie: (A) Refereed book publications published by the world top of publishers; (B) Refereed book publications published by the world's semi-top of publishers; (C) Refereed book publications published by other publishers.

Pro uvedené výsledky platí, že musí mít takové parametry, jaké uvádí dokument „Předávání údajů do Informačního systému výzkumu, experimentálního vývoje a inovací 2.0 RIV – Rejstřík informací o výsledcích 2018“.

V případě muzea můžeme uvažovat rovněž o „nepublikačních výsledcích“, viz tabulka č. 29.

Tab. 29: Hodnocení výsledků vědecko-výzkumné činnosti – kategorie „nepublikační výsledky“

Referenční jednotka		Výsledek a jeho společenský dopad	
Kód podle RIV	Název	Společenský dopad výsledku v krátkém období	Společenský dopad výsledku v dlouhém období
N _{metS} N _{metC} N _{metA}	Metodika	Využívání metodiky vede k racionalizaci postupu, k úsporám v rozpočtu. Ohlasy na metodiku v odborné komunitě, reference v tisku.	Peněžně vyjádřené úspory za určité období. Převzetí dané metodiky dalšími muzei či jinými institucemi (tedy využívání v praxi).
N _{pam}	Památkový postup	Nový postup vede k racionalizaci postupu, k úsporám v rozpočtu, ke zvýšení ochrany památky.	Peněžně vyjádřené úspory za určité období. Převzetí daného postupu dalšími subjekty (tedy využívání v praxi).
E	Uspořádání výstavy	Počet návštěvníků a jejich spokojenost s výstavou. Ohlasy na výstavu v odborné komunitě, reference v tisku.	Požadavek (poptávka) na realizaci výstavy v zahraničí, na její opakování nebo pořádání v jiných místech v ČR.
E _{krit}	Uspořádání výstavy s kritickým katalogem	Stejně jako u výsledku E _{krit}	Stejně jako u výsledku E _{krit}
M	Uspořádání konference	Sborník z konference zařazený do databáze WoS, Scopus. Ohlasy na konferenci v odborné komunitě, reference v tisku. Počet účastníků a jejich spokojenost s konferencí.	Vědecké ohlasy a dopad (hodnoticí kritéria): - počet citací na WoS - počet citací ve Scopus - počet citací v Google Scholar „Společenská užitečnost“ (hodnoticí kritéria): Využití výsledků v muzejní praxi.
W	Uspořádání workshopu	Vyřešení projednávaného problému. Případně sborník s parametry jako u výsledku M.	Implementované změny plynoucí z návrhu workshopu. Změny mají prokazatelný společenský přínos. V případě publikování sborníku hodnocení jako v případě výsledku M.

Zdroj: autoři (s využitím kategorizace RIV)

Rovněž pro tyto výsledky platí, že musí mít takové parametry, jaké uvádí dokument „Předávání údajů do Informačního systému výzkumu, experimentálního vývoje a inovací 2.0 RIV – Rejstřík informací o výsledcích 2018“.

5.2.4 Závěr případové studie

Případová studie se věnovala hodnocení kvantity a kvality výzkumu v muzeu, přičemž na muzeum bylo nahlíženo dle modelu muzea jako „vědecko-výzkumné jednotky“ popsané v kapitole 2. Tento způsob provádění hodnocení lze považovat za dobrou praxi. Cíle byly naplněny ve dvou kapitolách výsledků – první zaměřená na hodnocení výstupů (tedy kvantity) a druhá na hodnocení výsledků (tedy kvality). V tabulkách č. 26 až 29 byla navržena kritéria hodnocení jak pro „publikační“, tak pro „nepublikační“ výsledky.

5.3 Případová studie 3: Metoda orální historie a její využití při studiu muzejních sbírek

5.3.1 Úvod do problému, metody a cíle případové studie

Tato případová studie se věnuje využití metody orální historie při studiu muzejních sbírek. Problematika metody orální historie byla popsána v kapitole 2.2.5, kdy byl shrnut původ a historie metody včetně jejího názvu, informace o zásadách orálně historického výzkumu a jeho jednotlivých etapách včetně nejdůležitější fáze, tedy interpretace a analýzy pořízených rozhovorů. Bylo též zmíněno nezbytné administrativní pozadí orálně historického výzkumu.

Z hlediska **metodologie a metod** byl v rámci prováděného výzkumu při zpracování této případové studie použit mix normativní a nenormativní metodologie (jak je uvedeno v kapitole 2.2.4) a z vědních metod zejména metoda rešerše dostupných pramenů, analýzy a komparace.

Následující **text si klade za cíl** vyhodnotit možnosti využití této metody v oboru muzeologie, konkrétně při studiu muzejních sbírek a jednotlivých sbírkových předmětů, a to na příkladu dvou muzejních podsbírek – etnografie a gastronomie.

5.3.2 Výsledky a diskuse – využití orální historie ve výzkumu v muzeu

Využití metody orální historie v oboru muzeologie se velmi nabízí (lze ji považovat za dobrou praxi), neboť oproti ostatním pramenům poskytuje jedinečný rozměr každodennosti. Metodou orální historie může být doplněn výzkum muzejních podsbírek, např. etnografie, rostlinné výroby, gastronomie, fotoarchivu apod. Získání prvotního narátora je v tomto případě velice jednoduché. Může jím být sám dárce sbírkového předmětu, případně on sám, s danou problematikou dobře obeznámený, může předat další relevantní kontakty či rovnou zprostředkovat setkání.

Využití metody orální historie v muzeologickém výzkumu lze demonstrovat na příkladu **podsbírky etnografie, konkrétně na příkladu lidových krojů**. Výzkum v této oblasti může být doplněn rozhovory vedenými s těmi, kteří tyto kroje nosili, používali či šili. Vedle studia pramenů, odborné literatury, fotodokumentace, ikonografie či dalších pramenů tak může kurátor obohatit své bádání o rozhovory pořízené metodou orální historie, tedy o lidský rozměr takového poznání. Prostřednictvím metody orální historie má badatel možnost dozvědět se skutečnosti, které jiné prameny opomíjejí. Z rozhovorů může být patrné například to, zda a jak bylo obtížné se do kroje obléknout, zda představovalo jeho nošení nějaké limity pro pohyb (např. sezení), jak na osobu v kroji reagovalo okolí, při jakých příležitostech byl kroj používán a při kterých naopak ne, kde a jak byly kroje uskladněny, jak se takový kroj udržoval apod. Osoba narátora může např. upozornit kurátora také na skutečnosti, že součástí kroje byl další doplněk, který ve sbírce chybí, atd.

Dalším příkladem využití metody orální historie ve studiu sbírkových předmětů může být **podsbírka gastronomie**. Podsbírka gastronomie Národního zemědělského muzea shromažďuje tištěné kuchařské knihy a ručně psané receptáře s celou škálou nejrůznějších receptů. Samotná kuchařka vypovídá o tom, jaká jídla se v daném období připravovala, jaké suroviny se používaly a jakých postupů bylo využíváno. O čem ale již kuchařská kniha nehovoří, je – a zde může vypomoci metoda orální historie – např. způsob podávání jídel, používané kuchyňské náčiní, jeho údržba a uskladnění, okolnosti předávání kuchařské knihy z generace na generaci. U ručně psaných receptářů se kurátor může dozvědět, z jakého regionu recepty pocházejí, jak mohlo být obtížné sehnat jisté ingredience, jak byly suroviny či uvažené pokrmy uchovávány, jak se zacházelo se zbytky apod.

Komunikace kurátora s dárce sbírkového předmětu probíhá vždy a zcela přirozeně již při navázání kontaktu a dále při celém procesu předávání sbírkového předmětu. Pokud probíhá na úrovni řečněme konverzační, může sice kurátorovo poznání o sbírkovém předmětu obohatit, ale nemá následné využití pro další generace. Pokud však kurátor realizuje a nahraje rozhovor/rozhovory s dárce předmětu na základě zásad metody orální historie, činí tak z pouhého rozhovoru pramen vhodný k využití pro další generace. Nejenže tak zpracovává a studuje sbírkové předměty, ale sám systematicky buduje a obohacuje sbírku.

Výstupy (články či monografie) založené čistě na orálně historickém výzkumu bývají z velké části doplněny o ukázky rozhovorů, příp. jsou celé jejich části věnované kompletním přepisům těchto rozhovorů. Autoři tak na konkrétních příkladech celých pasáží rozhovorů demonstrují své závěry a nechávají na čtenáře působit autentickou atmosféru pořízených rozhovorů (Vaněk, 2015). V případě bádání v oblasti muzeologie může být tento přístup zvolen také, častěji se však nabízí využití metody orální historie jako doplňkové výzkumné metody. Orálně historickým výzkumem může badatel podepřít, doplnit či rozvinout stanovenou hypotézu, ke které došel na základě studia dalších pramenů či za použití jiných výzkumných metod.⁹⁸

5.3.3 Závěr případové studie

Výzkum prováděný v rámci této případové studie si kladl za cíl představit využití výzkumné metody orální historie při studiu muzejních sbírek a uvést konkrétní příklady možného využití této metody, což bylo v případové studii (a také v kapitole 2, kde byla metoda popsána) naplněno.

Z případové studie vyplývá, že metoda je využitelná v konkrétních situacích a může kurátorům a dalším badatelům vhodně rozšířit rozsah využitelných metod pro jejich práci. Informace, které text přinesl, mohou kurátory přimět k novému pohledu na muzejní sbírku a její možné zpracování. Vzhledem k tomu, že je metoda orální historie založena na principu osobního kontaktu a důvěry, mohou být jejím prostřednictvím navázány vhodné kontakty a započata další odborná spolupráce.

⁹⁸ Ukázky monografií shrnujících orálně historický výzkum výběrově např. Otáhal, Milan – Vaněk, Miroslav: Sto studentských revolucí. Studenti v období pádu komunismu – životopisná vyprávění. Lidové noviny, Praha 1999. Jechová, Květa: Lidé Charty 77: Zpráva o biografickém výzkumu. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2003. Vaněk, Miroslav – Urbásek, Pavel (eds.): Vítězové? Poráženi? Politické elity a disent v období tzv. normalizace. Životopisná interview. Prostor, Praha 2005. Vaněk, Miroslav (ed.): Mocní? a Bezmocní? Politické elity a disent v období tzv. normalizace. Interpretační studie. Prostor, Praha 2006. VANĚK, Miroslav (ed.). Občejní lidé...?! Pohled do života tzv. mlčící většiny. Životopisná vyprávění příslušníků dělnických profesí a inteligence. Academia, Praha 2009.

5.4 Případová studie 4: Katalog lidových staveb

5.4.1 Úvod do problému, metody a cíle případové studie

Tato případová studie se věnuje katalogu lidových staveb z Národopisné výstavy československé 1895 v Praze (NVČ), který byl původně zamýšlen jako součást expozice lidové architektury ČR realizované na půdě pobočky Národního zemědělského muzea (NZM) na Kačině. Modely staveb z NVČ tvoří nejcennější součást podsbírky modelů staveb NZM a patří mezi návštěvnícky nejatraktivnější exponáty v expozicích NZM. Tato kolekce byla již v 70. a 80. letech na Kačině vystavena, avšak bez vědeckého zhodnocení. Tuto mezeru měl zaplnit katalog expozice modelů staveb z NVČ. Absence některých regionálních typů lidového domu ve sbírkách NZM si vynutila rozšířit původní záměr na modely z Národopisné výstavy československé uložené v jiných muzeích a na široký kontext vzniku modelů a jejich vystavení na NVČ.

Z hlediska **metod** při tvorbě katalogu byl použit archivně historický výzkum, rešerše dostupných pramenů a terénní průzkum. Jelikož tento soubor modelů nebyl zatím podrobněji zhodnocen, byl na půdě NZM proveden archivně historický výzkum týkající se jednotlivých modelů a staveb, které jim stály vzorem, doplněný o studium archivního materiálu vzniklého v souvislosti s NVČ i početné dobové literatury. Výzkum byl doplněn terénním průzkumem, který měl přinést poznání, zda a v jakém stavu se tyto stavby dochovaly, a rovněž pomoci doplnit poznatky např. o použitém materiálu, které nelze z modelu vyčíst, a tím posoudit míru shody předlohy a modelu. **Z hlediska metodologie a metod** při výzkumu v rámci tvorby této případové studie byl použit mix normativní a nenormativní metodologie (jak je uvedeno v kapitole 2.2.3) a z vědních metod zvláště metoda analýzy, metoda komparace a rešerše dostupných pramenů.

Cílem případové studie je na základě provedeného výzkumu analyzovat zkušenosti s tvorbou odborné knihy s názvem „Lidová architektura na Národopisné výstavě československé v Praze 1895“.

5.4.2 Výsledky a diskuse – analýza situace a postup při tvorbě knihy

Výstupem původního záměru výzkumu měl být původně katalog těchto modelů v Národním zemědělském muzeu s jejich podrobným popisem. V průběhu studia modelů však byl záměr rozšířen i na ostatní modely uložené v jiných muzeích a především na široce pojatý historický kontext modelů týkající se zvláště NVČ, který umožnil výrazně rozšířit výpovědní hodnotu jednotlivých modelů. Výsledkem byla publikace s názvem „Lidová architektura na Národopisné výstavě československé v Praze 1895“. Tato monografie, přestože to v jejím názvu není uvedeno, obsahuje všechny náležitosti muzejního katalogu. Vlastní katalog tvoří nejobsáhlejší z devíti kapitol monografie.

Zastřešujícím problémem oblasti modelů lidové architektury byla Národopisná výstava československá konaná v roce 1895 v Praze, kvůli níž byly modely vyrobeny. Proto jí byla věnována první kapitola. NVČ byla původně zamýšlena jako prezentace způsobu života jednotlivých vrstev společnosti, později

byly ze záměru vypuštěny městské vrstvy obyvatelstva. A jelikož Němci účast na výstavě odmítli, stala se NVČ manifestací češství. Venkov byl na výstavě poprvé ukázán nikoliv jako zaostalá část území Čech, Moravy a Slezska, ale jako nositel tradic českého lidu. Pro soubor vzniklých modelů to mělo zásadní význam – v celé kolekci není ani jeden z německojazyčné oblasti Čech, Moravy a Slezska. Studium modelů lidových staveb si vyžádalo zabývat se činností tzv. krajinských odborů NVČ, případně dalších spolků a osob, které připravovaly regionální národopisné výstavy. Z obrovského množství v jednotlivých regionech sesbíraných předmětů a vyrobených modelů lidových staveb byl jen zlomek (8–10 %) vybrán pro reprezentaci regionů na NVČ v Praze. Zde byly umístěny jak v celostátní expozici v centrální části Národopisného paláce, tak v rámci jednotlivých krajových výstav v témže paláci a dále v samostatném slánském pavilonu. Ze studia činnosti krajinských odborů vyplynula nutnost zabývat se všemi vyrobenými modely lidové architektury, nikoliv jen těmi, které jsou nyní ve sbírkách NZM.

Další otázkou, kterou bylo nutno prostudovat, byly metodické pomůcky, podle nichž byl sbírán národopisný materiál, vyráběny modely a sesbírané předměty vystaveny. Sběr národopisného materiálu byl dlouhodobě ze strany ústředí NVČ připravován. Ústředí, resp. jeho jednotlivé výstavní odbory připravily tzv. programy pro jednotlivá výstavní oddělení, z nichž předmětem našeho zájmu je právě odbor lidového stavitelství. Programy poskytující přehled předmětů, které měly být sesbírány systematicky sestavené do ucelené struktury, aby nevznikla žádná hluchá místa, tvořily základní metodickou příručku. Pro tvorbu modelů byla vydána doporučení především ohledně jednotného měřítka a pro hledání předloh pro modely, které měly být typickými stavbami daného regionu. Spíše okrajově se doporučení týkala technologie provedení a materiálu modelů. Způsob instalace nebyl metodicky řešen, ale vycházelo se ze systematiky daného oddělení, která byla obsažena ve sběrných programech. Ke sdílení případů dobré praxe sloužily regionální národopisné sjezdy a také krajinské národopisné výstavy. Pozornost byla věnována i personální stránce shromažďování národopisného materiálu. Poněkud překvapivé bylo zjištění, že mezi sběrateli výrazně převažovaly ženy, následované učiteli, kteří se tradičně považují za iniciátory národopisných aktivit. U výrobců modelů dominovali rovněž učitelé, následovaní tesaři, případně rolníky.

Pro zjištění přístupu k tvorbě modelů lidové architektury bylo zejména pro účely komparace nutné studovat i jednotlivé stavby v tzv. výstavní dědině, což bylo 19 náhodně vybraných větších stavebních objektů. K výstavbě výstavní dědiny se zachoval na rozdíl od modelů dostatek archivního materiálu. Archivní materiál dokládá velkou nahodilost při výběru stavebních objektů, až neuvěřitelný důraz na šetření, což se odráželo v řadě technologických chyb při výstavbě a ve výrazné redukci výstavních záměrů a také v prosazování osobností stavitelů jednotlivých staveb. Objekty ve výstavní dědině obvykle nepředstavují repliky skutečně existujících staveb, ale kompilaci rysů architektury jednotlivých regionů. Zatímco u „replik“ je počet staveb věrně odrážejících své předlohy minimum, u modelů je kompilační přístup naopak ojedinělý. Zásadním nedostatkem výstavní dědiny byla skutečnost, že neodrážela sociální strukturu venkovské výstavby. Výrazně převažovaly stavby vyšších venkovských vrstev. Na rozdíl od modelů však měla výstavní dědina jedno výrazné pozitivum zvyšující její atraktivitu – po dobu výstavy žily v jednotlivých objektech rodiny rolníků, které předváděly návštěvníkům typické venkovské činnosti.

Modelů určených pro NVČ bylo vyrobeno cca 120 kusů, přesné číslo není známo. Dodnes se dochovala stovka modelů roztroušená v devíti muzeích. Jim byla věnována nejrozsáhlejší kapitola monografie. Vnitřně se člení na jednotlivé oblasti rozšíření lidového domu, v některých případech lze určit i konkrétní regionální formu lidového domu. Všechny stavby, a to včetně objektů výstavní dědiny, byly vyhledány v terénu a byl zkonfrontován stav modelu či výstavní repliky s předlohou. Terénní výzkum zjistil, že pouze tři stavby se dochovaly v téměř nezměněné podobě a jejich současní majitelé je pečlivě udržují jako rekreační objekty. Převážná část stavebních objektů je již přestavbami výrazně změněna a malá část objektů neexistuje. Několik objektů se nepodařilo lokalizovat. V odlehlých podhorských a lesnatých oblastech, kde byla intenzita zemědělské činnosti výrazně nižší než v úrodných nížinách, je „dochovanost“ předloh pro modely a stavby na NVČ vyšší.

Modely byly zhotoveny poměrně přesně podle své předlohy. Často bylo pouze rezignováno na nárožní rybinové vazby trámů, které nahradilo prosté přeplátování. Jen naznačeny bývají klenby. Materiál je u dřevěných staveb respektován, u zděných, kde existuje problém adekvátní náhrady, bylo zvoleno obvykle řešení konstrukcí z dřevěného masivu. Obecně jsou zděné stavby provedeny s menším důrazem na detail, některé prvky bývají pouze namalovány. Naopak některé roubené stavby mají odklopitelnou střechu a vedle detailů provedených na lomenici se vyznačují tím, že je do detailu proveden i jejich interiér včetně modelů jednotlivých kusů lidového nábytku. Modely lidových staveb se tak staly jedním z nejatraktivnějších exponátů a také jedním z nejdokonalejších dokumentačních prostředků života vesnických vrstev.

Národopisná výstava československá měla výrazný dopad na formování českého národa a přispěla k jeho emancipaci. Vedle toho nasměřovala další vývoj českého národopisu. Záhy po výstavě vznikla Národopisná společnost i Národopisné muzeum československé a začaly rovněž vycházet dva odborné národopisné časopisy. Odkazem NVČ je však i vznik 34 regionálních muzeí v období příprav NVČ a dalších 19 v následujícím období. Národopis se v tomto období postupně zformoval do podoby vědeckého oboru. V rozporu s dobovými představami ale nedošlo k rozšíření sběratelské činnosti ani ke zvýšení počtu odborných národopisných studií, nicméně národopisná bádání se tematicky stále rozšiřovala a postupně prorůstala do dosud neprobádaných regionů. Úroveň NVČ nedosáhla dosud žádná z národopisných výstav pořádaných v letech 1928, 1948 či 1991.

Katalog je tak svým způsobem metodickou příručkou umožňující volbu staveb, jež je třeba formou modelů pro sbírkový fond NZM zdokumentovat. Monografie ukázala, že NZM má nezdokumentovanou řadu oblastí lidového domu, a to jak těch, které dokumentují modely staveb vystavených na NVČ a uložených v jiném muzeu, tak především stavby z německojazyčných oblastí. Současně vznikl i jeden metodický problém, na nějž mají jednotliví pracovníci NZM i kolegové z dalších muzeí rozdílné názory, a to zda vyrobit repliku modelů uložených v jiných muzeích, které budou reprezentovat nejen příslušnou regionální architekturu, ale i NVČ, nebo raději zvolit jinou stavbu, která nemá s NVČ žádnou souvislost. Náзором autora je zhotovit kopie dochovaných modelů z NVČ jednak proto, že dokumentují národopisnou výstavu, a jednak proto, že modely zobrazují stav z konce 19. století, zatímco do současnosti dochované stavby postihla řada mladších přestaveb a úprav, které často neumíme od původního stavu odlišit.

Alternativně u modelů staveb zhotovených podle projektové dokumentace vzniklé z průzkumů jednotlivých regionů Národopisnou společností opět schází dokumentace NVČ, byť je v plánech dochován stav od 40. do 80. let 20. století.

5.4.3 Závěr případové studie

Výzkum modelů lidových staveb vystavených na NVČ v roce 1895 v Praze ukázal, že Národní zemědělské muzeum vlastní stěžejní část této kolekce. Výrazně menší, avšak stále ještě význačná kolekce je ve vlastnictví Národního muzea, zatímco ostatní muzea mají ve sbírkách pouze jednotlivé modely. Studium modelů potvrdilo, že tato kolekce je nejvýznamnější skupinou modelů v rámci podsbírky modelů staveb NZM, a přineslo i jedno překvapení. Tím je prokázání skutečnosti, že dva modely zobrazující tradiční a moderní statek na Lounsku byly vystaveny již na Jubilejní výstavě roku 1891 v Praze. Význam studia modelů lidové architektury spočívá nejen ve zhodnocení jejich vysoké historické hodnoty, ale i ve skutečnosti, že bádání mělo přínos i pro následné budování sbírky modelů staveb.

Původní záměr výzkumu byl mnohem užší, a to vydat katalog modelů v podsbírce Národního zemědělského muzea. Rozšíření výzkumu na ostatní muzea vedlo k vydání komplexní monografie k danému tématu. Tento postup se tak i po letech jeví jako vhodné řešení.

5.5 Případová studie 5: Modely jako předmět výzkumu

5.5.1 Úvod do problému, metody a cíle případové studie

Při studiu modelů lidových staveb z Národopisné výstavy československé byla věnována pozornost i materiálu a konstrukci modelů a jejich odlišnostem a shodám s jejich předlohou. Zkoumání ukázalo, že jde o samostatný výzkumný problém, který byl proto vyčleněn a řešen odděleně.⁹⁹ Jelikož část modelů obsahuje i technická zařízení, byly pro účely vzájemného srovnání modelů okrajově zkoumány i modely zemědělských strojů. Takto koncipovaný výzkum je zatím v Národním zemědělském muzeu (dále NZM) v počátcích, ale je nezbytné se mu věnovat.

V rámci prováděného výzkumu při zpracování této případové studie byla použita kombinace pozitivní a normativní **metodologie**, z jednotlivých použitých **metod** pak analýza, komparace a typologická **metoda**. Provedena byla rovněž rešerše odborné literatury a archivní výzkum.

Cílem případové studie je na základě prováděného výzkumu posoudit jednotlivé funkce modelů, vhodnost jednotlivých materiálů a konstrukcí pro výrobu modelů z hlediska zachycení maxima charakteristik předloh jednotlivých modelů a ukázat metodiku studia modelů, případně zadávání výroby nových modelů.

5.5.2 Výsledky a diskuse

NZM má ve svých sbírkách velké množství modelů. Tato forma dokumentace je rozšířena zejména v těch dílčích oborech, kde jsou autentické předměty natolik velké či složité, že je nelze přenést do muzea. Prakticky pouze z modelů je složena podsírka dokumentace zemědělských staveb. Najdeme je však i v podsírkách rostlinné, méně již živočišné výroby a potravinářství, kde obvykle dokumentují rozměrné stroje a technologická zařízení.

Jednotlivé modely můžeme rozdělit do skupin podle muzejních funkcí. Pamětovou funkci naplňují především modely z Národopisné výstavy československé, které měly uchovat podobu starých lidových staveb jednotlivých regionů dochovaných koncem 19. století pro budoucí generace. Do této skupiny patří i kolekce modelů strojů českého zemědělského vynálezce Františka Horského, které vystavoval na Světové výstavě v Paříži roku 1850. Náleží sem i architektonické modely, jež jsou mezistupněm mezi projektovou dokumentací konkrétní stavby a její realizací. Naproti tomu existuje rozsáhlá kolekce modelů, u nichž dominuje vzdělávací funkce. Jedná se o demonstrační pomůcky, na nichž byla v zemědělských školách předváděna funkce jednotlivých strojů a zařízení. Modely strojů a zařízení ve sbírkách NZM pocházejí hlavně ze Zemědělské akademie v Táboře a z Hospodářské školy v Chrudimi. Třetím typem modelů jsou modely, které byly vytvořeny za účelem zážitku. Jde o nejmenší a nejmladší skupinu modelů, např. o rekonstrukci ručního mlýnku na mouku či o skládací model jednotlivých stavebních konstrukcí, které byly zpravidla vyrobeny pracovníky NZM. Všechny tři uvedené skupiny modelů jsou součástí sbírkového fondu NZM, a tudíž naplňují i čtvrtou funkci muzea – jeho institucionalizaci.

⁹⁹ Ze studia modelů vznikl i tiskový výstup v podobě studie: P. Novák: Modely jako prostředek dokumentace lidové architektury na příkladu modelů z Národopisné výstavy ze sbírek Národního zemědělského muzea, Národopisný věstník 2017/1, s. 129–135.

V NZM vznikají nové modely dodnes a budou vznikat i nadále, ať již v muzejních dílnách nebo dodavatelsky. Je zcela nezbytné, aby byly zadávány kvalitně, k čemuž slouží právě výzkum již zhotovených modelů i výzkum substituce autentických předmětů pro účely muzejní praxe obecně. Jako první je nutné definovat funkci budoucího modelu, tj. to, co si od daného modelu slibujeme. Má pouze uchovat podobu, případně další vlastnosti předlohy pro budoucí generace, nebo má ukazovat i jejich funkci, či si funkci budou moci návštěvníci i vyzkoušet a pomineme přitom další vlastnosti předlohy? Mezi těmito póly existuje celá řada přechodových typů a všechny typy mají v muzeu své právo na život. Dále je nezbytné co nejpodrobněji specifikovat požadavky na jednotlivé informační vrstvy modelu uvedené níže.

Při studiu modelů je vždy velkou výhodou, když známe jejich vzory. Pokud předlohu neznáme, jen velmi obtížně, resp. pouze obecně na základě analogií můžeme posoudit věrohodnost modelů.

Výzkum jednotlivých modelů byl realizován po jednotlivých informačních vrstvách.

Studium první z nich – vrstvy materiálové – ukázal, že přenést do podoby modelu materiál původních staveb je nesmírně obtížné a plně realizovatelné pouze u staveb dřevěných. Zde lze často použít i původní spojovací materiály a technologie. U jiných materiálů je nutno použít náhradní materiály a pouze upravit povrch tak, aby se vizuálně co nejvíce blížil své předloze. To je ostatně i problém zděných staveb ve skanzenech. U modelů strojů je možné věrně materiálově napodobit i kovové stroje a nářadí. Velmi obezřetně je třeba přistupovat k použití náhradních materiálů. Řada ve své době progresivních nových materiálů, jako jsou plasty či profilovaný karton, se při výrobě modelů s odstupem doby neosvědčila. Modely jsou zkroucené, popraskané či potřhané, barva vybledlá, lepidla nelze odstranit, trhají materiál apod.

Rovněž zkoumání druhé z vrstev – konstrukční – dokázalo, že věrně lze přenést na model pouze konstrukci některých dřevěných staveb. Nejlépe to jde u staveb roubených, kde je možné spočítat jednotlivé trámy, zmenšit ve vhodném měřítku jejich rozměr a provést na nich na reálné stavbě použité tesařské spoje. Tato technologie byla použita např. u modelů lidových staveb z NVČ. I zde však často byly konstrukční spoje na rybinu zjednodušeny na spoje překlátováním. U kovových i dřevěných modelů nářadí a strojů lze jejich konstrukci věrně napodobit, obvykle se však využívá zjednodušených spojů. Velkou pozornost je třeba věnovat i konstrukcím modelů v případech, kdy nelze využít konstrukci na předloze. Zde by měla být konstrukce natolik nenápadná, že pokud možno nebude vidět, že se jedná o typ konstrukce odlišný od předlohy. Příkladem mohou být modely zděných staveb zhotovené z dřevěného masivu, které jsou provedeny na sraz, a spára se pak vedle rohů budovy zřetelně rýsuje, místo aby byly jednotlivé stěny spojeny přímo v hraně.

Výzkum prokázal, že na třetí funkční vrstvu jsou obvykle kladeny nejvyšší požadavky. Zejména u strojů a nářadí se požaduje často plná funkčnost, nežádka však bývá abstrahováno od zdrojů pohonu, tj. muzejní modely traktorů, samohybných kombajnů aj. nemají motor a nepohybují se. Ve výjimečných případech bývá zdroj pohonu nahrazen jiným zdrojem, který funkci dostatečně demonstruje. Příkladem může být pohon vodních kol hlízovského mlýna elektromotorkem místo vodní silou. Existují samozřejmě modely včetně autentického způsobu pohonu, avšak jejich pořízení si nemohou obvykle muzea z finančních důvodů dovolit. Výzkum se tak musí v otázce pohonu

zaměřit na hledání vhodné náhrady spalovacího pohonu při zachování příslušných zvukových a dalších efektů. U pracovní funkce strojů je nutno většinou i tuto funkci částečně redukovat. Opět je třeba hledat adekvátní míru redukce. Např. u staveb by měly být u modelů otvírací dveře a okna, uvnitř staveb by měla být provedena vnitřní dispozice místností, a kde je to známo, tak i rozmístění nábytku. Některé modely z NVČ výše uvedené požadavky splňují.

Čtvrtou vrstvou, kterou při výzkumu modelů sledujeme, je vrstva nadstavbová. Ta se do modelů promítá jen v menší míře. Snadno je identifikovatelná estetická kvalita objektů. Na modelech lidových staveb bývají pro oblast Slovácka zachyceny typické regionální ornamenty, některé z modelů strojů mají originální tovární barvy, případně designové prvky na karoserii apod.

Důležité jsou tovární značky, charakteristické prvky autorských řešení. Zde můžeme prohloubit informační kapacitu našich modelů tím, že např. u staveb v terénu vyhodnotíme autorský rukopis a jeho prvky přeneseme na model. Část architektonických modelů zemědělských staveb z období socialismu je právě tímto typem modelu, u něhož lze v některých případech dohledat i konkrétního autora.

Dalším „nadstavbovým“ prvkem u staveb jsou budovy spojené s životem významných osobností. Některé z nich mají i v terénu umístěnu informační cedulku, tu je opět nutno přenést na model. Osobnostní vazby nelze na modelu (pokud tam není cedulka) fixovat a je potřeba je umístit pouze na popisek či jako doprovodný text.

Sociální vazby, v nichž se předloha modelů v realitě nacházela, se rovněž přenášejí na modely obtížně, nicméně je lze alespoň do jisté míry naznačit. Např. u zemědělských usedlostí je nezbytné v modelu zobrazit celou usedlost, nikoliv jen její obytnou část, protože pak lze podle skladby a kapacity jednotlivých staveb snadno odlišit selskou, chalupnickou a domkářskou usedlost. U strojů je možné podle typového označení např. určit výkon stroje, přičemž málo výkonným strojům odpovídalo nižší sociální prostředí apod.

5.5.3 Závěr případové studie

Výzkum prováděný v rámci této případové studie ukázal, že modely staveb, strojů a zařízení mohou plnit paměťovou, vzdělávací i zážitkovou funkci a společně s autentickými předměty se podílejí na institucionalizaci muzea. Jako vhodná metoda studia modelů se prokázala metoda studia čtyř informačních vrstev modelu, a to vrstvy materiálové, konstrukční, funkční a „nadstavbové“. Podle této metody spolu s upřesněním funkce modelu je vhodné postupovat i při zadávání požadavků na zhotovení nových modelů. Závěrem lze konstatovat, že pokud se nebudeme v NZM problematice substituce autentických předmětů formou modelů zabývat, do budoucna ochudíme sbírkový fond NZM o informace, které bylo možno na model přenést, ale z důvodů neznalosti na něj přeneseny nebyly. Nedokonalými modely současně snižujeme kvalitu sbírkového fondu NZM.

6 Limity, diskuse a doporučení

Každý prováděný výzkum má svá omezení. V rámci provedeného výzkumu byly identifikovány zejména následující **limity či omezení**:

Všechna muzea provádějí „výzkum“ ve smyslu zákona o sbírkách, ale jen 22 z nich dle zákona o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací (respektive ve smyslu Metodiky 17+). Závěry týkající se vědecké výzkumné činnosti v muzeích jsou využitelné i u všech muzeí v ČR, která provádějí vědecko-výzkumnou činnost. V širším smyslu se však tato publikace týká všech muzeí. V knize jsou totiž zahrnuty i výsledky analýzy, které jsou zajímavé pro management všech muzeí (např. výsledky zkoumání zabývajícího se statistikou muzeí, jejich hospodařením a finančním řízením). Výsledky zkoumání jsou potenciálně přínosné i pro všechny aktéry věnující se vědecko-výzkumné činnosti, a to zvláště z pohledu rozpracování konceptu muzea jako „vědecko-výzkumné jednotky“.

Při sběru dat jsme narazili na problémy s jejich získáváním. Ukázalo se, že existuje rozdílné vykazování výzkumu dle zákona o sbírkách (respektive dle statistiky, kterou v této oblasti zajišťuje NIPOS) a dle zákona o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací; k výzkumu dle zákona o sbírkách není dostupný dostatek informací (viz kapitola 3). Také tato skutečnost byla omezujícím faktorem při psaní knihy.

Naše analýza odhalila další limity v dokumentaci vědeckého výzkumu. Metodika 17+ zatím zveřejňuje jen jedno (a neúplné) hodnocení kvality výzkumu za rok 2017 (viz kapitola 3.2).

Analýza odhalila i neostře vymezení vztahu mezi pojmy „zaměstnanci muzea“ a „výzkumníci muzea“. Kdo jsou „výzkumníci“ v muzeu? V užším slova smyslu (dle katalogu prací) by to byli jen pracovníci v katalogu prací označení jako „výzkumný a vývojový pracovník“ (číslo povolání 2.15.01). Výzkum v muzeích však provádí také „kurátoři“ (2.04.05; třída 9 až 13), částečně též „restaurátoři a konzervátoři“ (2.04.08; třída 14). Na výzkumu se podílejí také dokumentátoři, výstaváři, edukátoři a další pracovníci. Tuto nejasnost je žádoucí odstranit, neboť může mít řadu indukovaných dopadů, jež mohou zkreslovat statistiku muzeí a vést k neadekvátnímu obrazu o *skutečném* výkonu muzeí.

Hranice mezi běžnou odbornou muzejní prací (například ve sbírce) a výzkumem není vždy zcela jasná, je mimo jiné důsledkem nedostatečné teoretické reflexe o daném problému. Tato kniha otevírá metodologickou cestu k diskusi a naznačuje možnosti, jak tento problém dále řešit.

Případové studie čerpaly zejména ze zkušeností Národního zemědělského muzea. To je na jedné straně určitým omezením ohledně vyvozovaných závěrů, na straně druhé však toto zkoumání podává ucelenější obraz o fungování muzea jako kulturní instituci a ukazuje na problémy, které jsou analogické i pro jiné instituce zabývající se vědecko-výzkumnou prací.

Z výzkumu plynou následující **doporučení** pro muzejní výzkum nebo pro výzkum tohoto tématu v budoucnosti:

Je žádoucí vyjasnit statistiku NIPOS týkající se výzkumu tak, aby byla jednoznačná (tedy sbírala data výzkumu dle Metodiky 17+), a pokud by bylo účelné sbírat další činnosti dle zákona o sbírkách, tak je pojmově jednoznačně vymezit.

Hledat cesty, jak motivovat vyšší počet muzeí, aby prováděla činnosti VaV ve smyslu definic Metodiky 17+.

V neposlední řadě mohou být podnětem pro další výzkum náměty a doporučení identifikované v rámci zmíněných limitů, na něž jsme narazili při řešení našeho výzkumného úkolu, jehož klíčovým výstupem je tato publikace.

Závěr

V této knize jsme představili inovovaný pohled na výzkum v muzeích. Analýza literatury ukazuje, že problémem muzeí se zabývá řada publikací. Jde vesměs o parciální pohled, který je veden z různých aspektů. Žádná z publikací se však speciálně nevěnuje metodologii vědeckého výzkumu v muzeích. Naše kniha se snaží tuto mezeru alespoň částečně zaplnit. Zkoumání opíráme o holistický přístup, který otevírá nové možnosti celostního pohledu na muzea a na výzkum v muzeích. Zkoumáme fenomén muzeálního předmětu jako artefaktu, tedy věci, jež byla vytvořena člověkem s určitým záměrem, a v případě nesociálních objektů jako předmět vypovídající o evoluci přírody.

Muzeální předmět pojímáme jako „fragment z určité doby“, doby, kterou můžeme zpětně rekonstruovat formou explanace nebo výkladu. K tomu se pokoušíme vypracovat základy nových metod a postupů – explanaci formou subsumpcie pod teorii a metodu výkladu (založenou na naraci a hermeneutice). Ukazujeme, že vedle tradičně (dichotomicky) pojímaných nenormativních a normativních metodologií lze muzejní výzkum opřít o integrativní metodologii. Hledáme odpověď na otázku, jak v muzejním výzkumu z informace vytěžené ze studia muzeálního předmětu vytvořit relativně ucelený vědecký obraz o určité době, z níž je zkoumaný muzeální předmět „vytržený“. Příklad získávání takové informace ukazuje metoda orální historie.

Kniha přináší i původní poznatky týkající se toho, co lze považovat za výzkum v muzeích. Pokoušíme se rozpracovat východiska a teorii řízení výzkumu a vývoje v muzeích v podmínkách v ČR. Také v tomto ohledu jde o původní počin. Inspirací je Frascati manuál, na jehož základě vypracováváme kategorizaci základního výzkumu, aplikovaného výzkumu a experimentálního vývoje v muzeu (muzejnictví) a rozpracováváme postupy, jak řídit vědecký výzkum. Rovněž tyto poznatky mají obecnější platnost a mohou být využity v činnosti i jiných (zejména kulturních) vědecko-výzkumných organizací.

Inovaci přináší také idea „muzea jako výzkumné jednotky“. Je to přístup inspirovaný input-output modelem. Na jeho základě navrhujeme postupy, jak hodnotit výstupy a výsledky z této výzkumné jednotky. Uvedený model má univerzální uplatnění. Může být využit pro hodnocení efektů vědecké činnosti všech aktérů zabývajících se výzkumnou činností.

Detailní pozornost je věnována statistice muzeí. Tato část publikace poskytuje řadu podnětných informací o muzeích v ČR. Jde o relativně nejucelenější statistický pohled na muzea v ČR. Poznatky z této analýzy jsou využitelné jak pro mezinárodní komparaci, tak mohou být zdrojem informací pro jiná interdisciplinární zkoumání.

Kniha je završena několika případovými studiemi. Ty dokládají, jak je možné aplikovat vytvořené vědecké poznatky. Autoři knihy si samozřejmě uvědomují, že jimi provedený výzkum má svá omezení, probíráme je tedy spolu s doporučeními v závěrečné kapitole.

Summary

This book's main subject is research and development in museology. The author offers a characterisation of museums' functions and the role of musealia (museum objects) as subjects of scientific research. A museum object is either a manmade artefact created at a particular point in history or an object which attests to the evolution of nature. Museum objects are fragments from a particular period in time and by their scientific investigation, we can arrive at a scientific explanation, which in turn helps us form a scientific image of the period in question. These two methods are elaborated in the book in the form of explanation by subsumption under theory and in the form of an innovated method of explanation. The book shows that alongside traditional (dichotomic) non-normative and normative methodologies, one can also base museum research on integrative methodology. The book's main contribution is in defining the criteria of what can be considered museal research. The publication elaborates a theory of museum research and management in Czech conditions. Using the Frascati manual, it offers a categorisation of basic research, applied research, and experimental development in museology and develops methods of research management. To examine the outputs and results of scientific activity, it defines a concept of museum as a 'unit of science and research'. This approach is inspired by the input-output model on the basis of which the author proposes methods of evaluation of outputs and results of research in museums. Detailed attention is paid to museum statistics. This part of the publication contains large amount of useful information about museums in the Czech Republic, in fact the relatively most comprehensive statistical overview of museums in the country. Lessons drawn from this analysis can be used both in international comparisons and function as a source of information for further multidisciplinary research. The book ends with a number of case studies which deal with selected problems of output and research management in museology.

Přílohy

Příloha č. 1: Obecně vědní metody – vysvětlení a příklady použití

Obecně vědní metody – empirické

Druh metody	Vysvětlení a příklady použití
pozorování	Je empirickou deskriptivní metodou, která popisuje zjevné (jevové) problémy, kdy potřebná informace je získávána různými formami pozorování. Předností metody je, že se zaměřuje na evidenci (zřejmosti, patrnosti). Problémem je, že teprve za jevem je skryta podstata problému. Na ni se zaměřuje vědecké zkoumání. Z pozorování tedy musíme umět konstruovat vědeckou výpověď vypovídající o podstatě.
měření	Je kvantitativní empirickou metodou využitelnou zejména v přírodních vědách (např. měříme fyzikální veličiny). Rysem měření v přírodních vědách je exaktnost. Metoda měření je využitelná i v sociálních vědách. Zde má měření své limity. Obvykle stanovujeme referenční jednotku, na jejím základě pak provádíme normativní hodnocení zkoumaného předmětu P , který srovnáváme s referenční jednotkou R („hodnota exponátu P je dvakrát vyšší než R “).
experiment	Je empirickou metodou, kdy záměrně navozujeme určité podmínky s cílem prověřit nebo vyvrátit určitou hypotézu. Experiment se typicky používá v přírodních vědách. Výhodou je, že za navození daných podmínek se může experiment zopakovat. To je ale prakticky nemožné ve společnosti. (Asi jen málokdo má zájem znovu zopakovat experiment s reálným socialismem.) Psychologové, sociologové, ekonomové atp. sice navozují „experimentální podmínky“ svých výzkumů (sociálních skupin), nedovedou však vyloučit zkreslení plynoucí z nepředvídaného (neodhalitelného) chování zkoumaných aktérů.

Zdroj: autoři dle Ochrana (2009, 2013, 2019)

Obecné vědní metody – teoretické

Druh metody	Vysvětlení a příklady použití
analýza	Je klíčovou metodou. Její podstatou je rozklad zkoumané věci, který je zaměřen na různé stránky zkoumaného předmětu. Podle tohoto zaměření rozlišujeme druhy analýzy. V případě zaměření se na strukturu (strukturní analýza), funkce (funkční analýza), obsah (obsahová analýza) atp. Analýzu využíváme zejména v prvotní fázi výzkumu. Na výstupy z analýzy navazuje syntéza.
syntéza	Je ve srovnání s analýzou opačným postupem v tom smyslu, že těží z výsledků analýzy. Analyzované souvislosti integruje do nového, uceleného vědeckého obrazu či vědecké výpovědi. Syntéza přináší obohacení pro vědecké poznání.
indukce	Je metodou, kdy na základě zkoumání jednotlivého provádíme zobecnění. Předností je, že tato metoda je založena na zkoumání faktů (evidenci). Rozlišujeme úplnou (prostou) indukci a neúplnou indukci. Úplná indukce je založena na vyvozování závěrů ze spočetné množiny všech prvků. Při neúplné indukci provádíme závěr z neúplného pozorování. V tom je slabá stránka indukce. Věda je totiž teoretickým systémem, který vypovídá o zkoumaném problému ve formě obecných (univerzálních) tvrzení. Metoda indukce, jedná-li se o indukci neúplnou, takovou jistotu neposkytuje. V realitě totiž nejsme schopni prozkoumat všechny předměty. Závěry z neúplné indukce mohou být totiž pochybné. (Viz výrok „všechny labutě jsou bílé“. Tento výrok je obtížné verifikovat. Proto Popper (1996) navrhuje místo verifikace falzifikaci. Pochybuje dokonce o tom, že indukce je vědeckou metodou.)
dedukce	Je logickou metodou založenou na sylogismu. Sylogismus je takovým typem deduktivního uvažování, ve kterém se ze dvou původních vět (premis, předpokladů) vyvozuje závěr. Sylogismus má následující strukturu: větší premisu, menší premisu a závěr. Předností dedukce je, že při dodržení pravidel sylogismu dojdeme k nepochybnému závěru (viz logický čtverec, Ochrana, 2009, 2019). Pravidla sylogismu zkoumají jen formální stránku výroků (abstrahují od obsahové/věcné stránky). Tak například sylogismus: Věta 1: „Všichni lidé jsou hloupí.“ Věta 2: „Albert Einstein je člověk.“ Tedy (závěr): „Albert Einstein je hloupý.“ Uvedené premisy a závěr tvoří sylogismus. Z formálně logického hlediska jde o korektní sylogismus. Jistě však věcně nepochybujeme, že Einstein je génius.
komparace	Podstatou komparace je vyhledávání shody a odlišností u porovnávaných entit. Rozlišujeme kvalitativní komparaci a kvantitativní komparaci. Kvantitativní komparace je založena na číselném porovnávání měrné jednotky (např. počet muzeí, počet návštěvníků – viz kapitola 3 této knihy, založená na kvantitativní komparaci). Kvalitativní komparace vymezí referenční jednotku a ve vztahu k ní pak provádíme srovnání. Kvalitativní komparaci můžeme ukázat na části textu z Kristiánovy legendy (2012, s. 29) pojednávající o životě a umučení sv. Václava a jeho báby sv. Ludmily: „Vratislav, jenž měl manželku jménem Drahomír, ze Stodoran, země pohanských Slovanů, kterou třeba přirovnati k oné Jezábel, jež ve své zlobě vraždila proroky, nebo k Evě, manželce prvního člověka, která porodila Kaina a Abela. Neboť Drahomír povila tomuto knížeti dva syny, jednoho jménem Václava, druhého pak Boleslava.“ (Kristiánova legenda, 2012, s. 29). Hlavní referenční jednotkou pro srovnání je starozákonní Jezábel a také Eva. Pro komparaci musíme mít informaci o tom, kdo byly starozákonní Jezábel a Eva (viz Bible, 1989).

specifikace	Metoda specifikace je takovou metodou, která umožňuje odlišení zkoumaného předmětu dané třídy předmětů od jiných předmětů téže třídy, resp. umožňuje odlišit daný předmět určité třídy jevů od předmětů patřících do jiné třídy. Vezměme za příklad specifikace charakteristiku papeže Jana XXIII. (Husova souputníka na kostnickém koncilu) a Krista, jak uvádí Vavřinec z Březové (1974, s. 19), když popisuje jednotlivá obvinění kostnického koncilu vůči Janu XXIII, „totož že ten pan Jan byl a je utlačovatel chudých, pronásledovatel spravedlnosti, pilíř ničemů, sloup svatokupců, milovník tělesnosti, sedlina neřestí... úplný opak života a mravů Kristových“. Odlišení předpokládá diverzitu zkoumaných objektů. Znamená to, že metodu specifikace můžeme použít v těch případech, existuje-li diverzita. Ta je v uvedeném případě (Kristus versus Jan XXIII.) evidentní.
abstrakce	Metoda abstrakce je takový postup, kdy odhlížíme od nepodstatných, jedinečných znaků a charakteristik zkoumaných předmětů a hledáme vlastnosti podstatné a společné zkoumaným předmětům. Příklad: v ČR existuje několik stovek muzeí. Každé muzeum je jedinečnou entitou. Odhlédneme-li (abstrahujeme) od jedinečných vlastností, najdeme společné rysy, na jejichž základě všechna muzea v ČR můžeme zařadit do kategorie „muzeum“.
zobecnění	Metoda zobecnění (čili generalizace) je metodou, která je založena na opačných postupech jako metoda specifikace. Zobecnění můžeme provést různými postupy a formami, nejčastěji přisouzením dané vlastnosti všem prvkům dané klasifikační třídy. Viz například funkce muzeí: všechna muzea plní zážitkovou funkci.
analogie	Je metoda založená na vztahu podobnosti porovnávaných předmětů. Podobnost umožňuje porovnávat dané předměty a vyvozovat závěry. Necht' máme dva objekty (A, B). Známe vlastnosti objektu A. Do téhož druhu objektů (např. muzeí) patří i objekt B. Na základě obdobnosti obou objektů se domníváme, že objekt B má obdobné vlastnosti jako A.
modelování	Modelování je založené na analogii. Výstupem z této metody je model, který zobrazuje určitý objekt buď v materiální podobě (maketa), či ideální podobě (projekt, matematický model). Model je vždy zjednodušením zobrazované reality. Smyslem modelu je vysvětlit určitý modelovaný problém.
explanace	Explanace je vědeckým vysvětlením určitého problému. Jádrem explanace je deduktivní inference. Ta se používá v přírodních vědách. Předpokladem je, že je definován „vědecký zákon“ (podstatný, nutný vztah, opakující se za daných podmínek). Hledáme vysvětlení k určitému jevu tím, že jej za daných podmínek podřadíme pod daný „vědecký zákon“. Závěr z logické inference je vědeckým vysvětlením na základě vědeckého zákona. Někteří vědci se domnívají, že i ve společnosti lze provést subsumpci pod zákon (Hempel). V naší knize rozpracováváme pro vysvětlování sociálních jevů metodu subsumpce pod vědeckou teorii.
narace	Narace je vyprávěním, které je výkladem určité události. Má své aktéry, dějové trajektorie a roviny vyprávění. Narace je obvykle zaměřena ex post. Na výše uvedeném textu (viz komparace) z Kristiánovy legendy lze doložit strukturu narace. Ač je uvedený citát vytržen z celkového vyprávění o životě a umučení sv. Václava a jeho báby sv. Ludmily, jsme přesto schopni, i kdybychom nikdy nic neslyšeli o patronovi české země sv. Václavovi, určit, kdo jsou hlavní aktéři historického děje: Václavova máti Drahomíra, bratr Boleslav (přirovnaný ke Kainovi). Další četbou se pak dovídáme, že Boleslav byl bratrovrah. Drahomíra nechala uškrtit svoji tchyni Ludmilu. To jsou dějové trajektorie. V legendě se prolínají různé dějové roviny. Na daném citátu např. identifikujeme „vedlejší starozákonní rovinu“ (o Evě, která porodila Kaina a Abela) a hlavní dějovou rovinu související se svatým Václavem a sv. Ludmilou.

Zdroj: autoři dle Ochraňa (2009, 2013, 2019)

Příloha č. 2: Definice výsledku „odborná kniha“ a „výstava“ včetně kritérií ověřitelnosti

Kritéria ověřitelnosti výsledků – odborná kniha (B)

Kritérium	Popis použití vyřazujícího kritéria	Způsob verifikace
Existence a správnost ISBN	Neodpovídá kontrolní součet	SW algoritmus numerická kontrola
Počet stran (min. počet stran = 50)	Počet stran je nižší	SW algoritmus
Předání povinných výtisků podle § 3 odst. 1 zákona č. 37/1995 Sb., o neperiodických publikacích, ve znění zákona č. 320/2002 Sb., Národní knihovně České republiky (uplatňuje se pouze u knih vydaných v ČR)	Neexistence ISBN v katalogu NK ČR, v případě knih vydaných mimo ČR v mezinárodně uznávaném katalogu nebo identifikátor DOI nebo Open Access	Databáze NK ČR Knihy vydané mimo ČR: vyplnění podmíněně povinných polí, evidence v mezinárodně uznávaném katalogu, případně ověření poskytovatelem vratnou výpůjčkou od vykazující instituce
Odbornost – u sporných výsledků, zda kniha splňuje definici výsledku, případná expertní kontrola splnění definice příslušným odborným a poradním orgánem RVVI	Kniha nesplňuje definici výsledku	Případné posouzení odbornými a poradními orgány RVVI

Zdroj: Metodika 17+

Definice – Odborná kniha (převzato z Metodika 17+)

„Odborná kniha“ prezentuje původní výsledky výzkumu, které byly uskutečněny autorem knihy nebo autorským týmem, jehož byl autor členem. Kniha je neperiodická odborná publikace o rozsahu alespoň 50 tištěných stran vlastního textu bez fotografických, obrazových, mapových apod. příloh vydaná tiskem nebo elektronicky a posouzená (recenzovaná) alespoň jedním obecně uznávaným odborníkem z příslušného oboru formou lektorského posudku (ne však z pracoviště autorů knihy). Týká se přesně vymezeného problému určitého vědního oboru, obsahuje formulaci identifikovatelné a vědecky uznávané metodologie (explicitně formulovaná metodologická východiska i v monografiích směřujících k aplikacím a/nebo formulace nové metodologie opírající se o dosavadní teoretická bádání v dané oblasti. Formálními atributy odborné knihy jsou odkazy na literaturu v textu, seznam použité literatury (eventuálně poznámkový aparát a bibliografie pramenů) a souhrn v aspoň jednom světovém jazyce. Kniha má přidělen kód ISBN nebo ISMN. Celou knihu vytváří jednotný autorský kolektiv (bez ohledu na to, jaký mají jednotliví členové autorského kolektivu na obsahu podíl), a to i v případě, kdy mají jednotlivé kapitoly knihy samostatné autorství. Odbornou knihou je např. monografie, vědecky zpracovaná encyklopedie a lexikon, kritická edice pramenů, kritická edice uměleckých (hudebních, výtvarných apod.) materiálů doprovázená studií, publikované diplomové, doktorské, habilitační

a disertační práce splňující parametry odborné knihy, které nejsou založeny na pracích druhu J_{imp} , J_{sc} , J_{ost} , kritický komentovaný překlad náročných filozofických, historických či filologických a obdobných textů, vědecky koncipovaný jazykový slovník a odborný výkladový slovník, kritický katalog výstavy apod., pokud splňují uvedená formální kritéria.

U vícesvazkové vědecké monografie je možné do RIV zařadit každý svazek, pokud každý jednotlivě splňuje požadovaná kritéria a byl vydán jako samostatná publikace s vlastním ISBN. Pokud je odborná kniha zařazena v RIV jako výsledek druhu B, nemohou být její kapitoly zařazeny jako výsledek druhu C v případě téhož předkladatele výsledku.

Odbornou knihou nejsou:

- knihy, které nemají ISBN, případně ani ISMN;
- učební texty (tj. učebnice, skripta), pokud nejsou výsledkem původního pedagogického výzkumu;
- odborné posudky a stanoviska, studie, překlady, příručky, informační a propagační publikace, ročenky (s výjimkou těch, které splňují požadavky na odbornou knihu), výroční nebo obdobné periodické zprávy;
- publikované diplomové, doktorské, habilitační a disertační práce, založené na pracích druhu J_{imp} , J_{sc} , J_{ost} , opatřené komentářem a kódem ISBN;
- běžné jazykové slovníky;
- účelově vydané souhrny odborných prací (např. v rámci jednoho pracoviště);
- tiskem nebo elektronicky vydané souhrny abstraktů, či ústních sdělení z konferencí;
- metodické příručky, katalogy a normy;
- sborníky (jednotlivé příspěvky ve sborníku jsou výsledkem druhu D);
- beletrie, populárně naučná literatura, např. cestopisy, texty divadelních her;
- výběrové bibliografie, výroční zprávy, proslovy, reportáže, soubory studentských soutěžních prací, turistické průvodce;
- komerční překlady z cizích jazyků;
- memoáry, informační materiály; popularizující monografie, biografie a autobiografie; účelově monograficky vydané závěrečné zprávy z projektů.

Pokud je kniha vydána v ČR, musí být povinný výtisk registrován v Národní knihovně ČR. Pro výsledky typu „odborná kniha“ publikované v zahraničí představuje verifikaci:

Odkaz na Digital Object Identifier (DOI) nebo Open Access (OA), dohledatelnost v mezinárodně uznávaném katalogu, resp. ověření vratnou výpůjčkou od vykazující instituce stvrzené poskytovatelem.

Kritéria ověřitelnosti výsledků „výstava“ (E) nebo „výstava s kritickým katalogem“ (E_{krit})

Kritérium	Popis použití vyřazujícího kritéria	Způsob verifikace
výstava prezentuje původní vědecké/výzkumné informace a splnění dodatečných kritérií dle Frascati manuálu, část 2, a u E_{krit} (kritický katalog výstavy) a případně další požadavky poskytovatele (např. doba trvání, návštěvnost, rozsah, cílová skupina aj.)	Prvek VaVaI není identifikován nebo nejsou prezentovány výsledky výzkumu autora nebo týmu, jehož je autor členem (tj. jde o výstavu „obecně“ zaměřenou na dané téma) a u E _{krit} (kritický katalog) nebyl vydán nebo nenaplní parametry odborné knihy druhu „B“ nebo nejsou splněny požadavky poskytovatele	Ověření prostřednictvím poskytovatele

Zdroj: Metodika 17+

Definice – Výstava (převzato z Metodika 17+)

Zorganizování (uspořádání) výstavy je možné považovat za výsledek VaVaI pouze tehdy, je-li možné identifikovat přítomnost VaVaI v činnostech, na jejichž základě prezentované informace či skutečnosti vznikly. Výsledek realizoval původní výsledky výzkumu a vývoje, které byly uskutečněny autorem nebo týmem, jehož byl autor členem.

Výsledkem druhu E není:

- výstava zaměřená obecně na dané téma, která nezahrnuje výsledky autora nebo týmu, jehož je autor členem, ale shrnuje široké poznatky v daném oboru nebo má např. výhradně osvětový charakter.

Definice – Výstava s kritickým katalogem (převzato z Metodika 17+)

Výsledkem „výstava s kritickým katalogem“ se rozumí veřejná prezentace původních výsledků výzkumu a vývoje, které byly uskutečněny autorem nebo týmem, jehož byl autor členem. Kritérium/kritéria pro jeho uznávání může dále stanovit poskytovatel podpory pro příslušnou výzkumnou aktivitu a nedílné součásti výsledků si mohou dále parametrizovat poskytovatelé podle svých potřeb. Podmínkou pro uznání výsledku „výstava s kritickým katalogem“ je publikace kritického katalogu výstavy, který splňuje všechny náležitosti pro druh výsledku „odborná kniha“ a jako takový byl uplatněn a schválen (nelze tedy uznat tento výsledek bez kritického katalogu / odborné knihy do doby, než je kritický katalog publikován).

Literatura

Anderson, M. L.: *Metrics of Success in Art Museums*. 2004. Dostupné z: www.cgu.edu/pdffiles/gli/metrics.pdf

Ashby, R. W.: *Introduction to Cybernetics*. London: Routledge Kegan & Paul 1964.

Ayer, A. J. 2006. Dôkaz nemožnosti metafyziky. In *Logický pozitivizmus III.*, ed. F. Mihina, T. Sedová, M. Zouhar, 487–496. Bratislava: IRIS.

Bachelard, G. 1981. *Nový duch vedy*. Bratislava: Pravda.

Bachelard, G. 1949. *Le Rationalisme appliqué*. Paris: Presse Universitaires de France.

Barrio, M. J. -Herrero, L. C. - Sanz, J. A.: Measuring the efficiency of heritage institutions: A case study of a regional system of museums in Spain. *Journal of Cultural Heritage*, 2009, 10(2), 258–268.

Barnett, C.: *Culture, policy, and subsidiarity in the European Union: from symbolic identity to the governmentalisation of culture*, *Political Geography*, 20/4, 2001, s. 405–426.

Basso, A. - Funari, S.: Measuring the performance of museums: classical and FDH DEA models. *Rendiconti*, 2003, 1–16.

Bartoš, Jiří: Úvod do nauky o historických pramenech. Olomouc 1992.

Beneš, J.: Kritika muzejních výstav z hlediska muzeologického. In: *Muzea a návštěvníci aneb Je výstava zábava či otrava?*: Sborník příspěvků muzeologického semináře. Hodonín: Masarykovo muzeum v Hodoníně, s. 9–17. 1997. ISBN 80-238-1428-1.

Beneš, Josef. *Základy muzeologie*. Opava: Slezská univerzita, 1997. ISBN 80-901974-3-4.

Bertalanffy, L. von: *Člověk-robot a myšlení*. Praha: Svoboda, 1972.

Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona. Praha: Ekumenická rada církví v ČSSR: 1989.

Boylan, Patrick J. (ed.): *Running a museum: A practical handbook*, Paris: International Council of Museums. Paris: ICOM 2004.

Brentano: F. 1993. *O původu mravního poznání*. Praha: Naše vojsko.

Carnap, R. 1968. Testovatelnost a význam. In: *Antológia z diel filozofov. Logický empirizmus a filozofia prírodných vied*. Bratislava: VPL, s. 307–317.

Carnap, R. 2005. *Význam a nevyhnutnosť*. Bratislava: Kalligram.

Demjančuk, N. 2002. *Filosofie a vědecké myšlení. Proměna obrazu vědy v analytické tradici*. Dobrá Voda: Vydavatelství Aleš Čeněk.

Dolák, J.: K teorii sbírkotvorné činnosti muzeí. Některé problémy muzejní selekce. In: *Teorie a praxe vybraných muzejních činností*. 1. vyd. Brno: Technické muzeum v Brně, 2005. s. 4–11. ISBN 80-86413-20-9.

Fajkus, B.: *Filosofie a metodologie vědy*. Praha: Academia, 2005.

Fay, B.: *Současná filosofie sociálních věd. Multikulturní přístup*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002.

Fialová, D.: *Profesní a etické standardy a výkonnostní ukazatele muzejní práce*. Praha: Asociace muzeí a galerií ČR 2003.

Fopp, M. A.: *Managing Museums and Galleries*, London-New York, 1997.

Gadamer, H. G.: *Pravda a metoda I. Nárýs filosofické hermeneutiky*. Praha: Triáda, 2010.

Genoways, H. H. – Ireland, L.M. (eds.). *Museum Administration. An Introduction*. Walnut Creek : Altamira Press, 2003.

Hájek, O. – Půček, M. – Novosák, J.: Marketing muzeí: případové studie muzeí Zlínského kraje. *Časopis Slezského zemského muzea. Série B.* 2011, č. 3, s. 201-212.

Hamerníková, B.: *Financování ve veřejném a neziskovém nestátním sektoru*. Praha: Eurolex Bohemia 2000.

Heidegger, M. 1993. *Básnický bydlí člověk*. Praha: OIKOYMENH.

Heidegger, M. 1996. *Bytí a čas*. Praha: OIKOYMENH.

Hempel, C. G.: The Theoreticians Dilemma. A Study in the Logic of Theory Construction. *Feigl H. M. Scriven and Maxwell (eds.). Concepts, Theories, and the Mind – Body Problem. Minnesota Studies in the Philosophy of Science, vol. II. University of Minnesota Press, Minneapolis 1958, pp. 37 – 98.*

Hempel, C. G.: *Aspects of scientific explanation*. New York: Free Press, 1965.

Hempel, C. G., Oppenheim, P.: The Logic of Explanation. *Philosophy of Science, Vol. 15 (1948), pp. 135–175.* Český překlad *Studie z logiky vysvětlení*. In: *Filosofie vědy*. Praha, Svoboda 1968, s. 189–247.

Hempel, C. G.: Teoretikovo dilemma. Studie z logiky konstrukce teorií. In: *Filosofie vědy. Praha, Svoboda 1968, s. 86–160.*

Hendl, J.: *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005.

Hronová, S. – Fischer, J. – Hindls, R. – Sixta, J.: *Národní účetnictví – nástroj popisu globální ekonomiky*. Praha: C. H. Beck, 2009.

ICOM – etický kodex (2006). Profesní etický kodex ICOM pro muzea dostupný na http://www.mzm.cz/fileadmin/user_upload/dokumenty_mzm/eticky_kodex_ICOM.pdf

Johnová, R.: *Marketing kulturního dědictví a umění*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2008.

Jandourek, J.: *Sociologický slovník*. Praha: Portál 2001.

Johnson, P. – Thomas, B.: *Museum: an economic perspective*. In: PEARCE, S. M. (ed.): *Museum economics and the community*. London: The Athlone Press 1991, pp. 5-40.

Johnson, P. – Thomas, B.: The Economics of Museums: A Research Perspective. *Journal of Cultural Economics*, 1998, 22(2-3), 75-85.

Johnson, P., 2003: *Museums*. In: TOWSE, R. (ed.): *Handbook of Cultural Economics*. UK: Edward Elgar Publishing 2003, pp. 315-320.

Kavanagh, G.: *History Curatorship*. Leicester University Press, Leicester 1990.

Klauswitz, W.: Ausbildung zum Museumsmanager, *Museumskunde*, 1, 1994.

Kesner, L.: *Marketing a management muzeí a památek*. Praha: Grada Publishing 2005.

- Kesner, L.: *Muzeum umění v digitální době: Vnímání obrazů a prožitek umění v soudobé společnosti*. Praha: Argo a Národní galerie v Praze, 2000. 258 s. ISBN 80-7035-155-1.
- Kesner, L.: Expozice jako prostor aktivního vnímání. Teoretická východiska, strategie realizace, *Bulletin Moravské galerie v Brně*, 2003, (58/59) 92–107.
- Kosík, K.: *Dialektika konkrétního (Studie o problematice Člověka a světa)*. Praha: NČSAV, 1963
- Kristiánova legenda. Život a umučení svatého Václava a jeho báby svaté Ludmily. Vita et passio sancti Wenceslai et sancte Ludmile ave eius. K vydání připravil, z latiny přeložil a poznámkou opatřil Jaroslav Ludvíkovský. Praha: Vyšehrad, 2012.
- Kotátko, P.: *Interpretace a subjektivita*. Praha: Filosofia, 2006.
- Kuhn, S. T.: *Struktura vědeckých revolucí*. Praha, OIKOYMENH 1997.
- Lakatos, I.: *The methodology of scientific research programmes, Philosophical Papers, Volume I*. Sestavovatelé: John Worrall a Gregory Currie. Cambridge University Press. Cambridge London-New York-Melbourne: 1978.
- Leontief, W. W. *Input-Output Economics*. 2nd ed., New York: Oxford University Press, 1986.
- Lord, B. - Lord, G. D.: *Manual of Museum Management*, London 1997.
- Lord, G. D. - Markert, K.: *The Manual of Strategic Planning for Museums*. AltaMira Press : [s.n.], 2007.
- Luhman, N.: *Sociální systémy. Nárys obecné teorie*. Brno: CDK, 2006.
- Luksetich, W. A. - Partridge, M. D.: Demand functions for museum services. *Applied Economics*, 1997, 29(12), pp. 1553–1559.
- McLean, F.: *A marketing revolution in museums*, Journal of Marketing Management, 11/6, 1995, pp. 601–616.
- Meier, A.: Museumssoziologie – eine neue Disziplin, *Neue Museumskunde*, 1, 1974.
- Moore, K. (Ed.): *Management in museums* (Vol. 7). A&C Black, 1999.
- Moore, K.: *Museum management*. London: Psychology Press. Routledge, 1994.
- Morrissey, Ch. T.: Why Call It „Oral History“? Searching for Early Usage of Generic Term. In: *The Oral History Review*, Vol. 8. (1980), s. 20–48.
- Neurath, O. 2006a. Fyzikalizmus. In *Logický pozitivizmus III.*, ed. F. Mihina, T. Sedová, M. Zouhar, 201–205. Bratislava: IRIS.
- Neurath, O. 2006b. Sociológia z pohľadu fyzikalizmu. In: *Logický pozitivizmus III.*, ed. F. Mihina, T. Sedová, M. Zouhar, 219–246. Bratislava: IRIS.
- Novotný, J. a kol.: *Ekonomika a řízení neziskových organizací* (zejména nevládních organizací). Praha: Oeconomica, 2004.
- Ochrana, F.: *Metodologie vědy (úvod do problému)*. Praha: Karolinum, 2009.
- Ochrana, F.: *Metodologie sociálních věd*. Praha: Karolinum, 2013.
- Ochrana, F.: *Metodologie, metody a metodika vědeckého výzkumu*. Praha: Karolinum, 2019.
- Ochrana, F. – Plaček, M. – Půček, M. J. – Šimčík, A.: *Management a hospodaření muzeí*. Praha: Karolinum, 2018.

Oster, S. – Goetzmann, W. N.: *Does Governance Matter? The Case of Art Museum*. In: GLAESER, E., L. (ed.): *The Governance of Non-for-Profit Organisation*. Chicago: University of Chicago Press 2002, pp. 71–99.

Palacký, F.: *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě. Faksimile vydání z roku 1907*. Praha: Nakladatelství Erika, 1998.

Pekař, J.: *Kniha o Kosti*. Praha: Československý spisovatel: 1970.

Pekař, J.: Jan Žižka z Kalicha. In: *Postavy a problémy českých dějin*, 110–129. Praha: Vyšehrad, 1990.

Petrusek, M. (red.): *Velký sociologický slovník I*. Praha: Karolinum, 1996.

Piccolomini, E. S. Papež římský Pius II.: *Historie česká. O původu a skutcích Čechů a několika jejich panovníků věnovaná nejjasnějšímu knížeti a pánu Alfonsovi aragonskému*. Praha: Dialog. 2010.

Popper, K. R.: *Bída historicismu*. Praha, OIKOYMENH, 2000.

Popper, K. R.: *Logika vědeckého zkoumání*. Praha, OIKOYMENH, 1997.

Prigogine, I.: *Only an Illusion. The Tanner Lecture on Human Values Delivered at Jawaharlal Nehru University*, 1982.

Ratiu, D.-E.: Cultural policy and values: intrinsic versus instrumental? The case of Romania, *The Journal of Arts Management, Law, and Society (dale JAMLS)*, 39/1, 2009, s. 24–44.

Rektořík, J. a kol.: *Organizace neziskového sektoru – základy ekonomiky, teorie a řízení*. 3. vydání. Praha: Ekopress 2010.

Rektořík, J.: *Ekonomika a řízení neziskových organizací*. Brno: MU 1999.

Rickert, H.: Kulturní veda a přírodní veda. In: *Antológia z diel filozofov. Pozitivismus, voluntarizmus, novokantovstvo*, ed. I. Hrušovský, M. Zigo, 543–559. Bratislava: VPL, 1967.

Ricoeur, P.: *Čas a vyprávění I*. Praha: OIKOYMENH, 2000.

Ritchie A. Donald: *Doing Oral History*. Twayne Publishers, New York 1995.

Russell, B.: O indukci. In: Russell, B.: *Problémy filozofie*. Bratislava, P a K 1992, s. 37–43.

Salamon, L. M. – Anpeier, H. K. – Sokolowski, W. S.: *The Emerging Sector: A Statistical Supplement*. The John Hopkins Comparative Non Profit Sector Project, 1996.

Sandell, R. – Janes, R. R. (Eds.): *Museum management and marketing*. Routledge 2007.

Schlick, M.: Nová filozofia skúsenosti. In: *Logický pozitivizmus. III.*, ed. F. Mihina, T. Sedová, M. Zouhar, 77–88. Bratislava: IRIS. 2006a.

Schlick, M.: O základech poznania. In: *Logický pozitivizmus. III.*, ed. F. Mihina, T. Sedová, M. Zouhar, 89–103. Bratislava: IRIS: 2006b.

Sofka, V. (ed.): *Museology – Science or just Practical Museum Work ?/ La muséologie – science ou pratique du musée? Museological Working Papers*, No.1., 1980.

Sofka, V. (ed.): *Museology and Museums/Muséologie et Musées, ICOFOM Studies Series*, 12, 1987.

Stake, R. E.: *The art of case study research*. Thousand Oaks: SAGE Publications, 1995.

Statistika NIPOS – formulář: Roční výkaz o muzeu a galerii (muzeu výtvarných umění). Kult (MK) 14–01
Dostupné z <https://www.nipos.cz/?cat=102>

- Stránská, E. – Stránský, Z.: *Základy štúdia muzeológie*. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela, 2000. 130 s. ISBN 80-8055-455-2.
- Stránský, Z.: *Archeologie a muzeologie*. Brno: Masarykova univerzita v Brně, 2005. 315 s. ISBN 80-210-3861-6.
- Stránský, Z.: *Úvod do studia muzeologie*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2000. ISBN 80-210-1272-2.
- Šelešovský, J. – Pavlík, M.: Veřejné politiky krajské samosprávy a jejich vliv na rozvoj regionů v ČR. In Cibáková, M., Malý, I. a kol.: *Verejná politika a regionálny rozvoj*. První. Bratislava: IURA Edition, 2013. s. 67-81.
- Šimčík, A.: Udržitelná preventivní konzervace v každodennosti muzea – předpoklady a výsledky. In: *Zborník príspevkov z konferencie Conservation Science, Technology and Industry (CSTI) 2015 – Integrácia konzervačnej vedy a technológií do interdisciplinárnej ochrany materiálov a objektov dedičstva, 7. – 9. októbra 2015*, Slovenské národné múzeum, Bratislava 2016, s. 16-26.
- Škarabelová, S. – Neshybová, J. – Rektořík, J.: *Ekonomika kultury a masmédií*. Brno: Masarykova univerzita: Ekonomicko správní fakulta, 2007.
- Šobáňová, P.: *Muzejní expozice jako edukační médium*. Olomouc: Univerzita Palackého Olomouc, 2014.
- Šobáňová, P.: *Edukační potenciál muzea*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. 396 s. ISBN 978-80-244-3034-8.
- Šopák, P. a kol.: *Vademecum muzeologie*. Internetová příručka pro výuku muzeologie. Opava: Ústav historických věd FPF Slezské univerzity v Opavě. 2014. Dostupné z <http://vademecum.fpf.slu.cz/>
- Špět, J. Přehled vývoje českého muzejnictví do roku 1945, I. (6. vydání), Praha 2004.
- Šulc, M.: *Návrh modelu měření a hodnocení výkonnosti příspěvkových organizací*. Disertační práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích: Ekonomická fakulta 2014.
- Taleb, N. N.: *Černá labuť. Následky vysoce nepravděpodobných událostí*. Praha–Litomyšl: Paseka, 2011.
- Taleb, N. N.: *Zrádná nahodilost. O skryté roli náhody na trzích a v životě*. Praha–Litomyšl: Paseka, 2013.
- Thompson, Paul: *The Voice of the Past*. Oxford University Press, Oxford – New York 1978.
- Tomek, V. V.: *Jan Žižka*. Praha: V ráji, 1993.
- Urbánek, R.: *Jan Žižka*. Praha: Spolek výtvarných umělců Mánes, 1925.
- Vaněk, M. – Mücke, P. – Pelikánová, H.: *Naslouchat hlasům paměti. Teoretické a praktické aspekty orální historie*. Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, Praha 2007.
- Vaněk, M. – Mücke, P.: *Třetí strana trojúhelníku. Teorie a praxe orální historie*. Karolinum, Praha 2015.
- Vaněk, M. kol.: *Orální historie. Metodické a „technické“ postupy*. Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2003.
- Vaněk, M.: *Orální historie ve výzkumu soudobých dějin. Hlasy minulosti 1*. Praha: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, 2004.
- Vavřínek z Březové: *Husitská kronika. Píseň o vítězství u Domažlic*. Praha: Svoboda, 1979.
- Viceník, J.: *Spor o charakter metodológie vied: Problémy a tendencie*. Bratislava: Pravda. 1988.

Waidacher, F.: *Príručka všeobecnej muzeológie*. Bratislava: Slovenské národné múzeum – Národné múzejné centrum, Vydavateľstvo SNM, 1999. 477 s. ISBN 80-8060-015-5.

White, H.: *Metahistorie. Historická imaginace v Evropě devatenáctého století*. Brno: Host, 2011.

Windelband, W.: Dejiny a prírodné vedy. (Štrasburský rektorský prejav, 1894). In: *Antológia z diel filozofov. Pozitivismus, voluntarizmus, novokantovstvo*, ed. I. Hrušovský, M. Zigo, 524–537. Bratislava: VPL, 1967.

Winch, P.: *Idea sociální vědy*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004.

Wittgenstein, L.: *Tractatus logico-philosophicus*. Bratislava: Kalligram, 2003.

Yin, R. K.: *Case study research: design and methods*. 5. vyd. Svazek Applied social research methods series. Los Angeles: Sage, 2009.

Žalman, J. a kol.: *Příručka muzejníková I*. Praha: Asociace muzeí a galerií ČR, 2010.

Jmenný rejstřík

A

Abel:	86,87
Anderson, M. L.:	18, 29, 91
Ashby, R. W.:	91
Ashmole, E.:	30
Ayer, A. J.:	35, 37, 46, 91

B

Bachelard, G.:	12, 91
Barnett, C.:	29, 91
Barrio, M. J.:	29, 91
Bartoš, J.:	44, 91
Basso, A.:	29, 91
Bertalanffy, L. von:	32, 91
Beneš, J.:	10, 18, 20, 91
Boleslav:	86, 87
Boylan, P.:	91
Brentano, F.:	46, 91
Burke, P.:	48

C

Carnap, R.:	35, 38, 39, 91
-------------	----------------

Č

Čapek, K.:	42
------------	----

D

Demjančuk, N.:	38, 91
Dolák, J.:	18, 91
Drahomíra (Drahomír):	86, 87

E

Edson, G.:	32
Eva:	86, 87

F

Fajkus, B.:	38, 91
Fay, B.:	12, 40, 91

Fialová, D.:	29, 32, 92
--------------	------------

Fopp, M. A.:	29, 92
--------------	--------

Funari, S.:	29, 91
-------------	--------

G

Gadamer, H. G.:	15, 92
-----------------	--------

Genoways, H. H.:	29, 92
------------------	--------

Goetzmann, W. N.:	18, 94
-------------------	--------

H

Hájek, O.:	18, 29, 32, 92
------------	----------------

Hamerníková, B.:	29, 92
------------------	--------

Heidegger, M.:	37, 92
----------------	--------

Herrero, L. C.:	29, 91
-----------------	--------

Hempel, C. G.:	39, 44, 45, 87, 92
----------------	--------------------

Hendl, J.:	13, 92
------------	--------

Hronová, S.:	29, 92
--------------	--------

I

Ireland, L. M.:	29, 92
-----------------	--------

J

Jandourek, J.:	31, 92
----------------	--------

Janes, R. R.:	29, 94
---------------	--------

Jan XXXIII.:	87
--------------	----

Jezábel:	86
----------	----

Johnová, R.:	29, 31, 92
--------------	------------

Johnson, P.:	22, 92
--------------	--------

K

Kain:	86, 87
-------	--------

Kavanagh, G.:	29, 92
---------------	--------

Kesner, L.:	18, 29, 32, 92, 93
-------------	--------------------

Klausewitz, W.:	29, 92
-----------------	--------

Komenský, J. A.:	22
------------------	----

Kosík, K.:	20, 93
------------	--------

Kotátko, P.:	46, 93
--------------	--------

Kristus:	87	Partridge, M. D.:	18, 29, 93
Kuhn, S. T.:	35, 93	Pavlik, M.:	29, 95
L		Pekař, J.:	12, 39, 94
Lakatos, I.:	35, 93	Pelikánová, H.:	95
Leontief, W.:	66, 93	Petrusek, M.:	31, 94
Lichtblau, A.:	43	Piccolomini, E. S.:	39, 40, 94
Linné, C.:	13	Plaček, M.:	10, 11, 29, 93
Lord, B.:	29, 93	Popper, K. R.:	12, 13, 35, 37, 38, 45, 86, 94
Lord, G. D.:	29, 93	Prigogine, I.:	39, 94
Ludmila, sv.:	86, 87, 93	Půček, M. J.:	10, 11, 29, 92, 93
Luhman, N.:	32, 93	R	
Luksetich, W. A.:	18, 29, 93	Ratiu, D. E.:	29, 94
M		Riegl, A.:	31
Mac Gregor, A.:	30	Rektořík, J.:	29, 94, 95
Markert, K.:	29, 93	Rickert, H.:	39, 94
Masaryk, T. G.:	42	Ricoeur, P.:	46, 94
McLean, F.:	18, 29, 32, 93	Ritchie, A. D.:	41, 94
Meier, A.:	29, 93	Russell, B.:	12, 94
Moore, K.:	93	S	
Morrissey, Ch. T.:	41, 93	Salamon, L. M.:	29, 94
Mücke, P.:	95	Sandell, R.:	29, 94
N		Sanz, J. A.:	29, 91
Neshybová, J.:	29, 95	Schlick, M.:	39, 94
Neurath, O.:	39, 93	Sofka, V.:	29, 94
Novosák, J.:	92	Stake, R. E.:	12, 94
Novotný, J.:	29, 93	Stránská, E.:	18, 29, 31, 32, 95
O		Stránský, Z.:	10, 18, 29, 31, 32, 95
Ochrana, F.:	10, 11, 12, 15, 16, 18, 23, 29, 36, 39, 41, 66, 85, 86, 87, 93	Š	
Oppenheim, P.:	39, 44, 45, 92	Šelešovský, J.:	29, 95
Oster, S.:	18, 94	Šimčík, A.:	10, 11, 29, 30, 93, 95
P		Škarabelová, S.:	29, 95
Palacký, F.:	39, 94	Šobánková, P.:	9, 17, 18, 22, 47, 95

Šopák, P.:	17, 95
Špét, J.:	29, 30, 31, 95
Šulc, M.:	29, 32, 95
T	
Taleb, N. N.:	95
Thomas, B.:	22, 92
Thompson, P.:	41, 67, 95
Tomek, V. V.:	39, 95
U	
Urbánek, R.:	39, 95
V	
Václav, sv.:	86, 87, 93
Vaněk, M.:	41, 42, 43, 44, 73, 95
Vavřinec z Březové:	87, 95
Viceník, J.:	38, 95
W	
Waidacher, F.:	9, 10, 17, 18, 29, 96
White, H.:	46, 96
Windelband, W.:	39, 95, 96
Winch, P.:	39, 96
Wittgenstein, L.:	39, 96
Wren, Ch.:	99
Y	
Yin, R. K.:	12, 96
Ž	
Žalman, J.:	10, 96

Věcný rejstřík

A

Abstrakce:	40, 87
Analýza:	10, 12, 27, 28, 29, 31, 36, 37, 40, 44, 47, 51, 54, 56, 58, 59, 60, 66, 72, 74, 78, 81, 83, 86
Analogie:	40, 66, 79, 87
Analýza výsledků výzkumu (ANV):	13, 51
Aplikovaný výzkum:	26, 27, 28, 59, 83
Archiv vědy:	35
Axiom:	40

C

Centrální evidence sbírek muzejní povahy (CES):	13, 47
Cíle muzea:	51, 57
Cíle výzkumu (viz heslo výzkumný cíl):	9, 11, 16, 25, 28, 33, 34, 36, 37, 38, 40, 57, 63, 66

D

Data:	12, 13, 51, 82
Dedukce:	12, 40, 66, 86
Depozitář:	9, 16, 22
Desk research:	12
Dokumentátor:	9, 25, 33, 81

E

Edukátor:	9, 23, 25, 81
Etika, etické zásady:	42
Evidenční začlenění získaných přírůstků do sbírek:	19
Expozice:	9, 26, 27, 28, 31, 47, 48, 49, 50, 57, 74, 75, 93, 95
Experimentální vývoj:	10, 11, 13, 26, 27, 28, 47, 50, 51, 68, 70, 81, 83

F

Finanční řízení:	58, 81
Frascati manuál:	9, 11, 24, 25, 26, 27, 51, 57, 58, 62, 65, 83, 84, 90
Funkce muzea:	19, 21, 23, 66

G

Gastronomie (podsbírka):	72, 73
--------------------------	--------

H

Hodnocení kvality výsledků vědecké a výzkumné činnosti muzeí:	56, 66, 69, 71, 81
Hodnocení vědeckých výsledků (kategorie publikace):	60, 67, 69
Hodnocení vědeckých výsledků (kategorie nepublikační výsledky):	20, 68, 70
Hodnota díla:	21,
Hodnota dokumentu:	21
Hodnota vztahu:	21, 28
Hodnoticí struktura:	21
Holistický přístup zkoumání muzeí a muzejnictví:	29, 66, 83
Hospodaření muzeí:	10, 11, 93
Hypotéza:	12, 24, 34, 35, 36, 37, 38, 45, 57, 63, 73, 85

I

Indukce:	12, 40, 86, 94
Informační systém výzkumu, experimentálního vývoje a inovací:	50, 68, 70
Institucionalizace:	18, 19, 23, 78, 80
Integrativní přístup:	12, 38, 40
Interaktivní prezentace:	9
Interpretace orálně historických pramenů:	44

K

Komparace:	12, 18, 40, 44, 53, 60, 63, 72, 74, 75, 78, 83, 86, 87
Komunikace s návštěvníky (veřejností):	9
Koncepce rozvoje výzkumné organizace:	11
Kritéria výzkumu podle Frascati manuálu:	11, 24, 25, 26
Kronikář:	19
Kulturní dědictví:	29, 48
Kurátor:	9, 22, 23, 25, 33, 57, 65, 72, 73, 81

M

Management vědecko-výzkumné práce:	10
Materiální cena:	21
Metodika hodnocení výzkumu:	9, 11, 26, 53, 56, 60
Metodologie/metodologie vědy:	9, 10, 11, 12, 13, 15, 34, 38, 39, 40, 50, 60, 63, 66, 72, 74, 78, 88, 91, 93
Metodologie vědecko-výzkumné činnosti:	38, 39, 40
Metody vědecké práce:	40
Ministerstvo kultury:	10, 13, 47, 52, 53, 57, 58, 59

Ministerstvo zemědělství:	10, 11, 52
Ministerstvo financí:	13
Mix metodologií:	12, 38, 60, 66, 72, 74
Modelování:	40, 87
MONITOR (informační portál Ministerstva financí ČR):	13
Muzealizace:	20, 28
Muzeální předmět:	13, 14, 15, 16, 83
Muzejnictví:	12, 29, 30, 38, 39, 45, 66, 83, 95
Muzejní prezentace (komunikace):	18, 19, 28
Muzejní sbírka:	13, 15, 46, 73
Muzejní selekce:	18, 19, 20, 21, 31, 91
Muzejní tezaurace:	18, 19, 20, 21, 31
Muzeologie:	11, 12, 14, 15, 16, 28, 29, 30, 31, 41, 45, 46, 72, 73, 91, 95, 96
Muzeum jako vědecko-výzkumná jednotka (výzkumná organizace):	33, 66, 67, 71, 81, 83
N	
Narátor:	42, 43, 44, 72
Narace:	15, 40, 46, 83, 87
Národní zemědělské muzeum (NZM):	10, 11, 13, 33, 52, 53, 57, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81
Národní památkový ústav:	11, 51, 53
Návštěvníci muzea:	9, 17, 19, 20, 21, 22, 23, 28, 29, 47, 48, 49, 70, 74, 75, 79, 86, 91
NIPOS:	9, 13, 29, 47, 48, 49, 50, 81, 82, 94
Normativní metodologie:	12, 16, 38, 39, 40, 46, 60, 66, 72, 74, 78, 83, 85
O	
Ochrana sbírky (sbírkových předmětů):	30, 31, 37, 51, 57, 69
Orální historie:	40, 41, 42, 43, 44, 72, 73, 83, 95
P	
Památko:	19, 21, 22, 27, 28, 47, 70
Památkově chráněná budova (objekt):	9, 11
Pamětník:	19
Paměťová funkce muzea:	18, 19, 21, 22, 23, 78, 80
Poslání muzea:	9, 28, 32, 51, 57
Pozitivní metodologie:	12, 78
Pracovníci muzeí:	9, 11, 25, 26, 28, 41, 48, 61, 76, 78, 81

Průvodní dokumentace:	19, 20
Předmět zkoumání (výzkumný předmět):	33, 34, 35, 36, 38, 39, 40
Přepis rozhovoru:	42, 44, 73
Případová studie jako metoda:	11, 12, 13, 25, 26, 50, 60, 65, 66, 71, 72, 73, 74, 77, 78, 80, 81, 83, 92
Publikace jako výsledek vědecké činnosti:	10, 25, 26, 27, 28, 37, 40, 47, 60, 62, 64, 67, 69, 71, 88
R	
Restaurátor/restaurování:	9, 25, 26, 33, 48, 50, 81
RIV (Rejstřík informací o výsledcích):	13, 36, 50, 51, 52, 61, 63, 67, 68, 69, 70, 89
Rizika výzkumu:	58
Rozhovor:	42, 43, 44, 60, 72, 73
Rozpočet:	13, 58, 59, 66, 70
Ř	
Řízení muzea:	10, 11, 12, 23, 28, 29, 57
Řízení výzkumu a vývoje v muzeích:	9, 12, 57, 58, 83
S	
Sběratel:	19, 75
Sbírka:	9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 30, 46, 47, 50, 51, 57, 73, 74, 75, 78, 81, 82
Sbírkový předmět:	9, 10, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 27, 28, 46, 47, 48, 72, 73
Sbírkový fond:	13, 14, 17, 18, 23, 27, 28, 76, 78, 80
Sbírkový fond a vědecká dokumentace:	17
Seznam muzeí (výzkumných organizací):	52
Soukromá sbírka:	11
Specifikace:	40, 66, 87
Statistika muzeí:	29, 47, 48, 49, 81
Syntéza:	12, 16, 40, 66, 86
T	
Tazatel:	42, 43, 44
Terénní průzkum:	19, 74, 76
V	
Vědecká činnost muzea:	9, 10, 11, 12, 13, 29, 31, 33, 40, 41, 66, 67, 68, 69, 70, 81, 83

Vědecká výstava:	25, 11, 26, 47, 48
Vědecké metody:	12, 35, 40, 66, 72, 74, 86
Vědecké vysvětlení formou subsumpce pod teorii:	41, 44, 45, 46, 83, 87
Vědecko-výzkumný potenciál:	9
Vědecko-výzkumný projekt (výzkumný projekt):	25, 34, 57, 58, 59, 62, 68
Vědecko-výzkumný záměr:	33, 34, 35, 58, 59, 61, 62, 65, 74, 77
Vědecký problém:	33, 34, 35, 36, 37, 38
Výklad problému:	46
Výsledky vědecké a výzkumné činnosti muzeí:	33, 47, 48, 50, 52, 53, 54, 57, 60, 66, 67, 69, 70
Výstava:	9, 11, 22, 25, 27, 28, 31, 47, 48, 49, 50, 54, 55, 57, 60, 61, 64, 68, 70, 74, 75, 76, 77, 78, 88, 89, 90, 91
Výstavář:	9, 25, 81
Výzkum:	9, 10, 11, 12, 13, 16, 17, 18, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 42, 43, 46, 47, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 85, 86, 88, 89, 90, 92, 93, 95
Výzkumná činnost:	9, 10, 11, 12, 13, 24, 25
Výzkumná činnost v muzeích (výzkum prováděný v muzeích):	27, 29, 31, 33, 40, 41, 66, 67, 69, 70, 81, 83
Výzkumná organizace:	9, 10, 11, 24, 26, 33, 47, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 66, 83
Výzkumná otázka:	34, 37, 38, 40
Výzkumný cíl:	9, 11, 16, 25, 28, 33, 34, 36, 37, 38, 40, 57, 63, 66
Výzkumný problém:	12, 34, 78
Vzdělávací funkce muzea:	18, 22, 23, 78
Z	
Základní výzkum:	26, 27, 28, 83
Zákon o podpoře výzkumu, experimentálního vývoje a inovací:	10, 11, 47, 51, 81
Zákon o sbírkách:	10, 11, 17, 18, 24, 30, 331, 47, 50, 51, 57, 58, 62, 65, 81, 82
Zaměstnanci:	9, 23, 25, 26, 33, 48, 49, 50, 51, 57, 58, 62, 65, 81

Záznam o rozhovoru:	43, 44
Zážitková funkce muzea:	18, 19, 21, 22, 23, 80, 87
Zobecnění:	12, 40, 66, 86, 87
Zřizovatel muzea:	11, 22, 31, 33, 47, 49, 51, 52, 58, 59

Klíčová slova

Muzeum – muzeologie – funkce muzea – sbírka – muzeum jako vědecko-výzkumná jednotka – výzkum v muzeích – řízení výzkumu a vývoje v muzeích – vědecko-výzkumný záměr (jeho prvky) – metodologie výzkumu – metody vědecké práce – orální historie – explanace formou subsumpce pod teorii – výklad

Metodologie a řízení výzkumu v muzeu

Autorský kolektiv:

prof. PhDr. František Ochraňa, DrSc.
doc. Ing. Milan Jan Půček, MBA, Ph.D.
PhDr. Pavel Douša, Ph.D.
Mgr. Jitka Sobotková, Ph.D.
PhDr. Pavel Novák, CSc.
doc. Ing. Michal Plaček, Ph.D., M.Sc.

Recenzenti: doc. Ing. Jaroslav Rejtořík, CSc.; doc. Ing. Jiří Novotný, CSc.

Redakce: prof. PhDr. František Ochraňa, DrSc.

Jazyková korektura: Mgr. Jana Váľková

Překlad do anglického jazyka: Mgr. Anna Pilátová, Ph.D.

Grafické řešení a sazba: Jana Kadlecová

Tisk: RAIN TISKÁRNA, s. r. o., Otín 251, 377 01 Jindřichův Hradec

Vydalo: Národní zemědělské muzeum, s. p. o., Kostelní 44, 170 00 Praha 7. Praha, 2019. Vydání první.

Výsledek vznikl za podpory Ministerstva zemědělství, institucionální podpora MZE -R00818.

KATALOGIZACE V KNIZE - NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Ochraňa, František, 1952-

Metodologie a řízení výzkumu v muzeu / autorský kolektiv: František Ochraňa, Milan Jan Půček, Pavel Douša, Jitka Sobotková, Pavel Novák, Michal Plaček. -- Vydání první. -- Praha : Národní zemědělské muzeum, s.p.o., 2019. -- 105 stran

Anglické resumé

Obsahuje bibliografii, bibliografické odkazy a rejstříky

ISBN 978-80-88270-11-9 (brožováno)

* 069.5 * 001.891 * 001.8 * (437.3) * (048.8:082)

- muzea

- muzea -- Česko

- muzejní sbírky

- vědecký výzkum

- vědecký výzkum -- Česko

- vědecká metodologie

- kolektivní monografie

- případové studie

069 - Muzea. Muzeologie. Muzejnictví. Výstavy [12]

© Národní zemědělské muzeum, s. p. o.

Národní
zemědělské
muzeum